

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

Ex.A S. o. u.
STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1943:31
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

UTREDNING MED FÖRSLAG
ANGÅENDE
REGLERING AV DEN
TERRITORIELLA
FÖRSAMLINGSINDELNINGEN
I GÖTEBORG

ENLIGT KUNGL. MAJ:TS UPPDRAG

AVGIVEN AV
ERIK SCHALLING

S T O C K H O L M

1 9 4 3

Statens offentliga utredningar 1943

Kronologisk förteckning

1. Betänkande med författnings- och organisationsförslag för genomförande av ett förstättigande av den allmänna väghållningen på landet m. m. Beckman. 321 s. **K.**
2. Flyttningers ersättningssakkunniga. Betänkande med förslag till författningar angående ersättning för flyttningskostnad. Marcus. 156 s. **Fi.**
3. 1941 års familjebeskattnings-sakkunniga. Betänkande med förslag till ändrade grunder för familjebeskattningen. Marcus. 170 s. **Fi.**
4. Utredning rörande skogsnäringens ekonomiska läge med förslag till åtgärder för höjande av näringens bärkraft. 3. Skogsbrukets transportfrågor: Vägar och järnvägar. Idun. 260 s. **Jo.**
5. Utredning rörande polismäns anslutning till politiska yterlighetsrikningar m. m. Norstedt. 40 s. **S.**
6. Utredning och förslag angående pappersformaten inom statsförvaltningen. Beckman. 116 s. **H.**
7. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. Bilaga 1. Hygieniska förutsättningar för skolarbetet. Av U. Hjärne. Idun. 66 s. **E.**
8. Betänkande angående levnadskostnadsindex. Norstedt. 147 s. **Fi.**
9. Utredning och förslag angående statsbidrag till daghem och leksskolor m. m. Beckman. 99 s. **S.**
10. 1940 års civila byggnadsutredning. Betänkande 1. Förslag till ändringar i Kungl. Maj:ts byggnadsstadga samt till föreskrifter rörande planläggning och utförande av byggnad för vissa vårdanstalter och folktandpolikliniker. Beckman. 80 s. **K.**
11. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 4. Förslag till åtgärder för textil-forskningens ordnande. Hæggeström. 82 s. **H.**
12. Betänkande med förslag till statliga åtgärder för stöd-jande av den privata motorlösa flygningens och modell-flygningens utveckling. Beckman. 77 s. **Fö.**
13. Besparingsberedningens slututlåtande. Marcus. 158 s. **Fi.**
14. Betänkande angående åtgärder mot spekulation i vattenkraft. Norstedt. 79 s. **Ju.**
15. Utredning och förslag angående statsbidrag till social hemhjälpsverksamhet. Beckman. 87 s. **S.**
16. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 5. Förslag till åtgärder för järn- och metallforskningens ordnande. Hæggeström. 79 s. **H.**
17. Tillströmningen till de fria fakulteterna och arbets-förhållandena närmast efter avslagd examen samt militärtjänstgöringens inverkan på universitets- och högskoleundervisningens studier och ekonomiska förhållanden. Norstedt. 145 s. **S.**
18. Utredning och förslag angående planmässigt sparande för familjebildning och statens bosättningslån. Beckman. 68 s. **S.**
19. 1940 års skolutrednings betänkanden och utredningar. Bilaga 2. Den psykologiska forskningens nuvarande ståndpunkt i fråga om den psykiska utvecklingen hos barn och ungdom m. m. Idun. 81 s. **E.**
20. Betänkande med förslag angående omorganisation av rättsmedicinalväsendet i riket. Beckman. 182 s. **S.**
21. Betänkande med förslag till reglering av det militära arvodesväsendet. Beckman. 165 s. **Fi.**
22. Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga forskningens ordnande. 6. Förslag till åtgärder för den geotekniska forskningens ordnande. Hæggeström. 65 s. **H.**
23. Undersökning av taxeringsutfallet beträffande jordbruksfastighet å landsbygden vid 1938 års allmänna fastighetstaxering. Norstedt. 170 s. **Fi.**
24. Betänkande med förslag till lag om redovisningsmedel m. m. Norstedt. 77 s. **Ju.**
25. Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 3. Tiden juli 1941—juni 1942. Idun. 528 s. **Fo.**
26. Ladugårdsbyggnads-sakkunniga. Meddelande nr 1. Djurstallars planering, värmehushållning och ventilation. Rydahl. 153 s. **Jo.**
27. Betänkande med förslag till lag om folkskyddsväsendet (folkskyddslag) m. m. Beckman. 406 s. **S.**
28. Betänkande med förslag angående den statliga statistikens organisation m. m. Marcus. 146 s. **Fi.**
29. Betänkande rörande sinnesslövdans organisation med hänsyn till erforderliga åtgärder för beredande av skol- undervisning åt bildbara sinnesslöa barn. Norstedt. 161 s. **S.**
30. Stadsplanutredningen 1942. 2. Förslag till vissa ändringar i byggnadsstadgan. Norstedt. 77 s. **Ju.**
31. Utredning med förslag angående reglering av den territoriella församlingsindelningen i Göteborg. Av E. Schalling. Hæggeström. 118 s., 2 kartor. **E.**

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1923 ang. statens offentliga utredningars ytre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1943:31

ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

UTREDNING MED FÖRSLAG

ANGÅENDE

REGLERING AV DEN
TERRITORIELLA
FÖRSAMLINGSINDELNINGEN
I GÖTEBORG

ENLIGT KUNGL. MAJ:TS UPPDRAG

AVGIVEN AV

ERIK SCHALLING

STOCKHOLM 1943

IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI AKTIEBOLAG

493783

STATE OF CALIFORNIA
DEPARTMENT OF REVENUE

TRADING AND FOREIGN

TRADE

MARKETING AND

FINANCIAL

INVESTMENT AND

PROPERTY

MANAGEMENT

AND

CONSULTING

INCORPORATED

1000 MARKET STREET, SUITE 1000, SAN FRANCISCO, CALIFORNIA 94102

TILL KONUNGEN

Domkapitlet i Göteborg gjorde i skrivelse till Kungl. Maj:t den 18 januari 1938 framställning om utredning angående reglering av den territoriella församlingsindelningen i Göteborg, över vilken framställning kammarkollegiet

den 30 mars 1938 avgav utlåtande. Den 26 september 1941 förordnade Kungl. Maj:t undertecknad att verkställa sådan utredning. Samtidigt föreskrev Kungl. Maj:t, att den som därefter, tills vidare intill dess Kungl. Maj:t annorlunda förordnade, utnämndes till innehavare av ledig kyrkoherde- eller komministers-tjänst i territoriellt pastorat i Göteborg, skulle vara skyldig att underkasta sig den förändring i fråga om bostadsort, tjänstgöring och löneförmåner, som kunde bliva en följd av en redan före utgången av giltighetstiden för löne-regleringen för pastoratets prästerskap vidtagen ändring i avseende å den kyrkliga indelningen och organisationen beträffande pastoratet, och skulle förbehåll härom intagas såväl i kungörelse angående tjänstens ledigförklarande, där sådan förekomme, som ock i vederbörlig fullmakt å tjänsten.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 5 juni 1941 hade kyrkofullmäktige i Göteborg dåmera gjort framställning om ändrad indelning beträffande Karl Johans och Masthuggs församlingar i Göteborg m. m. Sedan yttranden i detta ärende avgivits av vederbörande, förordnade Kungl. Maj:t den 19 juni 1942, att handlingarna skulle överlämnas till mig för att tagas i övervägande vid fullgörande av ovannämnda utredningsuppdrag.

Till fullgörande av detta uppdrag har jag från pastorsämbetena i Göteborgs territoriella församlingar inhämtat upplysningar rörande arbets- och tjänstgöringsförhållanden samt gudstjänstfrekvens, från vissa av pastorsämbetena om genom församlingarnas organ förvaltade donationer samt från olika kommunala förvaltningsorgan i staden erhållit utredningar rörande detaljfrågor, särskilt i avseende å folkmängdens fördelning och utsikterna för dess utveckling samt angående indelningen i stadsdelar m. m. Därjämte har jag i avsevärd omfattning rådgjort med kyrkliga och kommunala befattningshavare samt tagit del av lokala förhållanden av betydelse för uppdragets utförande. Särskilt har värdefullt bistånd lämnats av stadsingenjören Hugo P. Hofflander.

Den verkställda utredningen, innefattande förslag till vissa nybildningar och i samband därmed partiella regleringar för vissa församlingar samt förändringar i den prästerliga organisationen, överlämnas härjämte och fogas därvid de till mig enligt Kungl. Maj:ts beslut den 19 juni 1942 överlämnade handlingarna.

De senaste folkmängdsuppgifter, som legat till grund för mitt arbete, hänföra sig till 1941 års utgång, till mantalsskrivningen för år 1942. Uppgifterna till den år 1942 förrättade mantalsskrivningen, för år 1943, hava allt för sent

kommit mig till handa för att utan avsevärd tidsutdräkt kunna inarbetas i utredningen. Någon folkmängdsförskjutning av för utredningen nämnvärd betydelse har emellertid icke ägt rum sedan årsskiftet 1941—42 — i hela staden har folkmängden under år 1942 ökats med 2 213 personer eller blott 0.78 procent. Jag har därför ansett mig kunna utgå från, att det redan inarbetade siffermaterielet fortfarande är användbart.

De territoriella församlingarna inom det ursprungliga området redovisas i allmänhet i ordning efter sin ålder — dock med vissa av praktiska skäl påkallade modifikationer — samt därefter de med staden vid olika tillfällen införlivade Karl Johans, Lundby och Örgryte församlingar.

Stockholm den 27 augusti 1943.

Underdånigst

ERIK SCHALLING

INNEHÅLL

	Sid.
<i>Den nuvarande församlingsindelningen</i>	9
Historik	9
Den kyrkliga ekonomin	12
Den kyrkliga organisationen	15
Tillsättningen av prästerliga tjänster	18
Församlingsprästerskapets arbetsbörda	20
Kyrklig verksamhet utom ramen för pastoratsindelningen	23
Befolkningens fördelning och utveckling	24
Gudstjänstfrekvensen	26
<i>Principer för reglering av församlingsindelningen</i>	34
1882 års reglering	34
1906 års reglering	37
1928 års delning av Vasa församling	41
1938 års gränsreglering	43
Den föreliggande regleringsfrågan	45
<i>Detaljregleringen</i>	51
I. Gustavi eller Domkyrkoförsamlingen	51
II. Kristine församling	53
III. Gamlestads församling	57
IV. Haga församling	64
V. Oskar Fredriks församling	67
VI. Masthuggs församling	68
VII. Annedals församling	69
VIII. Vasa församling	70
IX. Johannebergs församling	70
X. Karl Johans församling	72
XI. Lundby församling	87
XII. Örgryte församling	92
<i>Genomförandet av föreslagna ändringar i församlingsindelningen</i>	98
<i>Allmänna frågor</i>	99

BILAGOR

	Sid.
1. Folkmängd i Göteborgs stads territoriella församlingar 1906—1943	101
2. Sammanställning av beräknad folkmängd inom de nuvarande församlingsområdena åren 1945, 1955 och 1970 (enligt stadsplanekontorets prognoskartor)	102
3. Folkmängd i de olika stadsdelarna 1940 och 1941 jämte prognos för 1945, 1955 och 1970	106
4. Förslag till bestämmelser	108
5. Fördelning av 1942 års folkmängd (mantalsskrivningen 1941) enligt den föreslagna ändrade indelningen	111
6. Tablå över den prästerliga organisationen för närvarande och efter en genomförd församlingsreglering enligt det framlagda förslaget, under förutsättning att regleringen genomföres år 1945	112
7. Kostnadsberäkning (merkostnad) för genomförande av föreslagen reglering av församlingsindelningen i Göteborg (upprättad med ledning av den kyrkliga samsällighetens utgifts- och inkomststat för år 1943 och under förutsättning att den föreslagna regleringen genomföres på en gång)	113
8. Karta över Göteborg, utvisande gällande och föreslagna församlingsgränser samt stadsdelsgränser	119
9. Karta över planerade bostadsområden i Göteborg, uppgjord 1939 och reviderad 1940	120

Den nuvarande församlingsindelningen.

Historik.¹

Den 4 juni 1621 äro staden Göteborgs första privilegier daterade. Samma år synes dess bebyggande hava påbörjats. De första invånarna utgjordes, förutom av svenskar, till stor del av inflyttade holländare men även av skottar och tyskar samt ett mindre antal engelsmän. Ännu vid 1800-talets början var stadens planlagda område begränsat till området innanför vallgraven. Från de första åren av stadens tillvaro funnos såväl en svensk som en utländsk församling, den senare från år 1623 med från Tyskland inkallad präst. Dessa två församlingar omfattade icke bestämda stadsområden, utan stadens invånare kunde utan hänsyn till bostad låta kyrkoskriva sig efter eget val inom den ena eller andra församlingen. Församlingarna voro alltså personella.

Till en svensk kyrka lades grunden år 1626, och kyrkan var färdig att invigas år 1633, då den efter stadens grundläggare fick namnet *Gustavi kyrka*. När den förste biskopen i Göteborg år 1665 utnämndes, blev den domkyrka. Kyrkan nedbrann år 1721, återuppfördes men förstördes åter vid den stora eldsvådan år 1802. Efter denna brand uppfördes den nuvarande domkyrkan på samma plats och öppnades för gudstjänst år 1815. Först år 1825 var den fullt färdig i sitt nuvarande yttre skick.

Åt den tyska församlingen anvisades till kyrkobyggnadsplats den tomt, där den s. k. tyska kyrkan ännu är belägen. Där uppfördes först en liten träkyrka, som dock snart för sin bristfällighets skull måste nedrivas. År 1648 invigdes församlingens första kyrkobyggnad av sten och erhöll därvid efter drottningen namnet *Kristine kyrka*. Även denna härjades av eld, åren 1669 och 1746. Vid det sista återuppbyggandet blev den fullt färdig år 1780 och har sedan dess i huvudsak haft sitt nuvarande utseende. Utom de nämnda två huvudförsamlingarna fanns från stadens första tillvaro en *hospitalsförsamling*, anknuten till stadens i Nylödöse belägna, år 1624 ombyggda medeltida hospital och dess kyrka, *hospitalskyrkan*; även denna församling var av personell karaktär. Församlingen var emellertid förenad med Örgryte, som åren 1621—1712 var annex till domkyrkoförsamlingen. Från 1680 tillkom den personella *Kronhus- eller garnisonsförsamlingen*, som åren 1680—1895 hade gudstjänst i gamla kronhuset. Församlingen fick 1895, då det dåvarande Första Göta

¹ Innehållet i denna avdelning är i huvudsak hämtad ur publikationen Göteborg, en översikt vid trehundraårsjubileet 1923 (Gbg 1923), jämförd med Göteborgs kommunalkalender 1942 s. 388 ff.

artilleriregementet förlades till Kviberg, egen gudstjänstlokal på denna plats. År 1726 bildades den personella *fattighusförsamlingen*, anknuten till fattighuset och fattighuskyrkan, vilken, tidigare av trä, åren 1812—15 ombyggdes i sten. Ytterligare fanns en, till straffängelset anknuten, församling, *Ny Älvsborgs slotts församling*, men denna förlades år 1868 från staden till Lundby församling.

Allt eftersom de inflyttade utlänningarna och deras avkomlingar blevo försvenskade till språk och sinnelag, uppstod en önskan om svenska gudstjänster i Kristine kyrka. En spänning uppstod mellan det svenska och tyska partiet i församlingen, och lösningen blev en församlingsdelning. Genom Kungl. Maj:ts resolution den 16 oktober 1773 bestämdes, att Kristine församling skulle ha två pastorer, av vilka den ene skulle vara svensk. År 1774 tillsattes den förste svenske kyrkoherden.

Redan på 1630-talet hade förstäder börjat uppstå i de s. k. Hagarna på stadens västra utmarker. År 1647 anbefalldes Kungl. Maj:t att, enär utrymmet i staden inom fästningsverken blivit för trångt, utom befästningen skulle »avritas en läglig och bekväm plats», passande till »en Malm eller Förstad» för att till de borgare, som där ville bosätta sig, låta utdela och utstaka de rum och tomter, som vore belägna närmast staden. Den väster om Rosenlundsvägen belägna stadsdelen, som ännu vid mitten av 1700-talet räknades till Hagarna eller Haga, såsom namnet förkortades, fick sedermera benämningen Masthugget efter de längs älvstranden, från Stigberget ned emot stadsporten tidigare belägna s. k. masthamnarna, varest köpmännen förvarade sina på Göta älv ankommande master, bräder m. m. I Haga uppfördes åren 1856—59 en ny kyrka, Hagakyrkan, såsom kapell till domkyrkan. Ytterligare en kyrka, S:t Johanneskyrkan, uppfördes i Masthugget för frivilliga bidrag och invigdes 1866. Den har sedermera fått speciell användning för sjömansvården och torde ägas av en särskild stiftelse (jfr Göteborgs kommunalkalender 1942 s. 415).

Öster om stadens planlagda område hade uppstått en ny förstad, den s. k. Olskroken, och här uppfördes för anslag av Renströmska fonden en ny kyrka, S:t Pauli kyrka, på mark, som skänkts från landeriet Gubbero. Kyrkan invigdes år 1882.

Utanför stadsområdet i väster hade av de s. k. Majorna, en förstadsbildning i Örgryte socken, bildats en territoriell annexförsamling till Örgryte. Majorna införlivades enligt Kungl. Maj:ts brev den 1 februari 1867 fr. o. m. 1868 med Göteborgs stad i allt utom i kyrkligt hänseende, och blev år 1883 eget pastorat. Efter en år 1826 invigd stenkyrka benämndes den nya församlingen *Karl Johans församling*. Inom denna hade av ägarna till Carnegieska bruket uppförts S:ta Birgittas kapell, närmast för bruksbefolkningens behov; kapellet var färdigt 1857.

Genom Kungl. Maj:ts förordning den 5 maj 1882, som trädde i kraft den 1 maj 1883, erhöll Göteborg, samtidigt som Karl Johans församling införlivades med staden även i kyrkligt avseende, en territoriell församling s i n d e l n i n g. I förordningen stadgades, att Göteborgs stad med Karl Johans församling och vissa områden (Älvsborgs kungsladugård, Landala, Gibraltar m. m.), som genom Kungl. Maj:ts brev den 1 februari 1867 och den 3 mars 1882 blivit med staden införlivade, skulle utgöra *sex territoriella församlingar* nämligen Gustavi eller Domkyrko, Kristine, Gamlestads, Haga, Masthuggs och Karl Johans församlingar. Kronohospitals- och Fattighusförsamlingarna upplöstes, och av de forna icke territoriella församlingarna bibehöllos endast Garnisonsförsamlingen och Tyska församlingen, vilkas medlemmar befriades från skyldigheten att tillhöra territoriell församling. Den 1 oktober 1895 bildade det nyuppsatta Andra Göta artilleriregemente särskild församling, men regementet förlades år 1898 från Göteborg till Jönköping. Den kvarvarande Garnisonsförsamlingen upplöstes fr. o. m. den 1 maj 1927 (Kungl. Maj:ts brev den 11 mars 1927).

Jämlikt Kungl. Maj:ts brev den 3 mars 1905 införlivades fr. o. m. år 1906 Lundby kommun med staden i administrativt, kommunalt och judiciellt hänseende samt i avseende å folkskoleväsendet, vilket, sedan fr. o. m. den 1 maj 1928 församlingen bildat eget pastorat, enligt Kungl. Maj:ts brev den 18 mars 1932 fr. o. m. år 1935 gäller även i ecklesiastikt hänseende. I Lundby funnos vid den kyrkliga införlivningen Lundby gamla medeltida kyrka, Lundby nya kyrka och Brämaregårdens kapell.

Genom Kungl. Maj:ts brev den 27 april 1906 genomfördes ny territoriell församlingsindelning för Göteborg att gälla fr. o. m. ingången av år 1908. Enligt denna indelning skulle staden bilda *nio territoriella församlingar* (Lundby och Örgryte tillhörde fortfarande i kyrkligt hänseende landsbygden). Från Domkyrkoförsamlingen avskildes Vasa församling; av Haga och Masthuggs församlingars områden samt ett mindre område av Karl Johans församling bildades fyra nya, Haga, Masthuggs, Annedals och Oskar Fredriks församlingar; de övriga församlingarna, Kristine, Gamlestads och i huvudsak även Karl Johans, blevo orubbade.

Från Örgryte socken blevo åtskilliga områden införlivade med Göteborg och förenade med angränsande stadsförsamlingar (k. br. 3 mars 1882 del av Krokslätt med egendomarna Gibraltar och Landala till dåvarande domkyrkoförsamlingen; k. br. 30 maj 1902 del av Änggården m. m. till dåvarande Haga församling; k. br. 12 juni 1908 del av Källtorp till Gamlestads församling; k. br. 14 april 1917 del av Änggården till Annedals församling). Socknen införlivades i dess helhet jämlikt Kungl. Maj:ts beslut 19 augusti 1921 fr. o. m. år 1922 med staden i administrativt, kommunalt och judiciellt hänseende samt i avseende å folkskoleväsendet. I kyrkligt hänseende förenades Örgryte församling med staden fr. o. m. år 1939 jämlikt lagen den 12 juni

1931 angående kyrkofullmäktige och kyrkonämnd i Göteborg. I Örgryte funnos vid detta tillfälle två kyrkor, Örgryte gamla medeltida kyrka och Örgryte nya kyrka.

Enligt Kungl. Maj:ts brev den 23 maj 1930 införlivades fr. o. m. år 1931 Nya varvets socken, som från 1827 utgjort egen kyrkoförsamling och från 1876 egen borgerlig kommun, med Göteborg och förenades i kyrkligt hänseende med Karl Johans församling.

Vasa församling uppdelades jämlikt Kungl. Maj:ts brev den 8 juni 1928 fr. o. m. år 1929 i två, Vasa och Johannebergs församlingar.

Följande nya kyrkor och kapell hava efter 1882 års församlingsreglering tillkommit: år 1885 det s. k. Landalakapellet i stadsdelen Landala i Johannebergs församling, år 1886 Lundby nya kyrka, därefter huvudkyrka i församlingen, år 1890 Örgryte nya kyrka, också huvudkyrka för sin församling, 1893 Oskar Fredriks kyrka, byggd såsom församlingskyrka för den dåvarande Masthuggsförsamlingen och från 1908 församlingskyrka för den nybildade Oskar Fredriks församling, 1909 Vasakyrkan, församlingskyrka för Vasa församling, 1910 Annedals kyrka, församlingskyrka för Annedals församling, 1914 Masthuggskyrkan, församlingskyrka för den nya Masthuggs församling, år 1925 Brämaregårdens kapell, gudstjänstlokal för östra delen av Lundby församling, år 1928 Gamlestads kapell i stadsdelen Gamlestaden, gudstjänstlokal för den västra delen av Gamlestads församling norr om Säveån, år 1928 genom inkorporering från Partille Utby kyrka (ägd av en särskild stiftelse), gudstjänstlokal för östra delen av samma församling norr om Säveån, samt år 1940 Johannebergskyrkan, församlingskyrka för Johannebergs församling.

Den kyrkliga ekonomien.

Vården av de kyrkliga angelägenheterna var inom de äldsta stadsförsamlingarna föremål för en viss självstyrelse, i det varje församling ägde rätt att utse kyrkoråd och kyrkoföreståndare. Stadgan år 1619 om städernas administration meddelar icke några föreskrifter om socken- eller kyrkostämman, men i de prästerliga privilegierna (1650, 1675, 1723) erkändes prästerskapets rätt att hålla sockenstämmor, dock »med deras råd som vederbör». Det är nog att läsa ut för mycket av detta stadgande, om man däri ser ett uttryck för självstyrelse i modern mening. Församlingens deltagande i sockenstämma uppfattades närmast såsom en skyldighet och avsåg väl huvudsakligen beslut om erforderliga arbeten och anskaffande av behövliga medel samt kontroll av medelspositionen (jfr 1723 års privilegier p. 23: »— — — varest alle socknemännerna utan enskyllan och med all talans förlust, om någon utan laga förfall utebliver, böra på den utsatte terminen komma tillsammans och, sedan kyrkoherden föreställt kyrkans angelägenheter och vad till kyrkodisciplinen

hörer, där rådslå och beställa om kyrkans inkomst och räkenskap, vilken riktig och verifierad av kyrkoherden och kyrkovärdarna hållas och vid årets ända slutna vara bör samt, sedan den av socknemännerna då blivit uti allmän sockenstämma översedd och erkänd, till vederbörande prosts och biskops eller, om så nödigt finnes, landshövdingens vidare efterfrågan försändas, såväl som medlen i kyrkokistan eller eljest förvaras — — — »). För att vid kyrkostämman fattade beslut skulle vinna laga kraft fordrades magistratens fastställelse och, då dessutom kyrkoråd och föreståndare skulle avgiva årsredovisning inför magistraten, hade denna en central ställning i den kyrkliga förvaltningen. Magistratens befogenheter härutinnan överflyttades emellertid genom Kungl. Maj:ts reglemente den 12 november 1845 till domkyrkorådet. Reglementet — nytt sådant utfärdades den 12 augusti 1856 — fortfor man att tillämpa långt efter det i 1862 års kyrkostämmoförordning meddelats föreskrifter om församlingarnas självstyrelse, och först senare blev det fastslaget, att reglementets giltighet upphört i och med att kyrkostämmoförordningen trätt i kraft. Kyrkostämmornas och kyrkorådens i Göteborg befogenhet hade emellertid då redan inskränkts genom förordningen den 5 maj 1882 angående kyrkofullmäktige och kyrkonämnd i Göteborg. Enligt denna skulle stadens samtliga territoriella församlingar *i ekonomiskt hänseende utgöra en enhet*, i följd varav till församlingarnas gemensamma kassa skulle ingå såväl de dåvarande församlingarnas tillhörigheter som ock alla avgifter, vilka för kyrkoväsendet uttaxerades eller eljest inflöte, varemot kostnaderna för den kyrkliga organisationen samt för prästerskapets och kyrkobetjäningens avlönande skulle bestridas av samhället i dess helhet.

Kyrkostämmoförordningen och 1882 års förordning (den senare ändrad genom lag den 29 november 1906) ha fr. o. m. år 1932 ersatts av lagen om församlingsstyrelse den 6 juni 1930, respektive lagen den 12 juni 1931 angående kyrkofullmäktige och kyrkonämnd i Göteborg. Enligt sistnämnda lag skola stadens samtliga territoriella församlingar fortfarande utgöra en ekonomisk enhet — »för värden om de angelägenheter som avses i 2 § c), d), e), f), g) och j) i lagen den 6 juni 1930 om församlingsstyrelse» — och för sådant ändamål bilda en *kyrklig samfällighet*. Såsom församlingarnas gemensamma angelägenheter skola alltså behandlas frågor om prästerskapets och kyrkobetjäntes löneförmåner, kyrkomedels användande, hushållning med och vård om kyrkans egendom ävensom församling tillhörig, för kyrkliga ändamål avsedd egendom, byggnad och underhåll av kyrka med vad därtill hör, församlingshus samt boställen för prästerskapet, avgifter till kyrka jämte dithörande anstalter, anskaffande och ordnande av begravningsplats samt avgifter för gravplatser och för begagnande av kyrkklockor och annan kyrkans egendom. Församlingarnas tillhörigheter (som avse angivna ändamål) ävensom de avgifter, som uttaxeras för kyrkoväsendet eller eljest inflyta, skola användas för samfällighetens behov. Detta hindrar ej, att donationer av enskilda, ute-

slutande avsedda för viss församling, fortfarande behandlas såsom församlingens enskilda. Å utgiftssidan i samfällighetens utgifts- och inkomststat skall för varje församling upptagas erforderligt anslag att ställas till församlingens kyrkoråds förfogande för främjande av församlingsvården och tillgodoseende av de övriga uppgifter, beträffande vilka beslutanderätten icke tillkommer samfälligheten. I den kyrkliga samfälligheten är Tyska församlingen sedan år 1883 faktiskt delaktig. Samfälligheten bestrider församlingens utgifter och uppbär utskylder av dess medlemmar lika med medlemmar av territoriell församling, men Tyska församlingen är icke delägare i samfällighetens tillgångar liksom å andra sidan denna icke disponerar över församlingens rätt till Kristine kyrka (se Kungl. Maj:ts prop. 130/1931 s. 30 f; jfr lagen om församlingsstyrelse 7 §).

Församlingarnas beslutanderätt i angivna ärenden utövas genom samfällighetens kyrkofullmäktige. Ärende, som företages till avgörande av kyrkofullmäktige, skall förut vara vederbörligen berett av fullmäktiges verkställande organ, kyrkonämnden, eller vederbörande församlings kyrkoråd eller kyrkogårdsstyrelsen eller av för ärendets beredning särskilt utsedda personer. Har ärende beretts annorledes än av kyrkonämnden, skall nämnden beredas tillfälle att yttra sig däröver. Vid kyrkofullmäktiges sammanträden äga kyrkonämndens ordförande samt två av kyrkoherdarna i församlingarna, vilka utses av domkapitlet, att vara närvarande med rätt att yttra sig och framställa förslag men ej deltaga i besluten. Sådan rätt tillkommer jämväl ordförande i församlings kyrkoråd vid behandling av fråga, som angår församlingen särskilt.

De kyrkliga angelägenheter, beträffande vilka beslutanderätt icke tillkommer samfällighetens kyrkofullmäktige, handläggas å kyrkostämma med vederbörande församling (16 § i 1931 års lag), samt avse huvudsakligen åtgärder till främjande av församlingsvården, val av ledamöter i kyrkoråd, tillsättande och avskedande av organister, kyrkosångare och klockare samt andra kyrko-betjänte, åtgärder till vidmakthållande av ordning under gudstjänsten, fördelning av bänkrum i kyrkan, upprättande och underhåll av församlingsbibliotek samt lokal för och avgifter till sådant bibliotek (ävensom införande och avskaffande av särskilda kyrkofullmäktige i församlingen och bestämmande av dessas antal). Kyrkorådet förvaltar de medel, som av samfälligheten överlämnas till detsamma, uppbär församlingens tillfälliga inkomster och avlämnar före den 15 februari till kyrkonämnden redovisning för de medel, kyrkorådet under nästföregående kalenderår omhänderhaft ävensom före den 1 oktober förslag till församlingens utgifts- och inkomststat för följande år. Beträffande Kristine territoriella församling och Tyska församlingen skall emellertid en för dessa församlingar gemensam nämnd före sagda dag avgiva specialförslag över utgifter och inkomster. Kyrkorådets uppgifter i övrigt regleras i lagen om församlingsstyrelse.

Den kyrkliga organisationen.

Sedan 1882 års reglering av den kyrkligt territoriella indelningen i Göteborg genomfördes, har varje stadsförsamling för sig utgjort ett pastorat (med undantag för Lundby församling, som t. o. m. den 30 april 1928 var förenad med Tuve församling till ett pastorat). För prästerskapet i varje pastorat gäller särskild lönereglering. Giltigheten av denna utgår för Lundby församling den 31 december 1948, för Örgryte den 31 december 1949 och för övriga församlingar den 31 december 1953, dock med förbehåll för *Tyska* församlingen att »Kungl. Maj:ts annorlunda förordnar», för *Gamlestads*, *Oskar Fredriks* och *Karl Johans* församlingar att, därest nådigt beslut angående ändring av den kyrkliga indelningen och organisationen beträffande pastoratet under tiden meddelas, löneregleringen ej skall gälla längre än till dess sådant beslut går i verkställighet.

Den prästerliga organisationen omfattar

- i Domkyrkoförsamlingen: kyrkoherde, två komministrar och en kyrkoadjunkt;
- i Kristine församling: kyrkoherde och en komminister;
(i Tyska församlingen: kyrkoherde);
- i Gamlestads församling: kyrkoherde, tre komministrar och två kyrkoadjunkter;
- i Haga församling: kyrkoherde och en komminister;
- i Oskar Fredriks församling: kyrkoherde, två komministrar och en kyrkoadjunkt;
- i Masthuggs församling: kyrkoherde och en komminister;
- i Annedals församling: kyrkoherde och två komministrar (en komminister skall vid avgång utbytas mot kyrkoadjunkt);
- i Vasa församling: kyrkoherde, en komminister och en kyrkoadjunkt;
- i Johannebergs församling: kyrkoherde, en komminister och en kyrkoadjunkt;
- i Karl Johans församling: kyrkoherde, tre komministrar och två kyrkoadjunkter;
- i Lundby församling: kyrkoherde, två komministrar och en kyrkoadjunkt (den senare på grund av k. br. 1 februari 1924);
- i Örgryte församling: kyrkoherde, två komministrar och två kyrkoadjunkter (de senare på grund av k. br. 11 juni 1937 och 1 oktober 1941).

Enligt Kungl. Maj:ts brev den 27 april 1906 är den, som därefter blivit innehavare av prästerlig beställning inom Göteborgs stads område, skyldig att underkasta sig den förändring i lönevillkor och tjänstgöring samt den förflyttning till angränsande eller nybildad församling inom staden, som kan bli en följd av möjligen framdeles skeende ändringar i församlingsindelningen. Denna bestämmelse torde vara tillämplig på samtliga nu i tjänst varande

ordinarie tjänstinnehavare utom komministern i Oskar Fredriks församling Fredrik Elmgren-Warberg (f. 1855; utn. 1888).

Den 26 september 1941 har Kungl. Maj:t förordnat, att den som därefter tills vidare, intill dess Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, utnämnes till innehavare av ledig kyrkoherde- eller komministerstjänst i territoriellt pastorat i Göteborg, skall vara skyldig att underkasta sig den förändring i fråga om bostadsort, tjänstgöring och löneförmåner, som kan bliva en följd av en redan före utgången av giltighetstiden för löneregleringen för pastoratets prästerskap vidtagen ändring i avseende å den kyrkliga indelningen och organisationen beträffande pastoratet, skolande förbehåll därom intagas såväl i kungörelse angående tjänstens ledigförklarande, där sådan förekommer, som ock i vederbörlig fullmakt å tjänsten.

Vid en föregående utredning, angående reglering av församlingsindelningen i Stockholm m. m. (stat. off. utr. 1940: 1 s. 159 f) ha i avseende å skyldigheten för präst och församling att underkasta sig ändring i pastoratsindelning m. m. följande grundsatser uppställts:

1. Ordinarie prästman kan icke under återopande av sin fullmakt utan vidare hindra, att det pastorat eller den församling, vari han är anställd, genom indelningsändring undergår vare sig minskning eller ökning.

2. I fall, där ordinarie prästman icke genom förbehåll i fullmakt eller eljest på grund av vid hans utnämning gällande lag är förbunden att underkasta sig den ändring i lönevillkor, som skulle följa av minskning, som avses under punkt 1. ovan, är han vid sådan indelningsändring berättigad att bibehållas vid lön, ej understigande den han åtnjuter vid ändringen eller, enligt lönereglering, är skyldig acceptera.

3. Ordinarie prästman, som icke genom förbehåll i fullmakt eller eljest på grund av vid hans utnämning gällande lag är förbunden att underkasta sig den ändring i tjänstgöring, som skulle följa av ökning, vilken avses i punkt 1. ovan, kan icke mot sitt bestridande underkastas sådan indelningsändring, därest denna medför en *avsevärd* ökning i hans arbetsböda.

4. Ordinarie kyrkoherde bör, oavsett huru det därutinnan förhåller sig med hans legala förpliktelse, icke mot sitt bestridande åläggas förflyttning till ett pastorat, vari icke ingår någon del, som tillhört hans gamla pastorat.

5. Pastorat eller församling kan icke med stöd av sin prästvals rätt hindra, att en prästman, som icke valts av pastoratet eller församlingen, i samband med ändrad pastoratsindelning indelas till tjänstgöring i pastoratet eller församlingen.

Prästerskapets löneförmåner äro fastställda genom ovan nämnda löneregleringar. Rörliga tillägg och kristillägg till de kontanta lönerna utgå enligt de för prästerskapets avlöning gällande författningar. Prästgårdar enligt ecklesiastisk boställsordning för kyrkoherdar och komministrar finnas blott i Lundby och Örgryte församlingar, de ordinarie prästerliga befattningshavarna i övriga församlingar åtnjuta hyresersättning förutom domprosten samt kyrkoherdarna och komministrarna i Kristine och Haga församlingar, vilka åtnjuta boställsvåningar i kyrkosamfälligheten tillhöriga fastigheter.

Ett särskilt arvode å 800 kronor har under en följd av år utgått till prästerskapet i Kristine församling för gudstjänster i Mariakyrkan men har detta anslag fr. o. m. år 1942 upphört att utgå.

Organist och kantor finnes i varje församling och hava kyrkofullmäktige år 1930 för dessa befattningshavare fastställt följande avlöningsgrunder (kyrkofullm. handl. 1930 nr 25):

för organist-kantor i Domkyrkoförsamlingen 5 400 kronor jämte tre ålders-tillägg, vardera å 360 kronor;¹

för organist-kantor i annan territoriell församling utom Lundby och Örgryte 4 404 kronor jämte tre ålderstillägg i likhet med organisten-kantorn i Domkyrkoförsamlingen.¹

För klockare hava kyrkofullmäktige år 1942 fastställt följande avlöningsgrunder (kyrkofullm. handl. 1942 nr 25);

för klockare i Domkyrkoförsamlingen 4 400 kronor jämte tre ålderstillägg å 400 kronor;

för klockare i annan församling utom Lundby och Örgryte 4 100 kronor jämte tre ålderstillägg i likhet med klockaren i Domkyrkoförsamlingen.

I klockares lön skall ersättning för hushyra anses inbegripen.

Rörliga lönetillägg och kristillägg utgå enligt av kyrkofullmäktige fastställda grunder (f. n. 23 procent).

På grund av särskilda förhållanden är under nuvarande tjänsteinnehavares tjänstetid avlöningen för klockaren-organisten-kantorn i Lundby (kyrkofullm. handl. 1935 nr 11) samt för klockaren-organisten i Örgryte, tillika körledare, bestämd efter andra grunder.¹

Dessutom utgå särskilda arvoden till organist (600:—) och kantor (400:—) i Mariakyrkan, för orgelmusik i Gamlestadskapellet (1 230:—), till organist i S:ta Birgittas kapell (1 230:—), till organist i Mariasalen i Karl Johans församling (738:—), till försångare i Karl Johans kyrka (246:—), till organist i Landalakapellet i Johannebergs församling (900:—), till organist i Brämaregårdens kapell (1 462:70) samt till en kyrkosångare i Örgryte församling (1 200:—).

Särskilda anslag utgå till de olika församlingarnas hymn- och koral-körer.

En församlingsdiakonissa finnes i en var av följande församlingar: Domkyrkoförsamlingen, Kristine, Haga, Annedals, Vasa och Johannebergs församlingar, två i en var av Oskar Fredriks, Masthuggs och Örgryte församlingar, tre i en var av Gamlestads, Karl Johans och Lundby försam-

¹ Enligt av kyrkofullmäktige den 24 maj 1943 fattat beslut skall för tiden fr. o. m. 1943 lönen utgöra för organist-kantor i domkyrkoförsamlingen 6 000 kronor jämte tre ålderstillägg å 400 kronor och för organist-kantor i annan territoriell församling, där befattningen icke är förenad med klockartjänst, 5 000 kronor jämte 3 ålderstillägg å 400 kronor. Lön till innehavaren av de till en tjänst förenade befattningarna såsom organist, kantor och klockare i Lundby församling Ernst Finnborg skall fr. o. m. år 1943 utgå efter samma grunder, som bestämts för organist-kantor i annan församling än domkyrkoförsamlingen, med tillägg av 1 400 kronor årligen.

lingar. Löneförmånerna, vari ingå lön, kostersättning, hyresbidrag (där fri bostad ej beretts), ersättning för utskylder, tvätt, ljus och spårvägsresor, variera mellan 4 880 och 3 350 kronor per år. I de flesta församlingar utgå anslag till telefon i diakonissornas bostäder.¹

Till skrivbiträden å församlingarnas pastorsexpeditioner utgå löner med olika belopp (2 400—2 650 kronor jämte ålderstillägg, rörligt löne- och kristillägg), varjämte för vissa församlingar utgå anslag till extra skrivhjälp (Gamlestads, Karl Johans).

Till kyrkvaktmästare utgår enligt kyrkofullmäktiges beslut den 17 juni 1942 grundlön med 3 150 kronor jämte 3 ålderstillägg à 310 kronor jämte rörliga löne- och kristillägg. I Örgryte församling finnes dock en kyrkvaktare med en lön av 3 000 kronor jämte 4 ålderstillägg à 150 kronor samt rörliga löne- och kristillägg, en kyrkvaktmästare med lön av 2 880 kronor jämte ett ålderstillägg à 150 kronor samt rörliga löne- och kristillägg och en biträdande kyrkvaktmästare med arvode av 1 000 kronor. Till vaktmästare i Brämaregårdens kapell utgår lön med 3 150 kronor jämte två åldertillägg om tillhopa 620 kronor samt rörliga löne- och kristillägg. Till vaktmästare och Eldare i S:ta Birgittas kapell utgår arvode med 2 454 kronor.

Till orgeltrampare, Eldare och extra betjäning samt belysning och städning har för varje församling fastställts särskilt anslag.

För församlingsvård har varje församling ett fixerat anslagsbelopp, i regel 1 000 kronor, för Karl Johans församling 3 500 kronor, för Gamlestads församling 3 000 kronor, för Örgryte församling 2 500 kronor, för Oskar Fredriks församling 1 700 kronor, för Lundby församling 1 600 kronor och för Johannebergs församling 1 400 kronor.

Tillsättningen av prästerliga tjänster.

Vid tillsättningen av ordinarie prästerliga tjänster inom Göteborgs stads församlingar utom Lundby och Örgryte åtnjuta församlingarna vissa privilegier.²

Prästvalen reglerades på 1800-talet genom ett den 12 november 1845 av Kungl. Maj:t utfärdat reglemente, avlöst av nytt sådant den 12 augusti 1856 »för Gustavi domkyrkoförsamling i Göteborg och dess kyrkoråd». (Vid denna tid utgjorde, såsom ovan nämnts, domkyrkoförsamlingen en personell försam-

¹ Förutom församlingsdiakonissorna finnas diakonissor vid det väsentligen på donationer grundade Göteborgs sjukhem (i Änggården), vars ändamål är att i den mån utrymme och tillgångar det medgiva, lämna kostnadsfri vård åt obemedlade obotligt sjuka, tillhörande staden, och vid stadens centralanstalt för fattigvård, Fjällbo vårdhem. En manlig diakon är anställd vid Vasa sjukhem (f. d. Gibraltar) för kroniskt sjuka (tillhörigt Göteborgs stad).

² Se närmare härom G. Thulin, Ordinarie prästerliga tjänster i privilegierade territoriella församlingar (1916).

ling.) I Kungl. Maj:ts brev den 5 maj 1882 (angående stadens indelning i territoriella församlingar m. m.) föreskrevs bland annat, att kyrkoherdarna i Domkyrkoförsamlingen och Kristine tyska församling samt komministrarna i förstnämnda församling skulle tillsättas i dittills vanlig ordning ävensom kyrkoherdarna och komministrarna i de övriga territoriella församlingarna i den ordning, som för tillsättande av kyrkoherde- och komministrar i Domkyrkoförsamlingen blivit bestämd. Härigenom kom det Domkyrkoförsamlingen tilldelade privilegiet vid prästval att gälla jämväl de nybildade församlingarna utan avseende på att stora förut icke privilegierade områden lagts till staden, däribland Karl Johans församling. Vid 1906 års församlingsreglering förordnade Kungl. Maj:t i konsekvens härav, att kyrkoherdarna i de nybildade Masthuggs-, Annedals- och Vasaförsamlingarna skulle tillsättas på sätt och i den ordning, som då vore eller framdeles kunde bli bestämd för kyrkoherdarna i stadens territoriella församlingar, under förbehåll för vissa behörighetsvillkor, samt att de nyinrättade komministersbeställningarna likaledes skulle tillsättas på sätt och i den ordning, som för komministrar i Göteborg då vore eller framdeles kunde bli meddelade. (Dåvarande Masthuggsförsamlingens prästerskap skulle övergå till Oskar Fredriks församling, under det för den nybildade Masthuggsförsamlingen nytt prästerskap skulle anställas.) I sammanhang med beslutet om Lundby kommuns införlivning med Göteborg hade Kungl. Maj:t den 3 mars 1905 föreskrivit, att i fråga om de ecklesiastika förhållandena tills vidare ingen annan ändring skulle äga rum än i avseende å folkskoleväsendet, samt att socknen i rent kyrkligt hänseende fortfarande skulle vara skild från Göteborg. Enahanda bestämmelse meddelades sedermera i brevet den 19 augusti 1921 angående införlivning med staden av Örgryte kommun.

Ledig befattning kunde före 1921 sökas av prästmän från hela riket, varvid likväl särskilda lärdomsmeriter utgjorde en förutsättning för att sökande skulle kunna komma i fråga till kyrkoherdetjänst. Församlingen ägde därjämte rätt att kalla en eller flera provpredikanter, och, sedan samtliga fått avlägga prov, företogs val, varefter den som erhållit de flesta rösterna utnämndes. Sedan genom kungörelse den 10 december 1920 (nr 943) — numera ersatt genom kungörelse den 7 december 1934 (nr 578) — gemensamma bestämmelser utfärdats för rikets samtliga privilegierade församlingar, däribland avses de tio Göteborgsförsamlingarna, har emellertid såväl kravet på särskilda lärdomsmeriter som rätten att söka ledig kyrkoherdebefattning bortfallit. Församling äger i stället att till dylik befattning kalla prästmän från hela riket och av de tre, som efter företaget val uppsättas på förslag, utnämner Kungl. Maj:t en. Komministerstjänst i Göteborg får sökas av prästmän i hela riket, varefter domkapitlet uppsätter tre sökande på förslag. Församlingen äger rätt att kalla fjärde provpredikant, och sedan val företagits, utfärdar domkapitlet fullmakt för den, som därvid kommit i främsta rummet.

Att privilegiebestämmelserna icke gjorts tillämpliga för Lundby och Örgryte torde bero på att dessa församlingar i kyrkligt hänseende så sent inlemmats i Göteborg, att den då gällande allmänna prästvalslagstiftningen icke ansetts böra eller kunna sättas ur kraft för dessa församlingars del.

Församlingsprästerskapets arbetsböda.

Den arbetsböda, som åvilar prästerskapet, är givetvis icke ensartad. Den så att säga ordinarie tjänstgöringen på pastorsexpeditionerna och vid gudstjänsterna är visserligen tämligen jämnt fördelad och likaså konfirmandundervisningen, ehuru antalet konfirmander mycket växlar i olika församlingar: enligt lämnade uppgifter år 1942 i Domkyrkoförsamlingen 39, i Kristine församling 124, i Gamlestads församling 532, i Haga församling 67, i Oskar Fredriks 179, i Masthuggs 115, i Annedals 65, i Vasa 45, i Johannebergs 126, i Karl Johans 594, i Lundby 352 och i Örgryte församling 256. Talen bli i relation till folkmängden ojämma, enär en hel del konfirmander undervisas och konfirmeras av lärare i läroverk samt andra åtnjuta privat undervisning och konfirmeras av präst, som anlitas därför.

Såsom exempel på beskaffenheten av den prästerliga verksamheten utom expeditionsarbetet samt de egentliga gudstjänsterna och konfirmandundervisningen må återgivas följande uppgift från kyrkoherden i *Karl Johans* församling för år 1942: barngudstjänst och söndagsskola i regel varje söndag i sex lokaler, samling av forna konfirmander, sammanträden med åtta arbetskretsar och två kretsar för bibelstudium, mödramöten två gånger i månaden, möten vid olika tillfällen å ungdomshemmet (med omkring 600 ungdomar). Av 868 födda hava 23 döpts i kyrkan och ett antal inom hemmen, de flesta dock å barnbördsanstalt. Av inom församlingen avlidna 398 personer hava 378 blivit jordfästa enligt svenska kyrkans ordning, varvid i regel hållits liktal. Under året hava 480 äktenskap ingåtts genom kyrklig vigsel.

Enligt uppgift alternera prästerna i 8 av stadens församlingar (utom Gamlestads, Masthuggs, Karl Johans och Lundby) vid s. k. allmänna begravingar å veckodagar på Östra samt vecko- och söndagar å Kvibergs begravningsplatser. Gamlestads församlings prästerskap svarar för alla allmänna söndagsbegravingar på Östra begravningsplatsen samt Karl Johans och Masthuggs församlingars prästerskap för allmänna begravingar å Västra begravningsplatsen. Lundby församlings prästerskap svarar för allmänna begravingar på kyrkogårdarna i Lundby och Örgryte församlings för allmänna begravingar på kyrkogårdarna i Örgryte. I övrigt gäller för varje församling särskild tjänstefördelning. Anlitandet för vigslar och dop är givetvis i hög grad beroende på personförhållanden. Det bör emellertid erinras, att barn-dopen i regel äga rum å förlossningshemmen.

Till det mest tidsödande arbetet är säkerligen att räkna det, som nedlägges på ungdomsvården till vilken i de flesta församlingar höra regelbundet hållna barn gudstjänster samt föräldra- och ungdomsmöten. (Särskilda redogörelser hava lämnats av kyrkoherden Viktor Södergren i Gamlestads församling, kyrkoherden Einar Wieselgren och komministern Teodor Freeman i Annedals församling, kyrkoherden Albin Rosengren i Masthuggs församling, komministern Olof Nygren i Lundby församling och kyrkoadjunkten i Domkyrkoförsamlingen Tore Hulthén.)

Vissa präster äro på grund av tjänsteställning eller personliga egenskaper i stor utsträckning tagna i anspråk för alla uppdrag, som icke direkt sammanhånga med tjänsten men vilka det i regel är svårt att avböja. Här lämnas en förteckning på dylika uppdrag, avseende år 1942:

Domprosten Nystedt — numera pastor primarius och domprost i Stockholm — har, förutom kyrkoherde i Domkyrkoförsamlingen och vice preses i domkapitlet, varit suppleant i stiftsnämnden, ordförande i församlingens kyrkostämman, ledamot av kyrkofullmäktige, självskriven vice ordförande i Göteborgs stifts prästsällskap och Göteborgs stifts bibelsällskap, självskriven ordförande i Diakonien vännen i Domkyrkoförsamlingen, ordförande i Domkyrko- och Kristine församlingars ungdomsråd, ordförande i styrelsen för Göteborgs stifts kyrkosångsförbund, ledamot av styrelsen och arbetsutskottet i stiftets kyrkliga ungdomshem, ledare för stiftets ungdomskurser, ordförande i styrelse och arbetsutskott för hemsysterskolan i Göteborg, ordförande i styrelsen för Kållerredshemmet (en av samariterhemmet i Uppsala ägd anstalt för skydds- uppfostran av unga flickor), ordförande i styrelsen för Lagermanska stiftelsen för pauvres honteux, ledamot av styrelsen för allmänna hjälpföreningen i Göteborg, inspektör för folkskoleseminariet i Göteborg samt ledamot av styrelsen för läsrum för sjömän i Göteborg. *Komministern Janson* i Domkyrkoförsamlingen är kontraktsprost, vice ordförande i Domkyrkoförsamlingens kyrkostämman, suppleant i stiftets diakoniråd, ordförande i styrelsen för söndagsskoletidningen »Kyrkan och Barnen» samt redaktör för dess julnummer, ordförande i stiftets krets av kyrkosångens vännen samt ledamot av Göteborgs bibelsällskaps kommitté. *Komministern Törnqvist* i samma församling var ledamot av församlingens kyrkoråd. *Kyrkoherden Béen* i Kristine församling, ordförande i församlingens kyrkostämman, var ledamot av kyrkofullmäktige. *Kyrkoherden Södergren* i Gamlestads församling var ordförande i församlingens kyrkostämman, ordförande i styrelsen för Gamlestads församlingens barnkoloni och vice ordförande i styrelsen för S:t Pauli barnhem, *komministern Gellerstam* i samma församling var vice ordförande i kyrkostämman och ledamot av kyrkorådet, *komministern Enander* i samma församling ledamot av barn- och ungdomsrådet för Gamlestads församlingens södra distrikt (av Göteborgs stads barnavårdsnämnd), *komministern Brohed* i samma församling ledamot av kyrkofullmäktige. *Kyrkoherden Block* i Haga församling

var ordförande i församlingens kyrkostämma samt i Göteborgs stifts missionsråd, i sällskapet De arbetslösas vänner och i styrelsen för stiftelsen tjänarinnehemmet i Göteborg och suppleant i stiftets diakoniråd, ledamot av kyrkofullmäktige och av styrelsen för stiftelsen Solhem i Hindås ävensom inspektör för Göteborgs gymnasium för flickor och Sigrid Rudebecks flickskola samt sekreterare i Göteborgs Gustav Adolfsförening. *Komministern Eriksson* i samma församling var ledamot av styrelsen för KFUM samt sekreterare för Hindås kyrkostiftelse. *Kyrkoherden Cullberg* i Oskar Fredriks församling var ordförande i församlingens kyrkostämma, i kyrkonämnden och i styrelsen för församlingens småbarnsskola samt ledamot av kyrkofullmäktige, suppleant i stiftets diakoniråd, ledamot i Nordhemsdistriktets skolnämnd (av stadens folkskoleväsen), ordförande i styrelsen för föreningen för Göteborgs parkbarn, ledamot i styrelsen för sällskapet för bildande av småbarnsskolor, ledamot i centralrådet för halvöppen barnavård (i Göteborgs barnavårdsnämnd), ledamot i styrelsen för stiftelsen Kjellbergiska flickskolan. *Komministern Olof Ehnngren-Warberg* var vice ordförande i församlingens kyrkostämma och ledamot av församlingens kyrkoråd ävensom i skolnämnden för Oskar-Fredriksdistriktet (av stadens folkskoleväsen). *Kyrkoherden Rosengren* i Masthuggs församling var ordförande i församlingens kyrkostämma samt suppleant i Göteborgs stads barnavårdsnämnd och i dess första utskott ävensom suppleant för barnavårdsnämndens ombud i frälsningsarméns barnhärbärge Morgonsol, *komministern Norborg* i samma församling var ledamot av barn- och ungdomsrådet för Oskar Fredriks och Masthuggs församlingar (av Göteborgs stads barnavårdsnämnd). *Kyrkoherden Wieselgren* i Annedals församling var ordförande i församlingens kyrkostämma och ledamot av styrelsen för Sällskapet De Fattigas vänner, *komministern Rexius* i samma församling vice ordförande i samma stämma och ledamot i församlingens kyrkoråd samt av kyrkofullmäktige, ordförande i styrelserna för stiftelserna Annedals Barnabo och Barnabo-Furuhöjd (för barnavård), *kyrkoherden och prosten Thölen* i Vasa församling (numera avliden) var ordförande i församlingens kyrkostämma, vice ordförande i styrelsen för Göteborgs diakonissanstalt, ledamot av stiftets diakoniråd och ordförande i styrelsen för Vasa och Johannebergs barnhem, *komministern Törnqvist* i samma församling vice ordförande i församlingens kyrkostämma och ledamot av dess kyrkoråd. *Kyrkoherden Wedlin* i Johannebergs församling var ordförande i församlingens kyrkostämma och i byggnadskommittén för Johannebergs kyrka ävensom ledamot av kyrkofullmäktige. *Kyrkoherden och prosten Pehrsson* i Karl Johans församling var ordförande i församlingens kyrkostämma samt i kyrkofullmäktiges beredning angående reglering av församlingsgränserna i Göteborg och i styrelsen för föreningen Skyddsvärnet i Göteborg, *komministern Carlson* i samma församling ledamot av kyrkofullmäktige och i dess nämnda beredning samt ordförande i styrelsen för Majornas skolbarnshem. *Kyrkoherden och prosten Ahlberg* i Lundby församling var ordförande i församlingens kyrkostämma

och boställsstyrelse, ledamot av kyrkofullmäktige och vice ordförande i kyrkonämnden, ledamot, sekreterare och kassaförvaltare i stiftets diakoniråd, ledamot av styrelsen för Göteborgs diakonissanstalt, domkapitlets representant i stadens folkskolestyrelse, ordförande i stadens barnavårdsnämnd och i dess första utskott, ordförande i sociala centralbyrån och i styrelsen för hemmet Fredrique Wohlfarts stiftelse (under barnavårdsnämnden), ledamot av styrelsen för hemmet Olivia Jacobsons minne (under barnavårdsnämnden), ledamot i stadens mödrahjälpsnämnd, barnavårdsnämndens representant i styrelsen för Majornas skolbarnshem, ordförande i styrelsen för Ernst Hansons och Amelie Barks donationsfonder (för *pauvres honteux*), ordförande i styrelsen för J. C. E. Nolleroths donationsfond och donationen Fredrique Wohlfarts stiftelse (för fader- och moderlösa barn); *komministern Darell* i samma församling var vice ordförande i församlingens kyrkostämma och ledamot av dess kyrkoråd, ledamot av stadsfullmäktige, vice ordförande i stadens folkskolestyrelse och ledamot av fortsättningsskolenämnden (i folkskolestyrelsen) ävensom ledamot av styrelsen för Göteborgs sjukhem (för obotligt sjuka). *Kyrkoherden och prosten Setterwall* i Örgryte församling var ordförande i församlingens kyrkostämma, ledamot av kyrkofullmäktige och av stiftets diakoniråd, suppleant för domkapitlets representant i stadens folkskolestyrelse, ledamot i skolnämnden för Örgrytedistriktet (av stadens folkskolor), inspektor för Östra realskolan, ordförande i barn- och ungdomsrådet för Örgryte församling (under stadens barnavårdsnämnd), ordförande i Örgryte förening mot tuberkulos och i styrelsen för J. J. Dicksons stiftelse (för behövande, födda eller länge bosatta i Örgryte) ävensom ledamot av stiftets diakoniråd.

Kyrklig verksamhet utom ramen för pastoratsindelningen.¹

Själavården vid *stadens* under sjukhusdirektionen lydande sjukhus samt vårdhemmet Fjällbo ombesörjes av prästmän, som förordnas av organ för den borgerliga kommunen. Sålunda utses av sjukhusdirektionen predikanter vid stadens sjukhus och av fattigvårdsstyrelsen en predikant vid vårdhemmet Fjällbo. Till dessa befattningshavare utgå arvoden.

En särställning intager den s. k. *evangeliska brödraförsamlingen* i Göteborg. Denna, som kom till stånd under andra hälften av 1700-talet, är en religiös sammanslutning inom svenska kyrkan och förnyar sig själv genom inval av medlemmar. Dessa äro för närvarande blott 15. Församlingen leder sitt ursprung från den böhmisk-mähriska brödrakyrkan (brödrauniteten), som år 1457 stiftades av trosfränder till Johan Huss. Enligt av Kungl. Maj:t den 4 december 1936 fastställda stadgar vill brödraförsamlingen stå i vänskaplig förbindelse med brödrauniteten i Herrnhut och brödraförsamlingen i Stockholm samt efter möjlighet understödja Herrnhuts hednamission (§ 1). Försam-

¹ Det bortses här från organisationer utanför svenska kyrkan.

lingen har till uppgift att verka för Guds ords förkunnande, för beredande av möjlighet till kristlig gemenskap samt för understödjande av det frivilliga kyrkliga arbetet inom Göteborg. I överensstämmelse härmed skall brödraförsamlingens föreståndare — tillika dess pastor — efter överenskommelse vara församlingsprästerskapet i Göteborg till hjälp i det frivilliga församlingsarbetet. Dessutom vill brödraförsamlingen upprätthålla och bekosta det arbete, som ålegat biträdande stiftsadjunkt för värnpliktig ungdom m. m. i Göteborg, ävensom annat frivilligt kyrkligt arbete, som kan vara önskvärt. I brödraförsamlingens kyrka hålles gudstjänst varje sön- och helgdag. Dessutom anordnas andra gudstjänster i mån av behov, i regel en gång i veckan (§ 2).

Det ekonomiska underlaget för församlingens verksamhet och avlönandet av dess pastor utgöres av den s. k. Linhultska stiftelsen. Denna har jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 4 augusti 1928 en styrelse bestående av fem personer, av vilka en, tillika styrelsens ordförande, förordnas av Kungl. Maj:t, varje gång för högst fyra år, tre väljas för två år i sänder bland medlemmarna av evangeliska brödraförsamlingen i Göteborg å församlingsmöte och den femte är föreståndaren för församlingen. Stiftelsen äger fastigheten med nummer Kungsgatan 45 i Göteborg, vari brödraförsamlingens kyrka är inrymd. Huset i övrigt är uthyrt.

Brödraförsamlingens andliga verksamhet ledes av församlingsföreståndaren, som är medlem av församlingen och vederbörligen ordinerad till präst inom svenska kyrkan. Han har i förhållande till Linhultska stiftelsen och brödraförsamlingen beträffande sin anställning i tillämpliga delar samma rättigheter och skyldigheter som ordinarie präst i svenska kyrkan. Stiftelsens styrelse utser ny föreståndare, men valet underställes brödraförsamlingen för prövning och godkännande. Det tillkommer domkapitlet att vid föreståndarebefattningens tillsättande pröva den utsedde prästmännens kompetens och skicklighet. Därest valet godkännes av brödraförsamlingen och domkapitlet, utfärdar domkapitlet förordnande å föreståndarebefattningen. Över den sålunda förordnade prästmannen äger domkapitlet utöva behörigt inseende (§ 10).

Församlingsföreståndaren åtnjuter i sådan egenskap rätt till prästerlig tjänstårsberäkning men är fri från skyldighet att mottaga missiv till annan prästerlig tjänst. Lönen skall tills vidare utgå med minst den kontanta lön och de löneförmåner i övrigt, som högst tillkomma komminister i statskyrkoförsamling i Göteborg.

Befolkningens fördelning och utveckling.

Såvitt framgår av handlingarna till 1882 och 1906 års beslut om församlingsreglering låg icke då någon beräkning av den framtida befolkningsutvecklingen i staden och dess fördelning på församlingarna till grund för nyindel-

ningen, detta trots en sedan länge pågående stark folkmängdsökning (1850: 26 084, 1860: 37 043, 1870: 56 288, 1880: 76 401, 1890: 104 657, 1900: 130 619, 1905: 140 851).

Fördelningen mellan de olika territoriella församlingarna före år 1906, då den senare församlingsregleringen beslöts, har i detta sammanhang mindre intresse. Vid en blick på den därefter följande utvecklingen får man ett intryck av att denna icke stått i relation till den uppgjorda ramen för församlingsindelningen. Fördelningen av den mantalsskrivna folkmängden vid utgången av de tioårsperioder, som börja med år 1906, ävensom för åren 1941 och 1942 (utgången av åren 1940 och 1941) giver följande bild:¹

	1906	1916	1926	1936	1941	1942
Domkyrkoförsamlingen	39 462 ¹	15 949	14 258	11 319	9 680	9 645
Kristine församling	11 299	12 069	11 700	10 170	9 912	9 862
Gamelestads församling	12 065	17 544	27 771	34 433	39 850	40 061
Haga församling	58 636 ²	13 905	12 271	10 169	9 086	9 104
Oskar Fredriks församling ..		27 843	25 159	25 361	23 367	23 289
Masthuggs församling		13 257	11 870	11 404	10 890	10 953
Annedals församling		17 573	16 827	15 402	15 365	15 259
Vasa församling		— ³	30 629	32 442	16 257	15 273
Johannebergs församling ...	— ³	19 958			25 279	25 760
Karl Johans församling	19 009	20 938	30 294	45 492	49 569	49 542
Lundby församling	12 379	16 473	21 154	24 114	28 921	29 277
Örgryte församling	[16 119] ⁴	[20 757] ⁴	22 981	32 152	43 383	44 095
Summa	152 850	186 180	226 727	256 231	280 575	282 317
	[inkl. Örgryte 168 969]	[inkl. Örgryte 206 937]				

¹ Innefattar de nuvarande Domkyrko-, Vasa- och Johannebergsförsamlingarna.

² Häri ingår ej folkmängden i den del av Karl Johans församling, som från och med 1908 förenades med Masthuggs församling.

³ Folkmängden inräknad i Domkyrkoförsamlingens siffror.

⁴ Tillhörde icke staden.

Av synnerlig betydelse för den föreliggande indelningsfrågan är därför, att numera för bebyggelse- och befolkningsutvecklingen under en icke alltför kort tidsperiod beräkningar verkstälts dels av stadens statistiska kontor, dels av framlidne professorn i geografi vid Göteborgs högskola Sten De Geer, dels ock av stadsplanekontoret i staden, till vilken senare beräkning jag återkommer. Det typiska för denna utveckling är avfolkningen i de centrala och folktillväxten i de yttre stadsområdena. Avfolkningen sammanhänger dels med den liksom i Stockholm förefintliga tendensen till »citybildning» d. v. s. cen-

¹ Enligt »Göteborgs statistik» 1942 tab. 9 b, vilken något skiljer sig från Sveriges officiella statistik.

traliseringen av affärskontoren och storaffärerna samt lagerlokaler till stadens kommunikationscentra och utflyttningen av den där boende befolkningen till ytterområdena med bättre tillgång till ljus och markutrymmen, dels ock med placerad rensning av vissa alltför tätbyggda och tätbefolkade äldre stadsområden ur bostadssanitär synpunkt, varigenom en del av befolkningen måste söka sig bostäder på annat håll. Det är givet, att staden härvidlag dels såsom den störste markägaren utövar ett avgörande inflytande genom sin tomt- och byggnadspolitik, dels ock genom sin hand över stadsplaneväsendet dirigerar utvecklingen i dess huvuddrag.

Gudstjänstfrekvensen.

För att utröna frekvensen av gudstjänstbesöken, vilken äger en viss betydelse för frågan om behovet av predikolokaler, hava genom vederbörande pastorsämbetens försorg räkning av besöken verkställt under tre olika perioder, 1) 1—30 april 1942 med därunder infallande påskhögtiden och andra böndagen, 2) 1—31 oktober 1942 med fjärde böndagen, 3) 16 december 1942—15 januari 1943 med jul- och nyårshögtiderna. Dessa räkningar ha avsett ej blott de ordinarie gudstjänsterna å sön- och helgdagar utan även »veckogudstjänster» å vardagar, skriftermål och nattvardsgudstjänster samt ungdomsgudstjänster. Här nedan skola de ordinarie sön- och helgdagsgudstjänsterna såsom de ojämförligt viktigaste och mest besökta göras till föremål för en kort redogörelse.

Resultaten av räkningarna visa stora variationer såväl mellan olika sön- och helgdagar som mellan olika församlingar och kyrkor. Till dels hänföra sig nog variationerna till predikantens personliga förmåga att fånga sina åhörare, möjligen också till kyrkobyggnadens karaktär, men sannolikt även till olika starkt religiöst intresse i olika stadsdelar. Utrymmesfaktorn i kyrkolokalerna har säkerligen också spelat sin roll. Lika litet som i andra större städer torde besöken inskränka sig till den egna församlingens kyrka. Särskilt de två äldsta kyrkorna, Kristine och Domkyrkan, framför allt den senare, torde åtnjuta en stor popularitet hos stadsbefolkningen i dess helhet. Vad övriga kyrkor angår torde en viss reciprocitet i avseende å kyrkibesöken verka i utjämnande riktning. Besöksfrekvensen är relativt lägst i de största och högst i de minsta församlingarna. Kvinnorna äro i avgjord majoritet (över två tredjedelar).

Besöksfrekvensen har säkerligen påverkats av den omständigheten, att i stor utsträckning män i värnpliktsåldern varit utkallade i beredskapstjänstgöring på främmande ort, vilket givetvis bidragit till den på sina håll ovanligt stora kvinnoövertikten. Detta kan dock hava kompenserats av en allmän ökning av kyrksamheten såsom en följd av de osäkra och oroliga yttre

förhållandena. Sådant som läget är torde man vara hänvisad att utgå från att de föreliggande siffrorna giva en bild av i huvudsak normala förhållanden.

I *domkyrkan* finnas cirka 1 500 fasta sittplatser. Folkmängden i församlingen var vid 1942 års ingång 9 645. Under första undersökningsperioden (april 1942) antecknades vid långfredagens högmässa 2 018 besökande, vid minnesgudstjänst över döda den 9 april 2 388, vid ungdomsgudstjänst den 23 april 2 646 och vid högmässa den 26 april (andra böndagen) 2 035. Vid de sex högmässogudstjänsterna under april uppgick de besökandes antal i medeltal till 1 273 eller 13.2 procent av folkmängden i församlingen. Högsta procenttalet representerar andra böndagen med nära 21 procent och det lägsta första söndagen efter påsk med icke fullt 4 procent. Ottesång och aftonsång representera betydligt lägre procenttal, liggande under en fjärdedel av högmässornas procenttal (med undantag för aftonsången första söndagen efter påsk, då besökarna voro 483). Sammanlagda besökstalet för ottesång, högmässa och aftonsång uppgick långfredagen till 2 567 och för påskdagen till 1 815. Under den andra perioden (oktober 1942) varierade besökaretalet vid högmässorna mellan något över 7 procent på fjärde böndagen (18 oktober) och 14.5 procent nittonde söndagen efter Trefaldighet (11 oktober). Medeltalet besökare var 1 106 eller 11.5 procent av folkmängden. Relationen mellan högmässorna å ena samt otte- och aftonsångerna å andra är för denna period oförmånligare för de senare än under första perioden (med undantag för fjärde böndagen, då aftonsången var talrikare besökt än högmässan). Den tredje perioden (16 december 1942—15 januari 1943) uppvisar, sedd såsom helhet, icke någon större avvikelse. Medeltalet besökare vid de åtta högmässorna uppgick till 1 284, motsvarande 13.3 procent av församlingens folkmängd. Besökareantalet varierade mellan 631 eller 6.5 procent fjärde söndagen i advent (20 december) och 1 712 eller 17.8 procent på juldagen, 1 734 eller 18.0 procent på trettondagen och 2 179 eller 22.6 procent på första söndagen efter trettondagen (10 januari). Julottan samlade 2 181 besökare (22.6 %), julbönen å julafton 1 689 (17.5 %), juldagens aftonsång 669 (6.9 %), nyårsvakan 912 (9.5 %) och nyårsdagens aftonsång 536 besökare (5.6 %). Om man icke räknar med att samma person bevisat mer än en gudstjänst samma dag, kommer man för juldagens tre gudstjänster upp till en så hög besökarsiffra som 4 562, motsvarande 47.3 procent av församlingens folkmängd, för trettondagen till 2 125 (22.0 %) och för första söndagen efter trettondagen till 2 461 (25.5 %).

Såväl de absoluta som de relativa besökstalen äro högre vid domkyrkan än vid någon annan församlingskyrka, vilket väl till avsevärd del sammanhänger med dess egenskap av stadens och stiftets huvudkyrka. Även för *Kristine kyrka* med 802 fasta sittplatser finner man relativt höga tal, under det de absoluta redan på grund av det mindre utrymmet givetvis icke kunna tävla med domkyrkans. Under den första perioden antecknadés

för långfredagens högmässa 800 personer eller 8.1 procent av församlingens folkmängd (9 862) samt för aftonsången samma dag lika mycket, för påskdagens högmässa 1 100 personer, vilket motsvarar 11.2 procent av folkmängden. Besökareantalet vid högmässorna var i medeltal 764, vilket svarar mot 7.7 procent. Ingen av dessa gudstjänster räknade mindre än 500 besökare, svarande mot 5.1 procent av folkmängden. Vid två aftonsånger, långfredagen och första söndagen efter påsk, räknades respektive 800 och 600 besökare. Övriga aftonsångsgudstjänster i församlingen hölls i Mariakyrkan (600 fasta sittplatser) och voro svagt besökta: 100—200 personer. Högmässofrekvensen under andra perioden ligger ungefär vid samma nivå, i medeltal 761, svarande mot 7.7 procent. Variationen mellan olika gudstjänstdagar ligger mellan 6 och 9.6 procent av folkmängdstalet. Aftonsången har dock räknat 203—400 besökare. (Det har ej uppgivits vilka av aftonsångsgudstjänsterna hållits i Kristine och vilka i Mariakyrkan.) För den tredje perioden redovisas i medeltal 743 besökare vid högmässorna, motsvarande 7.5 procent av folkmängden. Variationen ligger här mellan 5.8 procent (574 besökare) på trettondagen och 10.3 procent (1 019 besökare) på juldagen. Vid aftonsång ha räknats från 224 besökare (2.3 %) annandag jul till 738 (7.5 %) nyårsdagen. (Särskilda uppgifter för Mariakyrkan saknas.) För juldagens tre gudstjänster redovisas ett sammanlagt besökstal av 2 267 eller 23.0 procent och för nyårsdagen 1 273 eller 12.9 procent.

Gamlestads församling med dess stora invånartal (40 061 enligt mantalskrivningen för 1942) erbjuder ett exempel på svårigheten att samla någon avsevärd del av befolkningen i en mycket folkrik församling till regelbundna kyrkbesök. Huvudkyrkan, S:t Pauli, har omkring 1 000 fasta sittplatser och kapellen i Gamlestaden och Utby omkring 180 respektive 200. Under första perioden var visserligen besökareantalet vid de sex högmässorna i huvudkyrkan i medeltal så högt som 1 019 men detta utgör dock blott 2.5 procent av församlingens folkmängd. Topparna representeras av långfredagen med 1 423, påskdagen med 1 483 och första söndagen efter påsk med 1 308 besökare samt, om den dubblade högmässan på andra böndagen (26 april) sammanräknas, denna söndag med 1 217 besökare. Då aftonsången nämnda dagar samlat respektive 503, 400, 293 och 439 personer, synes det antagligt, att verklig utrymmesbrist förelegat. Frekvensen av aftonsången har, såsom i de förut redovisade församlingarna, varit förhållandevis låg, 185—503 personer. Utby kapellkyrka, där högmässa hållits varje sön- och helgdag, visar däremot ett besökareantal av i medeltal 193, motsvarande nära 8 procent av folkmängden i stadsdelen Utby (2 447). Högsta besökareantalet vid gudstjänst i Gamlestadens kapell har varit 90, lägsta 27, vilket i förhållande till folkmängden i denna del av församlingen (8 680 i stadsdelarna Gamlestaden och Kväberg samt det från Angered införlivade området) är lågt (högst omkring

1 procent). Detta förhållande uppges bland annat bero på kapellets olämpliga läge i kommunikationshänseende.

A n d r a p e r i o d e n visar ungefär enahanda resultat som den första med en besöksfrekvens vid högmässorna i S:t Pauli av 2.1—2.9 procent av hela församlingens folkmängd — i medeltal 2.5 procent — och i Utby av 6.1—7.3 procent av folkmängden i Utby. Besöksfrekvensen vid gudstjänsterna i Gamlestadskapellet har varit 0.9, 1.0, 1.1 och 2.5 procent av folkmängden i Gamlestaden, Kviberg och Angeredsområdet. Aftonsångsgudstjänsterna i S:t Pauli ha samlat 273—409 besökare (0.7—1.0 %).

Den t r e d j e p e r i o d e n utvisar en påfallande nedgång i högmässa-besöken vid huvudkyrkan. Vid de åtta högmässorna har besökareantalet i medeltal utgjort blott 1.8 procent, varierande mellan 1 131 (2.8 % annandag jul och 506 (1.3 %) första söndagen efter trettondagen. För den dubblerade julottan redovisas däremot ovanligt höga tal, 1 717 (4.3 %) för den första och 1 798 (4.5 %) för den andra gudstjänsten av detta slag. Sammanlagda besöks-talet för juldagens fyra gudstjänster uppgick till 4 947 eller 12.3 procent.

Även för Utby och Gamlestadens kapell redovisas en avsevärd nedgång i besökareantalen vid högmässorna, vid det förra har besökareantalet vid högmässorna varit 99 och vid det senare (bortsett från en barn gudstjänst) blott 56. Julottan samlade dock 645 personer i Utby (dubblerad gudstjänst med 400 respektive 245 besökare) och 178 i Utby.

I den lilla *Haga församling* har besöksfrekvensen vid högmässorna varit relativt mycket högre, nära tredubbel mot i Gamlestads, under den f ö r s t a p e r i o d e n cirka 7 procent av församlingens folkmängd (9 104). I församlingsskyrkan, som har omkring 1 050 fasta sittplatser, har antalet besökare vid högmässorna i medeltal varit 625 och överstigit platstalet blott vid långfredagens högmässa (1 163). Besöksantalet vid aftonsång har varierat mellan 87 och 344. Besökareantalen för a n d r a p e r i o d e n s gudstjänster ligga lägre än för den första periodens, för högmässorna mellan 278 och 634, motsvarande 3.1 och 7.0 procent, i medeltal 462 eller 5.1 procent. För aftonsångsgudstjänsterna varierar besökareantalet mellan 184 och 282. Den t r e d j e p e r i o d e n visa högmässorna ett besökareantal varierande mellan 245 och 989, respektive 2.7 och 10.9 procent, i medeltal 517 eller 5.7 procent. Aftonsångsbesöken ha varierat mellan 100 och 684, för julottan ha antecknats ej mindre än 1 404 besökare (15.4 %). För juldagens tre gudstjänster redovisas sammanlagt 2 560 besökare (28.1 %).

Oskar Fredriks församling hade vid 1942 års ingång en folkmängd av 23 289 personer. Församlingsskyrkan rymmer icke mindre än 1 500 sittplatser men har icke någon gång under f ö r s t a p e r i o d e n varit helt fylld. Besökare-talen för långfredagens och påskdagens högmässor, 1 436 respektive 1 434 (6.2 %), representera absolut och relativt taget höga tal. Medeltalet besökare vid periodens sex högmässor i kyrkan har varit 964, motsvarande 4.1 procent

av församlingens folkmängd. Härvid har icke medräknats en (dubblerad) högmässa annandag påsk i församlingshyddan med 400 besökare (kyrksalen rymmer 450 besökare). Vid aftonsång har besökarnas antal varierat mellan 155 och 280. — *A n d r a p e r i o d e n* representerar en lägre frekvens vid högmässobesöken, i medeltal 400 personer eller 1.7 procent. Aftonsångsbesökarnas antal har varierat mellan 121 och 346. — *F ö r d e n t r e d j e p e r i o d e n* redovisas i medeltal 488 besökare vid högmässa, 2.1 procent av folkmängden. Ej ens juldagens högmässa har nått högre tal än 637 (2.7 %) men julottan samlade 2 677 besök (motsvarande 11.5 procent av folkmängden). Sammanlagda antalet besök vid juldagens tre gudstjänster var 3 643 (15.6 %).

Masthuggs församling utgör ett undantag från regeln att gudstjänstfrekvensen i huvudsak är omvänt proportionell mot församlingens folkmängd. Folkmängden var här icke större än 10 953 personer (1 januari 1942) och församlingskyrkan har 1 050 fasta sittplatser. Medeltalet besökare vid de sex högmässorna under *f ö r s t a p e r i o d e n* var blott 291 eller omkring 2.7 procent av folkmängden (högsta antalet 504 eller 4.6 procent vid långfredagens högmässa). Aftonsångsbesöken varierade mellan 49 och 157, i medeltal 93. *F ö r a n d r a p e r i o d e n* ligga talen än lägre, högmässobesökens medeltal har varit 275 (2.5 %) och aftonsångsbesökens 65. *T r e d j e p e r i o d e n*, som innesluter jul- och nyårshelgerna, visar ett medeltal för högmässorna av 248 eller 2.3 procent (å juldagen 427 eller 3.9 %) och för aftonsångsgudstjänsterna av 98. Julottan samlade dock 2 384 besökare (21.7 %). Sammanlagda antalet besök vid juldagens tre gudstjänster var 2 941 (26.9 %).

Annedals församling, vars folkmängd vid 1942 års ingång utgjorde 15 259 personer och vars kyrka enligt uppgift har 1 462 fasta sittplatser, står i avseende å gudstjänstfrekvensen Oskar Fredriks församling nära. Medeltalet besökare vid *f ö r s t a p e r i o d e n*s högmässor utgjorde 696 eller cirka 4.5 procent av folkmängden. Högsta besökareantalen utvisa högmässorna å långfredagen och första söndagen efter påsk med 1 496 respektive 1 511. En påfallande ojämnhet kan dock noteras: långfredagen 1 496, påskdagen 505, annandag påsk 212, 1:a söndagen efter påsk 1 511, 2:a söndagen efter påsk 131 och andra böndagen 320. Aftonsångsbesöken förete enahanda variationer: 102, 470, 69, 64, 651, 33. *A n d r a p e r i o d e n* visar liknande drag men svagare frekvens: högmässorna ett medeltal av 467 (3 %) och respektive 178, 226, 1 274 och 191, aftonsången 532, 39, 93, 800. *T r e d j e p e r i o d e n* representerar ett medelläge: högmässorna visa ett genomsnittligt besökareantal av 539 (3.5 %). Frekvensen har under perioden växlat starkt: fjärde söndagen i advent 1 001 (6.6 %), juldagen 210 (1.4 %), annandag jul 196 (1.3 %), söndagen efter jul 1 438 (9.4 %), nyårsdagen 186 (1.2 %), söndagen efter nyår 196 (1.3 %), trettondagen 1 073 (7.0 %), söndagen efter trettondagen 119 (0.8 %). Julottan med 1 389 besökare representerar den starkaste besöks-

frekvensen (9.2 %). Sammanlagda besökstalet för juldagens tre gudstjänster utgjorde 2 281 (15 %).

Vasa församling, vars folkmängd vid 1942 års ingång utgjorde 15 470 personer, har stadens största kyrka med icke mindre än omkring 1 800 sittplatser. Under första perioden har kyrkorummet varit fyllt vid högmässan annandag påsk (1 800 besökare eller 11.5 procent av folkmängden). Medeltalet besökare var vid periodens sex högmässor 1 167 eller 7.6 procent. Aftonsångsbesöken hava beräknats till respektive 800, 600, 400, 600, 400 och 550. Andra perioden visar ett medeltal för högmässobesöken av 856 eller 5.6 procent med en variation mellan 4.04 och 9.05 procent. Aftonsångsbesöken ha räknats till respektive 200, 225, 435 och 185. Tredje perioden utvisar i det närmaste samma medeltal för högmässobesöken som den andra eller 848 (5.5 %). Variationen för de olika gudstjänst dagarna i övrigt är mycket stark: fjärde söndagen i advent 440 (2.9 %), juldagen 1905 (12.3 %), annandag jul 315 (2.0 %), söndag efter jul 400 (2.6 %), nyårsdagen 2 050 (13.5 %), söndag efter nyår 925 (6.0 %), trettondagen 250 (1.6 %), första söndagen efter trettondagen 500 (3.3 %). Julbönen å julafton med 2 065 besökare (13.3 %), julottan med 1 935 (12.5 %) samt aftonsångsgudstjänsterna å juldagen med 1 000 (6.5 %) och nyårsdagen med 1 080 besökare (7.0 %) representera de högsta talen för andra gudstjänster, aftonsången söndag efter jul med 150 besökare (1.0 %) det lägsta. Sammanlagda besökstalet för juldagens tre gudstjänster utgjorde 4 840 eller 31.9 procent.

För *Johannebergs församling*, med en folkmängd av 25 760 personer och en kyrka med cirka 900 fasta sittplatser (varav i anslutande församlingssal 165) samt Landalakapellet med 430 sittplatser, saknas specificerade uppgifter om gudstjänstbesöken vid olika tillfällen under första perioden. Den räkning som verkställdes under andra perioden visar för kyrkan mycket låg besöksfrekvens med i medeltal 375 besökare eller icke fullt 1.5 procent vid högmässa och 127 vid aftonsång. Besöksfrekvensen vid gudstjänsterna i Landalakapellet har varit lägre, i medeltal 73 personer. Den tredje perioden visar än lägre tal: för högmässorna ett medeltal av 317 besökare (1.2 %) med variationer mellan 120 (0.5 %) och 440 (1.7 %) samt 259 vid aftonsångsgudstjänster. Detta tal skulle legat långt lägre utan besökstalet 1 100 vid aftonsången 4:e söndagen i advent (4.3 %). Högsta besöksfrekvensen visar kyrkan för julottan med 1 500 besökare (5.7 %). Landalakapellet hade i medeltal 79 besökare per predikogudstjänst. Sammanlagda besökstalet för juldagens fyra gudstjänster (tre i kyrkan och en i kapellet) utgjorde 2 160 (8.2 %).

Även för *Karl Johans församling* saknas användbara kyrkobesöksuppgifter, såvitt angår första perioden. Församlingen hade vid 1942 års ingång en folkmängd av 49 542 personer. Antalet fasta sittplatser i kyrkan uppgives till 861, vartill komma i S:ta Birgittas kapell 350 samt i den förhyrda Maria-

salen vid Mariaplan 130. Besöksfrekvensen för andra perioden visar för högmässornas del ett medeltal av 532 eller icke fullt 1.1 procent (variationer 0.48, 0.44, 2.56 och 0.81 procent), om man räknar blott med kyrkan samt, om man inräknar även Birgittakapellet och Mariasalen, av 721 personer eller icke fullt 1.5 procent av församlingens folkmängd. Medeltalet aftonsångsbesökare (i kyrkan) var 157. Den tredje perioden visar för högmässorna i församlingskyrkan ett besökareantal i medeltal av 355 eller 0.72 procent av folkmängden med variationer mellan 0.22 procent (109 besökare) 1:a söndagen efter trettondagen och 1.39 procent (687 besökande) juldagen. Julbönen å julaftonen hade samlat 949 deltagare (1.92 %) samt den duplicerade julottan ej mindre än tillhoppa 2 388 besökare (4.82 %). För högmässorna i S:ta Birgittas kapell redovisas ett medeltal av 197 besökare eller 0.4 procent av hela församlingens folkmängd samt i Mariasalen ett medeltal av 100 eller 0.2 procent. Julottan hade i kapellet samlat 578 och i Mariasalen 140 eller tillhoppa 718 besökare (1.45 %). Sammanlagda antalet besök för juldagens sex gudstjänster (tre i kyrkan, två i S:ta Birgittas kapell och en i Broströmska stiftelsen) var 4 510 (9.1 %).

I *Lundby församling*, vars folkmängd vid 1942 års ingång utgjorde 29 277 personer, finnas tre predikolokaler: nya kyrkan, gamla kyrkan och Brämaregårdens kapell med respektive 1 100, 150 och 335 fasta sittplatser. Av dessa lokaler användas blott nya kyrkan och kapellet regelbundet för gudstjänster. Under första perioden har högsta antalet besökande i nya kyrkan varit 681 (vid högmässan första söndagen efter påsk) och i kapellet 230 (långfredagens högmässa). Medeltalet besökande vid högmässorna i nya kyrkan har varit 623 eller 2.1 % av församlingens folkmängd och i kapellet 254 eller ungefär 0.9 procent av samma folkmängd och 1.63 procent av folkmängden i en ifrågasatt Brämaregårdens församling (31 december 1941 15 582). Besöksvariationen har varit för nya kyrkan: 488, 475, 167, 931, 776 och 922 och för kapellet 280, 267, 253, 225, 250 och 225. Aftonsång, som endast hålles i kyrkan, har haft respektive 139, 94, 64, 115, 40 och 122 besökare. Under andra perioden har högsta antalet besökande vid högmässorna varit i kyrkan 389 och i kapellet 310. Medeltalet besökande vid högmässorna har varit i kyrkan 276 (0.9 %) och i kapellet 198 (0.7 respektive 1.3 %). Aftonsångsgudstjänsterna i kyrkan ha besökts av respektive 170, 64, 83 och 87 personer. Den tredje perioden utvisar ett medelläge, högmässofrekvensen har varit i medeltal för nya kyrkan 249 (0.8 %) och för kapellet 182 (0.6 respektive 1.2 %). Högsta besökstalet har för kyrkan varit 353 (1.2 %) på nyårsdagen och för kapellet 286 (1 respektive 1.9 %). Julottan i kyrkan samlade 2 000 personer, motsvarande 6.8 procent av hela församlingens folkmängd, och julottan i kapellet 495, motsvarande 1.7 procent av hela församlingens och 3.4 procent av befolkningen i det område som nedan föreslås att

bilda Brämaregårdens församling.¹ Aftonsångsbesöken i kyrkan ha varit respektive 98, 259, 97, 46, 144, 151, 82 och 17. Den största frekvensen utvisar juldagen, då de fem gudstjänsterna (tre i nya kyrkan, två i kapellet och dessutom en julotta i gamla kyrkan) samlade 3 590 besök, motsvarande 12.2 procent av hela församlingens folkmängd.

I *ÖrgrYTE församling*, vars folkmängd vid 1942 års ingång utgjorde 44 095 personer, finnas två ordinarie gudstjänstlokaler: nya kyrkan med 960 och gamla kyrkan med 350 fasta sittplatser, varjämte aftongudstjänster vid särskilda tillfällen hållits i tre skolor, i Kallebäck, Burås och Torpa. Under första perioden var högsta antalet besökande vid högmässorna, som alla höllas i nya kyrkan, 811 eller 1.8 procent (andra böndagen). Medeltalet besökare vid högmässorna var 552 eller 1.3 procent av församlingens folkmängd. Aftonsång hölls fem gånger, varav en (långfredag) i nya och de övriga i gamla kyrkan. Besökarnas antal var därvid respektive 93, 286, 143, 69 och 125. Under andra perioden var högsta antalet besökande vid högmässorna 483 (1.1 %), medeltalet 345 eller 0.8 procent av folkmängden. Aftonsången besöktes av respektive 109, 130 och 95 personer. Den tredje perioden representerar ett lågt medeltal för högmässogudstjänsterna, 277 deltagare eller 0.6 procent av folkmängden. Högsta talet ger juldagen med 485 eller 1.1 procent. Aftonsångsfrekvensen har däremot visat ett höjt medeltal, nämligen 293 eller 0.7 procent. Den högsta dagsfrekvensen uppvisar juldagen med 2 312 besök vid de tre gudstjänsterna eller 5.2 procent av församlingens folkmängd.

¹ Se s. 88 ff.

Principer för reglering av församlingsindelningen.

1882 års reglering.

Sedan Rikets ständer i skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 39) år 1851 anhållit, att i de stift där pastorat funnes, som vore så vidsträckta och folkrika eller bestode av så många församlingar, att en delning av dessa pastorat vore för själavårdens behöriga handhavande av behovet påkallad, Kungl. Maj:t måtte låta vidtaga nödiga åtgärder för en sådan delning, förklarade Kungl. Maj:t den 11 augusti 1853, att de till domprosteriet i Göteborg hörande församlingar (med prebenden) borde ifrågakomma att delas. Den 15 januari 1858 anbefalldes Kungl. Maj:t, sedan vederbörande blivit hörda, domkapitlet i Göteborg att gå i författning om upprättande av fullständigt förslag till lämplig pastoratsfördelning för bland annat Göteborgs stad.

Parallellt härmed väcktes år 1858 inom Domkyrkoförsamlingen fråga om förberedande åtgärder för stadens indelning i territoriella församlingar. För ändamålet utsedda kommitterade uttalade sig i betänkande 1859 för en viss begränsning av församlingarnas territorier, då »alla, även de för kortare tid där bosatta, åtminstone under denna tid bleve tillgängliga för och icke kunde undandraga sig den tillsyn och vård, som församlingens prästerskap åt dem ville ägna». För det dåvarande kunde det inträffa, att barn föddes utan att bliva inregistrerade och döpta, att äldre personer anträffades, som ej blivit konfirmerade, samt att för länge sedan avlidna personer i kyrkoböckerna kvarstode såsom levande. Gudstjänsternas antal i stadens kyrkor kunde ej anses motsvara den alltjämt ökade stadsbefolkningens behov, i synnerhet sedan en större livaktighet i andlig riktning på senare tid förnummits.

Enligt ett av Domkyrkoförsamlingen den 11 april 1860 avgivet yttrande vore en ny indelning av de till Göteborgs stad och dess område hörande församlingar av behovet påkallad, på det att dessas inskränkande inom vissa territorier måtte förekomma en alltför ojämn fördelning dem emellan och de olägenheter förebyggas, som då vållades därigenom, att Domkyrkoförsamlingens folkmängd kunde utan gräns tillväxa, under det att ett par av stadens övriga kyrkor nästan saknade församling. I skrivelse till Kungl. Maj:t den 20 februari 1861 uttalade också domkapitlet, att »en territorialindelning av de till Göteborgs stad hörande församlingar» vore icke allenast önskvärd utan även av behovet påkallad, såframt själavården inom dessa församlingar skulle kunna på ett tillfredsställande sätt handhas, i synnerhet som Dom-

kyrkoförsamlingens folkmängd, vilken 1859 uppgått till 19 130 personer och 1860 sannolikt vuxit till 20 000, alltså vore så betydligt tilltagen, att det tjänstgörande prästerskapet, oaktat största ansträngning icke längre förmådde fullgöra de dem åliggande skyldigheter. Domkapitlet framlade därför förslag om stadens uppdelning, i överensstämmelse med ovannämnda kommitterade, i *fyra* territoriella församlingar och pastorat, med bibehållande av Tyska församlingen såsom personell: Domkyrkoförsamlingen, Kristine församling, Haga församling och Gamlestadens eller Ny-Lödöse församling.

Sedan frågan överlämnats till den i enlighet med förordningen den 11 juli 1862 angående allmänt ordnande av prästerskapets inkomster utsedda nämnd, framlade denna — med hänsyn till föreskriften i kungl. brevet den 1 februari 1867 om införlivning med staden av Karl Johans församling jämte Älvsborgs kungsladugård, att denna församling skulle i kyrkligt avseende förbli skild från staden — år 1867 ett förslag om stadens indelning i *fem* territoriella församlingar: Gamlestadsförsamlingen med 2 561 invånare, Kristine församling med 8 328 invånare, Domkyrkoförsamlingen med 10 739 invånare, Hagaförsamlingen med 5 967 invånare och Masthuggsförsamlingen med 6 913 invånare. Den prästerliga organisationen föreslogs för Domkyrkoförsamlingen till kyrkoherde och två komministrar, för Kristine (svenska) församling till kyrkoherde och komminister, för Gamlestads församling till kyrkoherde, för en var av Haga och Masthuggsförsamlingarna till kyrkoherde och komminister. Nämnden föreslog dessutom, att Karl Johans församling (13 507 invånare vid 1866 års utgång) måtte jämväl i kyrkligt hänseende förenas med staden, att i sådan händelse vissa delar av församlingen måtte förenas med Haga- och Masthuggsförsamlingarna, varigenom dessa skulle ökas till respektive 9 243 och 8 102 invånare, samt att för den minskade Karl Johans församling med 9 042 invånare måtte anställas en kyrkoherde och en komminister.

Vad beträffade gudstjänstlokaler funnos kyrkor för Domkyrko-, Kristine, Haga och Karl Johans församlingar. Domkapitlet (17 mars 1869) yrkade på en sådan reglering av den utav nämnden föreslagna gränsen mellan Domkyrkoförsamlingen och Haga församling, att den förra, som hade större kyrka än den senare och därför kunde ha större folkmängd, tillfördes ett område av Haga i öster och sydost (>den del som begränsas av Krokslätts bys ägor, södra landsvägen och Gamla Allén samt ett stycke av Nya Allén mot norr»).

Sedan kammarkollegiet den 2 maj 1871 avgivit utlåtande i ärendet, anmälde ärendet den 5 juli 1872 inför Kungl. Maj:t, som då meddelade beslut i princip angående överförande till Göteborg i kyrkligt hänseende av Karl Johans församling samt fördelning i territoriella församlingar av stadens sålunda ökade område, men föranledde ej slutligt beslut förrän den 5 maj 1882. Då hade emellertid folkmängdssiffrorna högst väsentligt förskjutits från vad fallet var år 1867.

Ännu år 1880 fördelade sig folkmängden på de föreslagna församlingsområdena på följande sätt:

Domkyrkoförsamlingen	11 750
Kristine församling	9 009
Gamlestads församling	3 191
Haga församling	19 332
Masthuggs församling	12 260
Karl Johans församling	12 989
	<hr/>
	Summa 68 531

Härtill kom folkmängden i de då till ytterligare införlivning från Krokslätt i Örgryte socken ifrågasatta Gibraltar- och Landalaområdena, 3 167 personer. I Hagaområdet hade folkmängden mellan 1867 och 1880 ökat med över 10 000 personer.¹ Ytterligare överflyttning från Haga församlingsområde till Domkyrkoförsamlingen föreslogs därför år 1880 av kommitterade för Domkyrko-, Kristine och Karl Johans församlingar, varigenom, Gamlestads och Kristine församlingsområden frånräknade, folkmängden skulle bli:

för Domkyrkoförsamlingen (efter införlivning av Gibraltar och Landala 19 538)	16 391
» Haga församling	13 000
» Masthuggs församling	13 951
» Karl Johans församling	12 989

En sjunde församling förutsattes dock komma att framdeles bildas av 13 och 14 rotarna samt Gibraltar- och Landalaområdena.

Den 5 maj 1882, sedan frågan om den kyrkliga samfällighetens bildande underställts riksdagen och denna antagit förordning angående kyrkofullmäktige och kyrkonämnd i Göteborg, förordnade Kungl. Maj:t, att Göteborgs stad med Karl Johans församling och de lägenheter, som genom kungl. breven den 1 februari 1867 och den 3 mars 1882 blivit med Göteborgs stad förenade, skulle indelas i följande territoriella församlingar nämligen

1. Gustavi eller Domkyrkoförsamlingen,
2. Kristine församling,
3. Gamlestadsförsamlingen,
4. Hagaförsamlingen,
5. Masthuggsförsamlingen,
6. Karl Johans församling.

Från skyldigheten att tillhöra territorialförsamling skulle undantagas personer tillhörande garnisonen. Till Tyska församlingen skulle räknas de i staden eller inom dess område boende, i Tyskland eller annorstädes av tyska för-

¹ Enligt k. brev 3 november 1870 hade 3/80 mtl. Krokslätt Norgården i Örgryte socken införlivats med staden.

äldrar födda personer av evangeliska trosbekännelsen, män av tysk börd, tillhörande nämnda trosbekännelse och deras hustrur, om ock dessa härstammade från annan nation än den tyska, och barn efter sådana föräldrar, så länge de tillhörde föräldrahuset, och även därefter, om de det åstundade.

Samtliga kyrkoherdar och komministrar skulle, förutom närmare angivna löneförmåner, erhålla lämpliga bostäder med nödiga uthus eller däremot svarande hyresersättning. Prästerna skulle vara skyldiga att underkasta sig den förändring i lönevillkor och tjänstgöring, som kunde bliva en följd av möjligen skeende ändring i den fastställda församlingsindelningen.

Samtidigt utfärdades förordning angående kyrkofullmäktige och kyrkonämnd i Göteborg, och föreskrev Kungl. Maj:t, att den för den dåvarande Kristine församlings svenska och tyska avdelningar gemensamma kyrkan skulle upplätas till begagnande även av Kristine territoriella församling ävensom församlingens övriga fastigheter och lösa egendom jämte dess kassor och donerade medel överlämnas till den gemensamma kassan. För Masthuggsförsamlingen skulle kyrka, så snart ske kunde, uppföras.¹ (Gamlestads församlings kyrka var färdig och invigdes under året.)

År 1883, då 1882 års kungl. brev och förordning trädde i tillämpning, ställde sig folkmängdsförhållandena i de olika territoriella församlingarna på följande sätt²:

Domkyrkoförsamlingen	22 522
Kristine församling	9 066
Gamlestadsförsamlingen	3 462
Haga församling	13 048
Masthuggsförsamlingen	14 795
Karl Johans församling	15 709

1906 års reglering.

I sitt den 20 december 1900 avgivna betänkande (III) beträffande den kyrkliga indelningen och organisationen i riket anförde 1897 års *prästlönerregleringskommitté* i den allmänna motiveringen för sitt förslag bland annat (s. XXXIV), att den kyrkliga ämbetsverksamheten borde vara så ordnad, att varje ämbete kunde giva sin innehavare tillräcklig sysselsättning och tillräcklig lön, så mycket hellre som det kyrkliga ämbetet svårigen läte med sig förena för detsamma främmande sysselsättningar och vinstgivande arbete. Församlingsvården borde ock vara så anordnad, att gudstjänstens förrättande i överensstämmelse med ortens sed samt religionsundervisning, skoluppsikt, enskild själavård, kyrklig bokföring och kommunala ämbetsplikter kunde av prästerskapet nöjaktigt fullgöras.

¹ Oskar Fredriks kyrka blev färdig 1893.

² Tyska församlingens folkmängd utgjorde 867 samt Garnisons- eller Kronhusförsamlingens 1324.

Vid framläggande av sina detaljförslag beträffande Stockholm och Göteborg tillämpade kommittén i viss mån olika grundsatser vidkommande det befolkningstal, som borde anses normalt för församlings- och pastoratsbildning (kommittén utgick synbarligen från att en organisation med flerförsamlingspastorat icke vore avpassad för dessa städer). Enligt kommitténs mening erfordrades för en tillfredsställande församlingsvård i Stockholm (med 236 091 invånare) en omorganisation efter de allmänna grunder, att pastorat borde delas, så snart dess folkmängd uppgått till 25 000 à 30 000, samt att i varje pastorat med 15 000 invånare borde anställas kyrkoherde, komminister och adjunkt, ävensom, i mån av befolkningens tillväxt, ytterligare en adjunkt för varje nytt 5 000-tal invånare (s. 372).

Beträffande Göteborg erinrade kommittén (s. 255), att staden vore delad i sex territorieförsamlingar, Gustavi eller Domkyrkoförsamlingen med (år 1896) 32 883 invånare, Kristine församling med 10 738 invånare, Gamlestads församling med 6 709 invånare, Haga församling med 18 278 invånare, Masthuggsförsamlingen med 28 326 invånare och Karl Johans församling med 17 547 invånare. Det vore uppenbart, anförde kommittén, att de flesta av dessa församlingar vore för folkrika för att församlingsvården skulle inom dem kunna på ett fullt tillfredsställande sätt handhavas, ävensom att nödig andlig omvårdnad icke kunde av endast 19 präster ägnas de till de territoriella församlingarna hörande 114 481 personer. De kyrkliga förhållandena i Göteborg krävde därför att med hänsyn härtill omgestaltas. I sådant avseende hade till kommittén från sakkunniga personer i staden överlämnats ett förslag, vilket vilade på ungefär samma grunder som kommitténs egna förslag beträffande hithörande frågor och till huvudsakliga delar av kommittén upptagits. Enligt berörda förslag, som hänförde sig till folkmängdsförhållandena vid 1898 års slut, skulle de territoriella församlingarna regleras på följande sätt: Domkyrkoförsamlingen med cirka 35 000 invånare borde delas i tre församlingar, en (med Domkyrkan såsom församlingskyrka) om 15 000 och en var av de övriga om 10 000 medlemmar. Haga- och Masthuggsförsamlingarna med tillhopa omkring 51 000 invånare tänktes förenade och borde därefter delas i fem församlingar, en (med Oskar Fredriks kyrka såsom församlingskyrka) om 11 000 och en var av de övriga fyra församlingarna om 10 000 medlemmar. Karl Johans församling med omkring 18 000 invånare borde delas i två församlingar, den västra med 10 000 och den östra, vilken antoges först komma att mera avsevärt tillväxa, med 8 000 medlemmar. Kristine församling och Gamlestadsförsamlingen borde för det dåvarande bibehållas oförändrade. Den kyrkliga församlingsvården i de särskilda pastoraten skulle vidare, enligt det till kommittén överlämnade särskilda förslaget, fordra anställande av sammanlagt 27 präster (12 kyrkoherdar, 13 komministrar och 2 adjunkter). I enlighet med vad förut anförts föreslog kommittén, att Domkyrkoförsamlingen delades i tre församlingar, Haga- och Masthuggs-

församlingarna i tillhoppa fem församlingar samt Karl Johans församling i två församlingar. Under det en var av de av kommittén föreslagna nya Stockholmsförsamlingarna redan omedelbart efter den föreslagna delningens genomförande skulle komma att omfatta 15 à 20 000 invånare och för nya delningar uppställdes den norm, att delning borde ske först vid en folkmängd av 25 à 30 000 invånare, skulle alltså i Göteborg församlingarna delas efter en norm, som läte varje församling utom Domkyrkoförsamlingen omfatta cirka 10 000 invånare.

Sedan stadens folkmängd vid 1899 års ingång stigit till 122 372 personer, uppdrogo genom beslut den 5 februari och den 4 april 1900 kyrkofullmäktige åt en beredning att verkställa utredning bland annat angående förändrad indelning av stadsområdet i territoriella församlingar, rörande uppförande av nya kyrkor och anvisande av platser för dem samt rörande den prästerliga organisationen enligt den nya indelningen. I denna beredning bröto sig mot varandra två uppfattningar, den ena utgående från att varje församling normalt borde omfatta omkring 15 000 invånare, vilket borde medföra nybildning av tre församlingar, den andra tillsynes från att folkmängdstalet helst borde hålla sig omkring 10 000, vilket skulle föranleda tillskapande av sex nya församlingar. Båda uppfattningarna sammanstämde däri, att den inträdda folkmängdsökningen gjorde en ökning av församlingarnas antal och av den prästerliga organisationen erforderlig, samt att det borde i medeltal finnas en präst för 5 000 personer. Beredningen anslöt sig i sitt betänkande den 23 september 1903 (kyrkofullm. handl. nr 22/1903) till den förra meningen, och detta beredningens förslag godkändes av kyrkofullmäktige samt kom att ligga till grund för Kungl. Maj:ts beslut i ämnet. Enligt förslaget skulle från Domkyrkoförsamlingen avskiljas en ny församling med Vasakyrkan såsom församlingskyrka samt Haga och Masthuggs församlingars områden ombildas till fyra nya församlingar, Haga, Masthuggs, Oskar Fredriks och Annedals församlingar. Sätillvida innefattade förslaget i likhet med prästlöneregleringskommitténs den avvikelser från de antagna grundsatserna, att Kristine och Gamlestads församlingar med en folkmängd vid 1902 års ingång av respektive 11 428 och 10 464 personer lämnades orubbade, och att en av de föreslagna nya församlingarna, Vasa församling, skulle få en folkmängd av 23 389 personer. Skälet till den senare avvikelser var (s. 7), att beredningen ansåg önskvärdt att vid den sannolikt ej avlägsna tidpunkt, då en delning av denna församling bleve behöfvig, en dylik delning skulle kunna ske »utan att i sammanhang därmed bleve erforderlig en utan tvivel mycket tidsödande och besvärlig ändring av församlingsindelningen i övrigt». Anledningen till att Kristine och Gamlestads församlingar lämnades orubbade synes närmast hava varit principen att i främsta rummet tillse att, såvitt sådant lämpligen kunde ske, ej andra ändringar i församlingsgränserna bleve vidtagna än sådana, som med nödvändighet följde av den beslutade ökningen i församlingarnas antal, samt

i andra rummet att, där ändringar av dylik anledning skedde, samma rote eller kvarter ej bleve mellan flera församlingar delad (s. 5). Enahanda omständigheter torde ha föranlett, att de föreslagna nya Masthuggs- och Annedalsförsamlingarna inrymde ett avsevärt lägre invånartal än 15 000 (11 767 respektive 12 333). Måhända inverkade dessutom för Kristine församlings del kyrkogemenskapen med Tyska församlingen och för Gamlestadsförsamlingens del dess geografiska läge och utsträckning.

Folkmängden utgjorde vid 1902 års ingång i de församlingsområden, som avsågos i beredningens förslag

1. Kristine församling	11 428
2. Gamlestads församling	10 464
3. Den föreslagna nya Domkyrkoförsamlingen	14 920
4. Den föreslagna nya Haga församling	13 945
5. Den föreslagna nya Oskar Fredriks församling	15 001
6. Den föreslagna nya Masthuggs församling	11 767
7. Den föreslagna nya Karl Johans församling	17 455
8. Den föreslagna nya Annedals församling	12 333
9. Den föreslagna nya Vasa församling	23 389

Summa 130 702

I fråga om den nya Haga församling anförde beredningen (s. 5), att endast i ett fall en mera genomgripande åtgärd blivit vidtagen nämligen med stadsdelen Haga, vilken i stället för att dittills hava varit delad mellan två församlingar, Hagaförsamlingen och Masthuggsförsamlingen, föreslagits bilda en församling för sig. Denna åtgärd hade påkallats *dels* av behovet att ej mindre erhålla en lämplig indelning av dåvarande Masthuggsförsamlingen, än även att av stadsdelen Annedal, som då tillhörde Haga församling, bilda en självständig församling, *dels* av ifrågavarande stadsdels (Haga) belägenhet, byggnadssätt m. m. Och hade därav vunnits de fördelarna, *att* en församling kunnat bildas av ett redan så färdigbyggt område, att någon delning av detsamma icke gärna i framtiden kunde ifrågakomma, *att* gränsen mellan Haga- och Masthuggsförsamlingarna bleve mera naturlig än den dåvarande, som bildats av den såsom församlingsgräns olämpliga Östra Skansgatan, *samt att* de därav förorsakade, då förekommande talrika in- och utflyttningarna mellan de bägge nämnda församlingarna utan tvivel komme att framdeles väsentligen minska.

Den 27 april 1906 förklarade Kungl. Maj:t, att prästlönerogleringskommitténs förslag icke föranledde någon vidare åtgärd, samt biföll vad kyrkofullmäktige i övriga delar av ärendet hemställt, dock att beträffande sättet för vårdandet av de nybildade församlingarnas angelägenheter under stundande övergångstid domkapitlet hade att framdeles till Kungl. Maj:t inkomma med förslag, och ville Kungl. Maj:t — sedan fullt betryggande åtgärder visats vara vidtagna för uppförande av kyrkor inom en var av de nybildade Masthuggs- och Annedals församlingar — såväl förordna angående

tiden för ikraftträdande av Kungl. Maj:ts beslut som även utfärda i nyssnämnda avseende erforderliga övergångsbestämmelser. Vidare lämnades föreskrift om antalet prästerliga tjänster i stadens församlingar.

Den 29 november 1906 meddelades genom särskild lag bestämmelser om ändring av vissa delar av förordningen den 5 maj 1882 angående kyrkofullmäktige och kyrkonämnd i Göteborg.

Den 13 september 1907 förordnade Kungl. Maj:t, att beslutet den 27 april 1906 angående indelningen i territoriella församlingar skulle träda i kraft med ingången av år 1908, i följd varav den genom kungl. brev den 5 maj 1882 för Göteborg fastställda församlingsindelningen skulle upphöra att gälla med utgången av år 1907. Vidare föreskrev Kungl. Maj:t bland annat, att, intill dess nya kyrkor för de nybildade Vasa, Masthuggs och Annedals församlingar hunnit uppföras och för sitt ändamål invigas, såsom kyrkor för dessa församlingar finge användas för Vasaförsamlingen Landalakapellet och vid förefallande behov domkyrkan, för nybildade Masthuggsförsamlingen Johanneskyrkan och för Annedals församling Oskar Fredriks kyrka; dock att, för den händelse avtal om Johanneskyrkans begagnande för församlingsändamål icke komme till stånd, Oskar Fredriks kyrka finge användas för Masthuggsförsamlingen och Hagakyrkan för Annedals församling; att vid tidpunkten för tillämpningen av den förändrade församlingsindelningen genom kyrkonämndens försorg pastorsexpeditionslokaler skulle tillhandahållas nybildade Vasa-, Annedals- och Masthuggsförsamlingarna; att, i den mån nådiga brevet den 27 april 1906 därtill föranledde, de nya prästerliga befattningar, om vilkas inrättande genom samma brev förordnats, skulle, på sätt och i den ordning brevet föreskreve, tillsättas med tillträde den 1 maj 1908, dock att, därest sådant i något fall icke medhunnas, tillträdet skulle äga rum så fort ske kunde med tillämpning av gällande föreskrift i fråga om tiden för tillträdande av prästerlig beställning; samt att pastorsämbetena i dåvarande Domkyrko-, Haga-, Masthuggs- och Karl Johans församlingar skulle ombesörja, vart pastorsämbete för sin församling, att avskrifter av kyrkoböckerna beträffande de delar av församlingen, som i följd av den förändrade indelningen frånginge församlingen, i god tid upprättades på kyrkoinstitutionens bekostnad och vid tidpunkten för den förändrade indelningens trädande i kraft tillhandahöllas pastorsämbetet i vederbörande nybildade församling.

1928 års delning av Vasa församling.

Den vid 1906 års reglering förutsedda delningen av Vasa församling blev aktuell på 1920-talet. Hos Kungl. Maj:t anförde nämligen kyrkofullmäktige, under återopande av en utredning, som verkstälts av en särskild beredning, bland annat att sedan 1906 ingen ändring i församlingsindelningen ägt rum,

att invånarantalet, som 1908 utgjort i Oskar Fredriks församling 22 275 och i Vasa församling 25 384 personer, år 1918 utgjort i den förra 27 731 och i den senare 32 483 personer. Fullmäktige anhöllo därför bland annat, *att* Oskar Fredriks församling måtte uppdelas i två, benämnda Oskar Fredriks och Gustav Adolfs församlingar, samt att Vasa församling likaledes måtte uppdelas i två församlingar, benämnda Vasa församling och Landala församling, *att* en del av Annedals församling måtte förenas med Landala församling, *samt att* en var av de nybildade församlingarna, Gustav Adolfs och Landala, inom vilkas områden församlingskyrkor ej funnes, skulle, så snart ske kunde, förses med ny kyrka. I en samtidigt med ansökningen ingiven skrift anhöllo ett antal personer, därav 34 ledamöter av stadsfullmäktige i Göteborg, att Kungl. Maj:t icke måtte bifalla kyrkofullmäktiges ansökning.

Oskar Fredriks församlings kyrkostämman avstyrkte enhälligt församlingens delning, och häruti instämde prästerskapet i församlingen. Kyrkostämman i Vasa tillstyrkte däremot med 456 röster mot 106 församlingsdelningen, och prästerskapet instämde häri. Annedals kyrkostämman och prästerskap avstyrkte avskiljande av visst område av församlingen (Änggården) under framhållande, att församlingen vid regleringen 1906 erhållit 3 präster i stället för 2, vilket berott på den väntade folkökningen bland annat å Änggården. Denna folkökning kunde under inga omständigheter bliva så stor, att den omöjliggjorde församlingens administrerande av tre präster. Domkapitlet och länsstyrelsen avstyrkte delning av Oskar Fredrik och tillstyrkte delning av Vasa. Denna delning — anförde länsstyrelsen — borde ske på sådant sätt, att tiden för en förnyad delning framsköttes så långt som möjligt. I sådant syfte framlade länsstyrelsen olika alternativ, av vilka ett (alt. IV), avseende delning i en nordlig och en sydlig församling vann anslutning av kyrkofullmäktige, Vasa församling och dess prästerskap samt domkapitlet och kammarkollegiet. Denna delning skulle, enligt 1922 års folkmängdssiffror tillföra den norra, Vasa församling, 17 529 invånare och den södra, av fullmäktige föreslagen att benämnas Johannebergs församling, 15 324 invånare. Vidkommande frågan om uppförande av ny församlingskyrka i den sistnämnda anförde fullmäktige, att de ansåge sig skyldiga och jämväl vore villiga att i sinom tid uppföra sådan, men att de med hänsyn till rådande ekonomiska förhållanden ansåge Landalakapellet kunna under en övergångsperiod användas såsom församlingskyrka. Kammarkollegiet (23 september 1925) ansåg Landalakapellet icke vara av beskaffenhet att kunna godkännas såsom kyrka samt hemställde, att Kungl. Maj:t måtte förklara sig vilja, sedan ny kyrka, lämplig att utgöra församlingskyrka i en nybildad församling, blivt i enlighet med vederbörligen godkända ritningar uppförd eller beslut härom fattats, taga under förnyat övervägande frågan om delning av Vasa församling.

Sedan kyrkofullmäktige (30 augusti 1926) åtagit sig att i händelse av beslut om Vasa församlings delning bygga ny kyrka, som kunde tagas i bruk

senast år 1933, tillstyrkte kollegiet (31 maj 1927) principbeslut om delning att träda i kraft å dag, som Kungl. Maj:t framdeles kunde bestämma.

Den 8 juni 1928 förordnade Kungl. Maj:t om delning fr. o. m. den 1 januari 1929 av Vasa församling i enlighet med ovan omförmälda alternativ (IV) i två församlingar, Göteborgs Vasa och Göteborgs Johannebergs församlingar, vardera eget pastorat. Intill dess kyrka enligt kyrkofullmäktiges beslut blivit färdigställd, finge Landalakapellet och vid förefallande behov Vasakyrkan användas såsom kyrka för den nybildade Johannebergs församling. I vardera pastoratet skulle vara anställda kyrkoherde och komminister, varvid kyrkoherden C. H. Thölén skulle vara kyrkoherde och komministern K. A. Holmlin komminister i det nybildade Vasa pastorat samt komministern J. A. Helldén komminister i Johannebergs pastorat. De i fråga om tillsättning av kyrkoherde- och komministerstjänst i dåvarande Vasa pastorat gällande bestämmelser skulle äga tillämpning beträffande tillsättning av motsvarande befattningar i de båda nybildade pastoraten. Domkapitlet skulle vidtaga åtgärder för tillsättande i vederbörlig ordning av den nyinrättade kyrkoherdetjänsten i Johannebergs pastorat. Beträffande den andel i avkomsten av vissa Göteborgs Domkyrkoförsamling tillhörande fonder, som tillkomme dåvarande Vasa församling, ville Kungl. Maj:t framdeles meddela beslut.

Den 12 oktober 1928 meddelade Kungl. Maj:t beslut angående dispositionen av vissa Vasa dåvarande församling tillkommande donationsfonder.

Sedan den utsatta tiden för färdigställande av ny kyrka i Johannebergs församling utgått, utan att åtgärd i dylikt syfte vidtagits av kyrkofullmäktige, väcktes år 1934 hos fullmäktige fråga om uppförande av sådan kyrkobyggnad samt om anskaffande av tomt för den nya kyrkan. Förslag hos fullmäktige om anvisande av medel för ändamålet samlade dock ej kvalificerad majoritet såsom för anslag, avsett att bestridas med lån. Fullmäktige hemställde därför hos Kungl. Maj:t om föreskrift i ärendet. Den 1 februari 1935 föreskrev Kungl. Maj:t, att kyrkofullmäktige i Göteborg skulle anskaffa tomtplats för kyrka i Johanneberg samt före den 1 juni 1935 underställa Kungl. Maj:ts prövning och fastställelse vederbörligt förslag med tillhörande ritningar till sådan kyrka ävensom i övrigt vidtaga alla erforderliga åtgärder för att berörda kyrkobyggnad kunde föreligga färdig att tagas i bruk under år 1937. Den 11 september 1936 fastställde Kungl. Maj:t byggnadsförslag och ritningar till kyrkan, vilken sedermera färdigställdes och år 1940 invigdes.

1938 års gränsreglering.

Fastighetsregisterföraren i Göteborg gjorde år 1937 hos kammarkollegiet framställning om viss jämkning av gränserna för Örgryte, Gamlestads och Johannebergs församlingar. Sedan nya stadsplaner och tomtindelningar genomförts, komme på några ställen i staden fastighetsindelningen att ej över-

ensstämma med församlingsindelningen. I fråga om stadsägorna rådde överensstämmelse mellan fastighets- och församlingsindelning. Detta vore däremot icke fallet med vissa tomter, som bildats genom sammanläggning av inom olika församlingar liggande stadsägodelar. En jämkning av församlingsgränserna borde därför verkställas och de nya gränserna dragas så, att de såvitt möjligt komme att ligga i gator. Kollegiet lät i anledning härav uppgöra förslag till reglering av nämnda gränser och inhämtade över samma förslag yttranden av vederbörande, varefter kollegiet (10 mars 1938) överlämnade handlingarna i ärendet till Kungl. Maj:ts prövning.

Den 24 mars 1938 förordnade Kungl. Maj:t följande:

1. Till *Gamlestads* församling skulle från *ÖrgrYTE* församling överflyttas tomterna nr 3—9 i 56:e kvarteret Sotaren, nr 1—4 i 57:e kvarteret Förgyl-laren, nr 1—4 och 11 i 59:e kvarteret Låssmeden samt nr 1 och 2 i 60:e kvarteret Metallgjutaren ävensom de till sistnämnda församling hörande delar av tomterna nr 1 och 2 i 56:e kvarteret Sotaren, nr 5 och 10 i 59:e kvarteret Låssmeden, nr 3 och 8 i 60:e kvarteret Metallgjutaren, nr 1 och 2 i 61:a kvarteret Modellsnickaren samt nr 5 i 58:e kvarteret Korgmakaren ävensom av stadsägan nr 10668, allt i stadsdelen Kålltorp, samt nr 2 i 32:a kvarteret Hinden i stadsdelen Olskroken. Den härigenom ändrade församlingsgränsen skulle framgå i mittlinjen av Torpagatan samt stadsdelens östra gräns.

2. Till *ÖrgrYTE* församling skulle från *Gamlestads* församling överflyttas till sistnämnda församling hörande delar av tomterna nr 1 i 62:a kvarteret Sirius, nr 1 i 63:e kvarteret Atlas, nr 1 i 64:e kvarteret Mira, nr 1 i 65:e kvarteret Capella, nr 1 i 66:e kvarteret Regulus, nr 12 och 13 i 67:e kvarteret Arcturus, nr 1 i 68:e kvarteret Polaris, nr 1 och 27 i 69:e kvarteret Gubbero samt nr 1 i 70:e kvarteret Väduren ävensom av stadsägorna 8551 och 8551 A, allt i stadsdelen Gårda. Den härigenom ändrade församlingsgränsen skulle framgå i mittlinjen av Redbergsvägen, Norra Gubberogatan och Mintensgatan.

3. Till *ÖrgrYTE* församling skulle vidare från *Johannebergs* församling överflyttas de till sistnämnda församling hörande delar av tomterna nr 9, 10 och 11 i 85:e kvarteret Ullvettern samt nr 4, 5 och 6 i 177:e kvarteret Oresjön ävensom av stadsägorna 8504, 8505 och 8506, allt i stadsdelen Krokslätt, samt av stadsägan 8503 den del, som fölle inom denna stadsdel. Den härigenom ändrade församlingsgränsen skulle framgå i mittlinjen av Eklandagatan.

4. Till *Johannebergs* församling skulle överflyttas till *ÖrgrYTE* församling hörande delar av tomterna nr 5, 6, 14, 15, 19, 20, 22 och 25 i 15:e kvarteret Sidensvansen, nr 5 och 6 samt i dess helhet nr 7 i 39:e kvarteret Backsvalan ävensom del av stadsägan 11663, allt i stadsdelen Johanneberg samt den del av stadsägan 11548 A, som fölle inom denna stadsdel. Den härigenom ändrade församlingsgränsen skulle framgå i mittlinjen av Eklandagatan, Gyllenkroksgatan, Rosenhillsgatan, Trycksgatan och Möldalsvägen.

Dessa indelningsändringar trädde i kraft den 1 januari 1939.

Den föreliggande regleringsfrågan.

För en sådan reglering som den nu planerade synes det nödvändigt att klarlägga vissa huvuddrag för utförandet. Det är först och främst önskvärt, att regleringen i sina huvuddrag kommer att bli bestående för en avsevärd tid, 20 à 30 år framåt. Ständigt återkommande ändringar, som medföra rubbning av ett flertal enheter, måste nödvändigtvis verka störande på det kyrkliga arbetet och dess kontinuitet. Vad vidare angår *den lämpliga storleken för en församling* hyser jag samma uppfattning, som legat till grund för 1906 års reglering och 1928 års delning, nämligen att en församlings- och pastoratsindelning med en folkmängd av cirka 15 000 erbjuder de bästa förutsättningarna för en tillfredsställande effektivitet i det kyrkliga arbetet. Från olika håll inom den prästerliga organisationen har jag erfarit, att, där folkmängden väsentligt överstiger 15 à 20 000 personer, svårighet i regel yppas för kyrkoherden att vinna och bibehålla den kontakt med befolkningen, som utgör en förutsättning för en effektiv ledning av den kyrkliga verksamhetens olika grenar. I en stad av Göteborgs omfattning och med den starka flyttningsfrekvens även mellan olika stadsdelar, som utmärker befolkningen, taga nämnda olika grenar, predikoverksamhet och annat själavårdande arbete, expedition och upplysningsverksamhet, ungdomsverksamhet och diakoni, sin man i anspråk på ett sådant sätt, att en normal arbetsförmåga ej alltid räcker till. Gudstjänsterna äro i jämförelse med Stockholm relativt starkt besökta i Göteborg (jfr den ovan under rubriken »Gudstjänstfrekvensen» lämnade redogörelsen och beträffande förhållandena i Stockholm, T. Wohlin i stat. off. utr. 1940: 1 s. 79 f. tab. XV a och XV b). En mångfald fria sammanslutningar av betydelse för den kyrkliga verksamheten taga prästerskapets tid i anspråk, och i vissa församlingar, bland annat Karl Johans med dess starka inslag av sjöfolk, är expeditivverksamheten av stor omfattning.

Med svårigheten för den pastorala ledningen att i större församlingar sammanhålla verksamhetens olika grenar sammanhänger det stundom påtalade förhållandet, att ett större antal präster i dylika församlingar lätt medför att de »går i vägen för varandra»; åt de kyrkoherden underställda prästerliga befattningshavarna måste i stor omfattning överlämnas att självständigt söka finna former och gränser för sin verksamhet med de risker för bristande system i arbetet, som följa därmed. Även denna omständighet talar för en begränsning av församlingarnas omfattning till ett mått, som nära sammanfaller med det ovan angivna, samt prästerskapets antal till en siffra, som svarar däremot. Nybildning av församling genom delning synes dock ej böra ske, så länge folkmängden understiger 25 000 och torde i vissa fall kunna anstå till dess 30 000-talet uppnås.

Under angivna förhållanden lär man få fästa stort avseende vid den beräknliga folkmängdsutvecklingen under den tid för vilken regleringens hu-

vidgrunder äro avsedda att bestå, jämväl så tillvida att en i framtiden erforderlig reglering kan ske — såsom det uttrycktes, vid 1906 års reglering — »utan att i sammanhang därmed blir erforderlig en tidsödande och besvärlig ändring av församlingsindelningen i övrigt».

För beräkning av folkmängdsutvecklingen i det nuvarande stadsområdet för framtiden har jag kunnat begagna mig av de år 1937 av Göteborgs stads statistiska byrå för tiden till år 1965 och de år 1941 av stadsplanekontoret i Göteborg för tiden till år 1970 upprättade prognoserna. Av dessa räknar den första med en folkmängd i hela staden av cirka 311 000 år 1965 och den andra av cirka 316 000 år 1960 samt, maximalt, 325 000 år 1970. Sistnämnda tal har sedermera i en i augusti 1942 verkställd beräkning höjts till cirka 333 000. En ökad byggnadsverksamhet antages komma att medföra uppkomsten av över 100 000 eldstäder, vilket sammanhänger med att vissa av de äldre stadsdelarna antagits komma att undergå en sanering — medförande en minskning av cirka 16 000 eldstäder för tiden intill år 1970 — en följd härav skulle bli en utflyttning till andra stadsdelar. Huru denna utflyttning skulle komma att successivt ske har åskådliggjorts å en »karta över planerade bostadsområden», som å stadsplanekontoret upprättats i augusti 1939 och reviderats i juli 1940. Huru den stigande folkmängden skulle komma att fördelas på olika delar av staden framgår av särskilda år 1942 å stadsplanekontoret upprättade folkmängdskartor, till vilka jag haft tillgång. Dessa redovisa en folkmängd av ej mindre än 333 750 år 1970, varför försiktigheten torde fordra, att vid de vidare kalkylerna utgå från att folkmängdssiffrorna äro tagna i överkant. Med reservation för den osäkerhet, som även i övrigt vidlåder dylika förhandsberäkningar, kan man uppställa följande beräkning av folkmängdsutvecklingen inom de nuvarande territoriella församlingarna för tiden intill år 1970:

	1941 (42)	1945	1955	1970
Domkyrkoförsamlingen	9 645	8 900	7 650	7 250
Kristine församling	9 862	8 950	6 750	5 900
Gamlestads församling	40 061	41 700	47 850	49 700
Haga församling	9 104	8 550	7 200	6 950
Oskar Fredriks församling	23 289	21 900	19 700	18 350
Masthuggs församling	10 953	9 600	8 700	7 800
Annedals församling	15 259	16 050	17 300	17 600
Vasa församling	15 470	15 150	14 800	14 200
Johannebergs församling	25 760	26 750	25 800	25 500
Karl Johans församling	49 542	50 600	51 450	52 300
Lundby församling	29 277	37 850	50 250	54 650
Örgryte församling	44 095	53 950	67 650	73 550
Summa	282 317	299 950	325 300	333 750

Härvid har icke tagits hänsyn till vissa reservutrymmen för bostadsbebyggelse inom Lundby församling, Gamlestads församling (Kviberg, Utby), Örgryte församling (Skår, Kallebäck) samt i Domkyrkoförsamlingen (Otterhällan).

Det må ännu en gång betonas, att en dylik beräkning, som utgår från nu kända faktorer, kan komma att väsentligt rubbas genom nytillkommande omständigheter, som tilläventyrs leda utvecklingen i en icke förutsedd riktning. Till sådana omständigheter hör möjligheten, att den bebyggelse- och bostadspolitik, som nu följes av de kommunala myndigheterna, kan komma att rubbas i ett eller annat hänseende, samt den osäkerhet, som råder angående utsikterna för den internationella ekonomiska samfärdseln i framtiden. Över huvud kan sägas, att ju längre fram i tiden man kommer vid sådana beräkningar ju osäkrare blir resultatet. Detta har ock betonats i de redan verkställda förhandsberäkningarna av statistiska byrån och stadsplanekontoret. Men någon bättre och tillförlitligare förhandsberäkning i detalj än stadsplanekontorets är icke tillgänglig, och då utan en sådan beräkning man saknar varje möjlighet att på ett tillfredsställande sätt lägga upp en plan för församlingsregleringen har jag ansett mig böra utgå från densamma. Jag vill dock betona, att det förslag jag med dessa utgångspunkter framlägger, utgår från redan föreliggande förhållanden och alltså *icke är grundat på folkmängdsprognoserna*. Det har emellertid så till vida avpassats efter dessa, att om de visa sig hållbara, den föreslagna regleringen skall kunna tjäna som, så att säga, *stomplan för en fortsatt utveckling*.

Ett problem som i sammanhang med utläggande av nya församlingsenheter och partiella ändringar av andra uppställer sig till besvarande är, huru *nya gränslinjer böra uppdragas*. Det kommer härvidlag icke så mycket an på avståndet till kyrkan som fastmera på att få ett, så vitt möjligt är, samlat område med naturlig gemenskap samt klara och rediga gränser, som lätt bibehållas i allmänhetens medvetande. Man har beträffande de senare att välja mellan i huvudsak två metoder, den ena att i görligaste mån söka naturliga gränser, vatten och höjdsträckningar, den andra att låta gränserna följa trafikleder såsom gator och vägar. Det förra slaget av gränslinjer är givetvis lättast urskiljbart och lättast att hålla i minnet, men lider, såvitt angår bäckar och mindre åar, av den svagheten, att de kunna ändra läge genom regleringsföretag och beträffande obebbyggda höjdsträckningar, att de kunna bli föremål för omvandling genom bebyggelse.

Motsvarande vanskligheter föreligga, ehuru i mindre utsträckning, för trafikledernas del, åtminstone i stadsdelar, som skola bli föremål för ny stadsplanereglering. Jag har därför stannat vid en kombination av båda metoderna; att såsom gränsmärken i huvudsak välja större vatten och trafikleder, i den mån dessa kunna antagas bli bestående under regleringsperioden. I den mån sådana gränsmärken sammanfalla med gränser för stadsdelar, kom-

mer församlingsindelningen att vinna i reda och klarhet, men stadsdelsindelningen, som upplagts efter helt andra synpunkter än som böra vara normerande för församlingsindelningen, synes icke böra få utgöra någon tvingande norm för denna. Detta har ej heller hittills varit fallet. Där lämpliga gränslinjer av ovan angivet slag icke äro att tillgå, har jag varit hänvisad till gränser för stadsdelar och andra indelningsenheter.

Vad beträffar den *prästerliga organisationen* anses med ovan angivna utgångspunkter den bästa lösningen vara, att prästerna äro av olika grad, enär då subordinationsprincipen förminskar möjligheterna till konflikter tjänsteinnehavarna inbördes. Men ehuru en pastoratsorganisation, avpassad för en folkmängd av 15 000, nämligen kyrkoherde, komminister och kyrkoadjunkt, erbjuder de bästa förutsättningarna för arbetet i en församling av sådan storlek, kan det inträffa, att nämnda folkmängdstal på somliga håll av praktiska skäl icke kan läggas till grund för indelningen. Den kyrkliga organisationen måste därför, såvitt lönerogleringssystemet det medger, erhålla en viss grad av elasticitet.

En annan principfråga rör *karaktären av de kyrkor, som skulle komma att nyuppföras*. En av ålder vedertagen regel är, att en nybildad församling skall disponera en kyrka, som utgör en samlingspunkt för menigheten i dess gudstjänst. Om kyrkobyggnadens beskaffenhet och omfattning finns intet annat direkt stadgat än att Kungl. Maj:t skall fastställa byggnadsritningarna (K. k. 26 nov. 1920) En vid tidigare delningar i Göteborg tillämpad grundsats synes hava varit, att en nybildad församling utrustas med en kyrka, som kan rymma kyrkomenigheten även om denna såsom vid större högtider utgör ett exceptionellt antal personer. Under förarbetena till 1906 års församlingsreglering anförde kyrkofullmäktiges beredning angående Göteborgs stads indelning i territoriella församlingar (i sitt betänkande den 23 september 1903) bland annat, att den då planerade nya Haga församling vid 1902 års ingång haft en folkmängd av 13 945 personer, samt att i dess kyrka icke kunde beredas sittplatser för mera än högst 1 200 personer. Detta vore knappast för avsett avsett ändamål fullt tillräckligt, varför beredningen förordade uppförande av ett mindre kapell på Skanstorget med 4 à 500 sittplatser. Den föreslagna Vasaförsamlingen hade vid början av år 1902 haft icke mindre än 23 389 invånare varav följde, att den beslutade nya kyrkan, som vore avsedd att inrymma 1 400 till 1 500 fasta bänkplatser väl knappast kunde anses vara för församlingens behov fullt tillräcklig; men erinrades, att det s. k. Landalakapellet, som vore beläget inom församlingen, kunde användas som annexkyrka.

De med tillämpning av sådana principer uppförda katedralliknande kyrkorna, vilka så gott som uteslutande äro till för gudstjänster, fyllas sällan helt av menigheten, icke ens vid högmässorna, i åtskilliga fall långt ifrån till hälften. Kostnaderna för byggande och underhåll av dessa stora kyrkor gå till betydliga belopp, som måhända icke stå i gott förhållande till det bruk, som göres

av dem. Undantag måste dock göras för stadens huvudkyrka, Domkyrkan, och vissa av de andra kyrkorna, vilka i högre grad än de övriga tagas i anspråk.

Det har särskilt under nuvarande ekonomiska förhållanden, då stora krav ställas på skattebetalarna och framtiden i många hänseenden är oviss, syntes önskligt att i görligaste mån inskränka de utgifter för den nybyggnad av kyrkor, som kunna komma att påkallas av tillkomsten av nya församlingar. Kravet på kyrkorna torde därför icke böra ställas högre än att detta kan antagas väl motsvara det genomsnittliga behovet av fasta sittplatser vid högmässa. En viss ökning av platsantalet kan alltid vinnas genom insättande av lösa stolar och bänkar. I de fall där redan befintlig kyrka eller kapell är av beskaffenhet att kunna enligt de angivna normerna godkännas såsom församlingskyrka, torde någon nybyggnad ej böra påkallas. Det är givet, att i den mån i följd av den kyrkliga representationens beslut eller genom på frivillighetens väg insamlade medel större kyrkorum kan beredas, hinder ej bör läggas härför.

Det behov av kyrkorum för en större menighet, som vid undantagstillfällen, t. ex. de stora högtiderna, kan uppkomma för en dylik församling, utan att för ändamålet tillfredsställande kyrkolokal finnes, kan tänkas bli tillgodosett på det sätt att, efter domkapitlets bestämmande, ursprungsförsamlingens kyrka får i lämplig utsträckning, t. ex. genom dubblering av gudstjänst, där så kan ske utan men för den egna församlingen, användas. Ett tänkbart alternativ är att, efter överenskommelse med den borgerliga kommunens förvaltningsorgan, skolor eller andra lokaler kunna få användas för gudstjänst-ändamål under tider, då de ej användas för sitt egentliga ändamål.

För bedömande av vilket utrymme, som kan anses oundgängligen erforderligt för nya kyrkor av angiven karaktär, har jag verkställt den ovan införda sammanställningen av frekvensen hos gudstjänstbesöken under tre olika perioder (se avdelningen: Gudstjänstfrekvensen).

Med hänsyn till resultatet av nämnda undersökning om gudstjänstfrekvensen har jag ansett riktigt att utgå från en församlingsorganisation, där en folkmängd av 15 000 är det normala och där kravet på huvudkyrkor icke sträcker längre än att i varje församling skall finnas en värdig kyrkobyggnad med minst 450 sittplatser, svarande mot 3 procent av det ideala folkmängdstalet,¹ dock att i undantagsfall eller såsom ett provisorium ett utrymme av 300—375 sittplatser svarade mot 2 respektive 2½ % procent bör kunna godtagas. Såsom dylika undantagsfall kunna nämnas, att redan befintlig kyrka kan tagas i bruk såsom församlingskyrka, eller att en församling bildas med lägre folkmängd än 15 000. Behovet av gudstjänstlokaler skulle i övrigt få fyl-

¹ Blott Domkyrkoförsamlingen, Kristine, Haga, Annedals och Vasa församlingar torde för närvarande utvisa högre genomsnittlig frekvens av de mest besökta gudstjänsterna, högmässorna, än 3 procent.

las efter kyrkofullmäktiges beprövande. Av stort socialt värde skulle också vara det utomlands tillämpade systemet att bygga kyrkor i kombination med lokaler, som under vardagarna komme till användning för olika sociala uppgifter och under sön- och helgdagarna kunde tjäna till utfyllnad i gudstjänstlokalerna. Det hittills tillämpade normaltalet, 5 000 invånare per präst, synes kunna göras till minimalt. Någon ökning av prästerskapet synes icke behöva ske förrän församlingens folkmängd överstiger 20 000 (eller 6 666 per prästerlig befattning).

Det förhåller sig emellertid nog så, att en lösning av indelningsproblemet helt efter ett så enkelt mönster icke är möjlig. Vid uppdragandet av riktlinjerna är man bunden av bestående faktiska förhållanden i en utsträckning, som kan komma att föranleda åtskilliga undantag från huvudregeln. Även om den del av befolkningen, som aktivt deltar i det kyrkliga livet, utgör ett mindretal, får detta mindretal anses vara den legitima bäraren av församlingslivet. Ett ingrepp häri bör icke göras, förrän de faktiska förhållandena börjat hindra organisationens effektivitet och därmed ett tillbörligt uppehållande av församlingslivet. Ej heller lärer en ändring av en församlings område nödvändigtvis böra äga rum blott därför, att dess folkmängd understiger normaltalet.

Detaljregleringen.

Utgående från ovan anförda principiella synpunkter har jag ansett det lämpligt att för deras tillämpning på det föreliggande utredningsuppdraget behandla varje församling och dess speciella problem för sig. Jag vill härvid förutskicka, att församlingsindelningen i Göteborg står tämligen oberoende av den borgerliga kommunens indelning i förvaltningsområden. I avseende å folkskoleväsen, barnavård, hälsovårdsinspektion samt gatu- och vägförvaltning ävensom beträffande sotning har uppdelning i arbetsdistrikt skett utan hänsyn till församlingsgränserna. Detsamma gäller fastighetsregistrets indelning i stadsdelar. Blott indelningen i mantalsskrivnings-, fattigvårds- och pensionsdistrikt följer församlingsgränser, dock så att en var av Gamlestads och Karl Johans församlingar delats i två mantalsskrivningsdistrikt, Oskar Fredriks och Örgryte församlingar var för sig i två pensionsdistrikt samt andra än de fyra folkrikaste församlingarna (Gamlestads, Karl Johans, Lundby och Örgryte) sammanförts två eller tre till ett fattigvårdsdistrikt. En reglering av församlingsindelningen torde därför komma att medföra ändring i sistnämnda tre kategorier av distrikt inom den borgerliga kommunens förvaltning. Frågan om dessa ändringar torde emellertid kunna i nu förevarande sammanhang lämnas å sido.

I. Gustavi eller Domkyrkoförsamlingen.

Denna församling begränsas numera, jämlikt Kungl. Maj:ts brev den 27 april 1906, av Göta älv, Stora hamnkanalen, Fattighusån, Vallgraven, Gamla Allén, Vasagatan, Haga kyrkogata, Södra Allégatan, Järntorget, Järntorgsgatan och Rosenlundskanalen. Församlingsområdet motsvarar enligt de av magistraten den 15 juni 1923 fastställda benämningarna följande stadsdelar och delar därav, nämligen »Inom Vallgraven» och Pustervik, del av Vasastaden (1—9 kv.) och del av Lorensberg (jfr VIII och IX nedan) ävensom ett mindre, obebyggt område av Haga i nordost (mellan Nya Allén och Södra Allégatan).

Församlingen hade vid senaste bokslut (enligt 1942 års kommunalkalender) enskilda donationer till ett belopp av 438 275 kronor.

Sedan år 1918 har församlingens folkmängd befunnit sig i nedgång. Dess folkmängdstal år 1916, 15 949, får väl anses ha varit lämpligt ur organisa-

tionssynpunkt; folkmängden vid 1942 års ingång, 9 645, synes för låg. Prognoserna tyda på en ytterligare nedgång, till cirka 8 900 år 1945, 7 750 år 1955 och 7 250 år 1970. Om man kunde förvänta, att befolkningstalet bleve konstant, skulle måhända ett bibehållande av församlingens omfattning kunna försvaras; domprostens officiella uppgifter göra det önskligt, att hans församling icke är alltför folkrik. Men med utsikterna till folkminskning inom det nuvarande församlingsområdet synes anledning föreligga att undersöka möjligheten av en lämplig utökning av detta område. Då ökningen torde bära äga geografiskt samband med det nuvarande församlingsområdet, lära endast grannförsamlingarna komma ifråga. Av dessa äro Kristine, Vasa och Haga församlingar icke av den storleksordning, att de lämpligen tåla någon avsevärd minskning, om de skola bestå oförändrade såsom egna församlingar.

För Kristine församling (9 862 invånare 1 januari 1942) räkna prognoserna med en sjunkande folkmängd: 8 950 år 1945, 6 750 år 1955 och 5 900 år 1970. Prognoserna för Haga (9 104 invånare 1 januari 1942) tyda på en nedgång av invånartalet: till 8 550 år 1945, 7 200 år 1955 och 6 950 år 1970. Vasa församling (15 470 invånare 1 januari 1942) ger däremot bilden av en nära nog konstant folkmängd: 15 150 år 1945, 14 800 år 1955 och 14 200 år 1970. Den återstående grannförsamlingen, Oskar Fredrik har visserligen för närvarande större invånartal (23 289) än normaltalet, men befolkningsminskning med omkring 2 500 har inträtt sedan 1918, och prognoserna för åren 1945, 1955 och 1970 utvisa en ytterligare nedgång: till respektive 21 900, 19 700 och 18 350. Under sådana förhållanden och med hänsyn till att församlingskyrkan är tilltagen för ett stort invånartal (cirka 1 500 fasta sittplatser) synes någon avsevärd minskning av Oskar Fredriks församling icke vara att tillråda. Under sådana förhållanden och då det icke kan anses förenligt med en god församlingsindelning att bibehålla oförändrade tre församlingar med så liten folkmängd, som kan beräknas för Domkyrkoförsamlingen, Kristine och Haga, torde man icke kunna komma ifrån en omreglering av dessa församlingar. För utplånande av en församling genom dess förening med annan synes det emellertid krävas synnerligen starka skäl, såsom att nödvändig fyllnad i folkmängd icke lämpligen kan beredas församlingen. Vad angår Haga kan av redan angivna skäl detta icke lämpligen ske från grannförsamlingen Oskar Fredrik och ej heller för närvarande från Annedal, vars folkmängd (15 259) ej nämnvärt överstiger normaltalet och sedan 1926 minskats med 1 568 personer. Visserligen tyda prognoserna för Annedal på en måttlig ökning: till 16 050 år 1945, 17 300 år 1955 och 17 600 år 1970, men med hänsyn till församlingskyrkans omfattning (1 462 sittplatser) kan detta ej anses olämpligt. För Kristine församling kan däremot, på sätt nedan under II och XII skall närmare utföras, lämpligen en

utvidgning ske, som tillika utgör en avlastning av den alltför stora och i stark ökning stadda Örgryte församling.

Under sålunda föreliggande förhållanden synes, med de av mig uppställda utgångspunkterna, någon annan lösning för Domkyrko- och Hagaförsamlingarnas indelningsproblem icke kunna vinnas än genom sammanslagning av dessa församlingar, antingen så att Haga helt uppgår i Domkyrkoförsamlingen eller såsom annexförsamling bildar ett pastorat med denna. Det senare alternativet skulle emellertid innebära ett avsteg från det traditionella systemet, att varje församling bildar ett pastorat. Det förra alternativet synes därför närmast böra förordas. Den utökade Domkyrkoförsamlingen skulle få en folkmängd, som för 1945 beräknats till 17 450, för 1955 till 14 850 och för 1970 till 14 200. Haga kyrka bör givetvis, under angivna förutsättning, jämte Domkyrkan fortfarande uppehållas och användas för sitt ändamål.

Sammanslagningen torde kunna ske först sedan Hagaförsamlingens nuvarande kyrkoherde Anders Block (f. 1889; utn. 1932) avgår från tjänsten (jfr nedan). Den nuvarande komministern i Haga Ragnar Eriksson (f. 1906; utn. 1941) torde vara skyldig att underkasta sig av sammanslagningen föranledd förändring i tjänstgöring och löneförmåner. Någon ökning för de sammanslagna församlingarna av det nuvarande antalet präster i Domkyrkoförsamlingen (kyrkoherde, två komministrar och en kyrkoadjunkt) synes ej böra komma ifråga, men med hänsyn till kyrkoherdens ställning såsom domprost ej heller någon definitiv minskning.

För tiden intill dess sammanslagning sker och så länge Domkyrkoförsamlingens båda komministrar kvarstå i tjänst synes kyrkoadjunktetsbefattningen kunna indragas och — sedan en av komministrarna avgått (den ene född 1874, den andre 1892) — i stället en komministerstjänst indragas och kyrkoadjunkten återställas. Sedan sammanslagningen med Haga gått i verkställighet, synes organisationen böra omfatta kyrkoherde, tillika domprost, två komministrar och en kyrkoadjunkt.

II. Kristine församling.

Enligt Kungl. Maj:ts brev den 5 maj 1882 skulle till Tyska församlingen räknas de i staden eller inom dess område boende, i Tyskland eller annorstädes av tyska föräldrar födda personer av evangelisk trosbekännelse, män av tysk börd tillhörande nämnda trosbekännelse och deras hustrur, om ock dessa härstammade från annan nation än den tyska, samt barn efter sådana föräldrar, så länge de tillhörde föräldrahuset och även därefter, om de det åstundade. Kristine svenska (territoriella) församling skulle omfatta om-

rådet väster om Gullbergsån och Mölndalsån från Gullbergsbron till Fattighusån samt norr om Fattighusån och Stora Hamnkanalen till Göta älv.¹

Till församlingen överfördes från Backa socken den enligt Kungl. Maj:ts brev den 8 december 1881 fr. o. m. år 1882 med staden införlivade s. k. Tingstadsvassen, och blevo gränserna oförändrade vid 1906 års reglering. Sedermera har enligt Kungl. Maj:ts brev den 22 mars 1935 fr. o. m. år 1936 med staden och Kristine församling införlivats visst område av Tingstad Stora Krokegård i Backa socken. Församlingen omfattar stadsdelarna Nordstaden, Stampen, Gullbergsvass och Tingstadsvassen utom västra delen av frihamnsområdet (vilken del räknas till Lundby församling).

Genom 1882 års brev förklarades, att den för dåvarande Kristine församlings svenska och tyska avdelningar gemensamma kyrkan skulle upplåtas till begagnande även av Kristine territoriella församling, varjämte församlingens övriga fastigheter och lösa egendom jämte dess kassor och donerade medel skulle överlämnas till den gemensamma kassan. Tyska församlingen skulle, allt framgent eller tills dess andel i kyrkan utlöstes eller ny kyrka uppfördes åt endera församlingen, bibehållas vid rättigheten att till sina gudstjänster och kyrkliga förrättningar begagna kyrkan tillsammans med Kristine territoriella församling i den ordning, som framdeles bleve bestämd, dock att Tyska församlingen, när fråga uppstode om dylik utlösen eller om ny kyrkobyggnad för endera församlingen, icke finge mot sitt bestridande avhändas rättigheten till den nuvarande kyrkan. Kyrkoherden i Tyska församlingen skulle på den gemensamma kassans bekostnad förses med bostad, till storlek och övriga förmåner motsvarande tyske kyrkoherdens dåvarande boställslägenheter i tyska pastorshuset. En boningslägenhet av enahanda beskaffenhet som den i tyska pastorshuset till änkesäte dittills begagnade våningen skulle på den gemensamma kassans bekostnad upplåtas till änka efter tysk pastor, dock utan rättighet för mer än en änka i sänder att åtnjuta fri bostad, därvid änka efter en förut avliden kyrkoherde skulle hava företräde framför änka efter en senare avliden, dåvarande svenske kyrkoherdens änkas rätt till änkesäte likväl oförkränkt. Avlöning till klockare, organist och försångare ävensom till kyrkobetjäningen, vilka befattningshavare bleve gemensamma för båda församlingarna, skulle utgå av den gemensamma kassan. Församlingens kassor och donerade medel skulle användas i enlighet med stiftarnas och givarnas föreskrifter, så länge sådant kunde verkställas, dock så att personer, vilka vid territorialindelningens verkställighet tillhörde församlingen, skulle, även om de därvid komme att tillhöra någon annan av stadens församlingar, äga

¹ Mölndalsåns två utloppsarmar i Göta älv bruka benämnas: den östra (som har gemensamt utlopp med Sävån) från Gullbergsbro Gullbergsån och den västra (som viker av vid det s. k. Dämnet nära gamla fattighuset och avbördar sitt vatten dels i Stora Hamnkanalen dels i Vallgraven och Rosenlundskanalen) Fattighusån.

företrädesrätt framför andra att komma i åtnjutande av understöd från nämnda kassor och donationer. Den gemensamma kassan, vilken finge övertaga församlingens alla tillgångar, skulle ansvara för alla de skulder, i vilka församlingen vid territorialindelningen kunde häfta, fullgöra de förbindelser församlingen ägde och iklätt sig, bestrida kostnaden för kyrkans behöriga vård och underhåll ävensom församlingens övriga utgifter. Däremot skulle det åligga Tyska församlingens medlemmar att lika med stadens övriga invånare årligen erlægga de bidrag till den gemensamma kassan, vilka bleve i laglig ordning utdebiterade. Avgörandet av alla de angelägenheter, som i följd av ovannämnda föreskrifter bleve gemensamma för Tyska församlingen och Kristine territoriella församling, skulle överlämnas till en gemensam nämnd, bestående av ledamöterna i båda församlingarnas kyrkoråd samt visst antal av vardera församlingen å kyrkostämman utsedda fullmäktige jämte en av domkapitlet utsedd ordförande.

Sedan fattighusförsamlingen blivit år 1883 upplöst, har Kristine församling, vars tyngdpunkt i folkmängdshänseende mer och mer förskjutits från dess sydvästliga del (Nordstaden) till dess sydöstliga (Stampen),¹ åtminstone sedan 1903 använt den inom stadsdelen Stampen nära gränsen till Örgryte belägna f. d. fattighuskyrkan, även benämnd Mariakyrkan (cirka 600 fasta sittplatser) såsom kapell. Kyrkan anses i äganderättsligt hänseende tillhöra Göteborgs stadskommun.

Folkmängden i Kristine församling har alltsedan 1918 befunnit sig i ett sakta men jämnt sjunkande. Utsikterna för framtiden tyda icke heller på en ökning. Från folkmängdstalet vid 1942 års ingång, 9 862, beräknas, såsom redan nämnts, folkmängden hava år 1945 sjunkit till cirka 8 950, år 1955 till cirka 6 750 och år 1970 till cirka 5 900. Ovan har berörts frågan i vad mån en områdesutvidgning kan beredas församlingen för att giva densamma en folkmängd, som i huvudsak överensstämmer med de ovan angivna principerna för en församlingsreglering. Att detta icke lämpligen kan ske från Domkyrkoförsamlingen eller Vasa församling framgår av vad förut anförts.

Den i Kristine församling ingående stadsdelen Nordstaden är stadd i stark folkminskning. År 1931 utgjorde invånartalet 4 293 och 1941 2 738. Stadsplanekontorets prognoser visa en ytterligare nedgång till 2 400 år 1945, 1 750 år 1955 och 1 450 år 1970. Församlingens tyngdpunkt har kommit att förskjutas från dess västra till dess östra del och särskilt stadsdelen Stampen, som befinner sig i rask utveckling med folkmängdstalen 3 969 år 1931 och 5 505 år 1941. De övriga stadsdelarna, Gullbergsvass och Tingstadsvassen, synas befinna sig i sjunkande med folkmängdstalen 2 540 år 1931 och 1 669 år 1941. Ett överförande till Kristine församling av be-

¹ Den mantalsskrivna folkmängden var 1931 inom Nordstaden 4 293 och inom Stampen 3 969 men år 1941 voro motsvarande siffror 2 738 och 5 505.

folkningsområden från de alltför stora Gamlestads eller Örgryte församlingar torde därför kunna innebära en lösning av Kristine församlings indelningsproblem.

I den förstnämnda församlingen, som på sträckan Göta älv—Gullbergsbro angränsar Kristine församling, ligger emellertid vid Redbergsplatsen församlingskyrkan, S:t Paulikyrkan, så nära den västra församlingsgränsen, att ingen del av församlingsområdet lämpligen kan förläggas till annan kyrka. Annorlunda förhåller det sig med den söderut belägna Örgryte församling, som på sträckan Gullbergsbro—Fattighusåns utflöde ur Mölnålsån gränsar till Kristine församling. Det Kristine församling närmast angränsande området i stadsdelen Gårda ligger väl till för Mariakyrkan men topografiskt och i kommunikationshänseende avses från kyrkorna i Örgryte. Bergshöjderna öster om Gårda (Ran- eller Överåsbergen) skilja stadsdelen, åtminstone norr om Blekeallén eller Tomtegatan, från Örgryte församling i övrigt, och de naturliga förbindelserna med stadens centrala delar gå för invånarna i nämnda område snarare över Stampen än över Örgrytevägen. Den nordligaste delen av Gårda, området norr om den planerade Lagerströmsgatan och dess förlängning i öster, inneslutande den s. k. Gubberoparken, gränsar emellertid också till Gamlestads församling och ligger omedelbart intill S:t Pauli kyrka. Det synes fördenskull lämpligt att detta område, som innesluter kvarteren nr 58, 62—70 och enligt mantalsskrivningen för år 1942 har en folkmängd av 3 607 personer, förenas med den nya S:t Pauli församling. Härom framlägges förslag under III. nedan.

Till Kristine församling synes därför böra av stadsdelen Gårda överföras området mellan å ena sidan Lagerströmsgatan samt dess förlängning i öster, å andra sidan Tomtegatan samt dess förlängning i Alelundsgatan över Carlbergsgatan samt i gränslinjen mellan tomterna nr 5 och 6 i 33 kvarteret. (Tomtegatan förbindes med Alelundsgatan genom en överfart över järnvägen i dennas plan.) Detta överflyttningsområde omfattar kvarteren 1—6, 8—25, kvarteret 33 norr om sistnämnda gränslinje, kvarteren 35—47, 51—54, 56, 57, 59 och 60 samt ett antal stadsägor. Folkmängden utgjorde enligt mantalsskrivningen för år 1942 6 866 personer, vilken beräknats hava sjunkit år 1945 till cirka 6 250 samt år 1955 till cirka 5 750 men år 1970 hava åter stigit till 5 800 personer. Under förutsättning att denna överflyttning till Kristine församling genomföres, skulle denna församling få en folkmängd, som enligt mantalsskrivningen för år 1942 utgör 16 728 men enligt 1942 års prognoser kan antagas hava nedgått till 15 200 år 1945, 12 500 år 1955 och 11 700 år 1970. Mariakyrkan skulle vid sådant förhållande komma att ligga i församlingens demografiska centrum. Om det längre fram blir erforderligt att ytterligare öka församlingens omfattning, kan måhända utan större olägenhet dit överföras ett område av den utökade Dom-

kyrkoförsamlingen, förslagsvis området öster om Östra Hamngatan (av stadsdelen Inom Vallgraven) med en folkmängd, som för 1945 beräknats till 950, för 1955 till 850 och för 1970 till 700 personer. Man torde dock kunna räkna med, att avfolkningen av Kristine församling kommer att få ett långsammare förlopp än som antagits vid prognosernas upprättande.

Det synes under angivna förutsättningar ofrånkomligt, att fullständiga gudstjänster uppehållas i Mariakyrkan, och kan det ifrågasättas, huruvida ej i sådant fall stadens rätt till kyrkan bör överlätas å den kyrkliga samsälligheten.

Den prästerliga organisationen i Kristine församling synes tills vidare böra utgöras av kyrkoherde, komminister och ständig adjunkt. Vid Mariakyrkan utgår för närvarande årliga arvoden till organist med 600 kronor och till kantor med 400 kronor. Dessa torde, under förutsättning av bifall till förslaget, böra ökas.

Det medgives, att åtskilliga vanskligheter vidlåda det ovan framförda regleringsförslaget för Kristine församling, bland annat att församlingens nuvarande huvudkyrka kommer ännu längre bort från församlingens centrum än nu är fallet. Men om en sådan anmärkning skulle tillerkännas avgörande betydelse, blir över huvud reglering otänkbar för församlingens del.

Frågan huruvida och i vad mån vid den överflyttning, som ovan föreslagits, Örgryte församlings enskilda donationer böra komma Kristine församling till godo, behandlas nedan under XII.

III. Gamlestads församling.

Enligt Kungl. Maj:ts brev den 5 maj 1882 skulle Gamlestads församling omfatta det dåvarande stadsområdet öster om Gullbergsån, vari också innefattades området norr om Sävveån. Församlingens område har emellertid sedermera utvidgats genom inkorporeringar *dels* jämlikt Kungl. Maj:ts brev den 12 juni 1908 från Örgryte socken vissa delar av Kålltorps skifteslag, *dels* jämlikt Kungl. Maj:ts brev den 18 juni 1926 från Partille socken vissa områden av Utby och Mellby skifteslag, *dels ock* jämlikt Kungl. Maj:ts brev den 8 februari 1929 från Angereds socken vissa områden av Angereds och Lärje skifteslag m. m. Enligt nu gällande indelning tillhöra följande stadsdelar Gamlestads församling: *s ö d e r o m S ä v e å n* Olskroken, Bagaregården med undantag av ett mindre område i nordöst, som ingår i Örgryte församling, Kålltorp, med undantag för ett mindre område, och mindre områden av stadsdelarna Torp och Lunden (reglering av dessa oregelbundenheter i stadsdelsindelningen är planerad); *n o r r o m S ä v e å n* Gamlestaden, Kviberg och Utby ävensom det från Angered införlivade området, som icke ännu i fastighetsregistret redovisas såsom stadsdel.

Församlingen delas av Sävån i två huvuddelar i norr och söder, mellan vilka Gamlestadsbron och en mindre gångbro mittför Kviberg äro de enda förbindelselederna. Församlingskyrkan, S:t Pauli kyrka (cirka 1 000 fasta sittplatser), är belägen i församlingens äldsta sydvästligare del, alltså föga centralt. I sydost bildar stadsdelen Kålltorp, vari Härlanda gårds ägor och det från Örgryte överflyttade Kålltorpsområdet torde ingå, ett yngre bebyggelseområde. I församlingsområdet norr om Sävån bildas kärnan av stadsdelen Gamlestaden, inom vilken den centrala delen av Nya Lödöse stadsområde var belägen.¹

Genom införlivningen från Partille kom den för enskilda medel uppförda Utby kyrka eller kapell (cirka 200 sittplatser), vilken tillhör en stiftelse, att ligga inom församlingen och användes nu också såsom gudstjänstlokal. Stiftelsen står under överinseende av Svenska kyrkans diakonistyrelse, och dess egendom skall i händelse av upplösning överlätas till diakonistyrelsen. Stiftelsen förvaltar en donation av H. Matsson för uppförande av ett församlingshem. Denna donation består f. n. av ett kapital å 21 308 kronor. År 1928 uppfördes i stadsdelen Gamlestaden i närheten av den numera nedrivna hospitalskyrkan Gamlestads kapell (cirka 180 sittplatser), vilket togs i bruk på nyåret 1929.

Församlingens enskilda *donationer* för utdelning till fattiga, beklädnad av konfirmander m. m. uppgingo enligt bokslutet per 31 december 1941 till 77 533: 96 kronor (uppgift från pastorsämbetet).

Donationerna äro följande:

1. *Änkefru Sophie Ekman's donationsfond*, behållning kr. 10 399: 62, varav kapital 10 000:—, stiftad den 30 november 1903 av änkefru Sophie Ekman, f. Kurck, med föreskrift, att årliga avkastningen skall användas för att genom församlingens diakonissa utdelas till behövande inom församlingen med tillägg att, därest församlingen kommer att delas, fonden skall tillfalla den församling, som ligger närmast omkring nuvarande S:t Paulikyrkan.

2. *A. Carlssons donationsfond*, behållning kr. 1 052: 81, varav kapital 1 000:—, stiftad år 1912 av herr A. Carlsson med föreskrift, att räntan skall användas för att vid högtidliga tillfällen kläda kyrkans altare »med blommor eller grönt».

3. *Syster Mathildas donationsfond*, behållning kr. 3 099: 40, stiftad 1914 av ett antal damer med föreskrift, att räntan skulle disponeras av diakonissan Mathilda Josefina Sällström under hennes livstid och därefter »till församlingens diakonissverksamhet under kyrkorådets förvaltning». Vid denna tid fanns enligt uppgift, som muntligen lämnats av kyrkoherde V. Södergren, blott en diakonissa i församlingen.

4. *Apotekaren K. Danielssons donationsfond*, behållning kr. 50 112: 17, varav kapital 50 000:—; stiftad år 1924 av apotekaren K. Danielsson med föreskrift, att ränteavkastningen skall användas »till understöd åt fattiga sjuka, framför allt sjukliga ensamstående personer, som ej åtnjuta offentligt understöd, folkpension undantagen, eller verksamhet till förmån för sådana, samt att om församlingen

¹ Staden var belägen på ömse sidor om Sävån.

kommer att delas, donationen skall tillfalla den del av församlingen, som har S:t Pauli kyrka till församlingskyrka».

5. *Biskop Viktor Rundgrens donationsfond*, behållning kr. 12 869:96, stiftad år 1925 av biskopen V. Rundgren med föreskrift att avkomsten, sedan $\frac{1}{10}$ lagts till kapitalet, skall användas »i första hand till vården av donators grav och till den del, som eventuellt blir över, till beklädnad av fattiga konfirmander inom församlingen i enlighet med kyrkoherdens i sådant avseende givna anvisningar».

Gamlestads församling, som år 1883 hade endast 3 462 invånare, har sedan dess befunnit sig i hastig tillväxt (1901: 10 215; 1911: 14 024; 1921: 23 590; 1931: 32 657; 1940: 40 069; 1941: 39 850; 1942: 40 061. Enligt stadsplanekontorets prognoser kan, såsom förut nämnts, folkmängden antagas hava stigit år 1945 till 41 700, varav norr om Sävån 12 700, år 1955 till 47 850, varav norr om Sävån 14 450, och år 1970 till 49 700, varav norr om Sävån 14 650.

Den förutsedda tillväxten av församlingens folkmängd och stadsplanekontorets behov av riktlinjer för reserverande av platser för nya kyrkor har föranlett *kyrkoherden Södergren* att år 1939 utarbета ett »Provisoriskt förslag beträffande Göteborgs Gamlestads församlings uppdelning i nya församlingar och kyrkplatser för dessa», vilken utredning på begäran i ett exemplar ingivits till domkapitlet och numera ställts till mitt förfogande.

Utredningen utgår emellertid från då föreliggande prognoser, enligt vilka man redan för år 1949 skulle kunna räkna med ett befolkningstal närmande sig 70 000 för Gamlestads församlings nuvarande område och 100 000 för detta område tillsammans med den närmaste delen av stadsdelarna Lunden och Torp i Örgryte samt det Örgryte tillhörande, mellan Kålltorp och Fräntorp mot Sävenäs inskjutande området, vilka Örgryteområden Södergren ansett böra ingå i en reglering av Gamlestadsförsamlingen. Det erinras i utredningen bland annat, att Gamlestads församling i längd räknar ej långt från en mil, i dess största bredd en halv mil. Utby kyrka ligger nära $\frac{1}{2}$ mil från huvudkyrkan. Detta stora område delas i två skarpt skilda delar av Sävån, över vilken körtrafik förmedlas blott av Gamlestadsbro och bron vid Partille kyrka med cirka $\frac{1}{2}$ mils avstånd sinsemellan. Ungefär halva detta område har stadsbebyggelse men av synnerligen spridd karaktär: Olskroken och Bagaregården såsom den sammanhängande inre kärnan, Kålltorp därutanför åt ett håll, Gamlestaden åt motsatt håll, Kviberg och Utby åter i annan riktning. Hade man — säger Södergren — ett besök eller en förrättning långt ute i Kålltorp och skulle vidare till Utby, vore vägen ungefär lika lång över Gamlestadsbro som över Partille, i varje fall över en halvmil. Skulle man begagna spårvagn, måste man därtill göra omvägen ända ned till Gullbergsbro. Det vore lätt att förstå, vilka svårigheter dessa avstånd och kommunikationsförhållanden beredde församlingsarbetet, såväl det prästerliga som det diakonala. Till och med Karl Johans församling med sin något större befolkning men relativt kompakta bebyggelse på cirka 4 kvkm. måste anses mindre svårskött.

I sitt förslag utgår Södergren från att man i varje fall i framtiden för ovan angivna områden måste räkna med fem församlingar, alltså fyra nyupprättade. En av delförsamlingarna borde omfatta området norr om Sävån: stadsdelarna Gamle-

staden, Kviberg och Utby med församlingskyrka på berget söder om Kvibergsskolan; *en andra* med S:t Paulikyrkan till församlingskyrka borde innesluta västra delen av Gamlestads församling förslagsvis med gräns i Uddevallagatan—Falkgatan—Änåsvägen—Storkgatan—Riddaregatan—Gullbergsån samt Gubberoområdet och en del av stadsdelen Lunden i Örgryte och i övrigt begränsad av Redbergsvägen, Gullbergsån, Lagerströmsplatsen, Lundgatan, Lundens kyrkogård, Fritiofsstigen, Ulvsparregatan samt östra kyrkogårdens norra mur. I *en tredje* församling borde ingå Kärralundsområdet (som i huvudsak ingår i stadsdelen Torp i Örgryte församling) söder om Sanatoriegatan samt delar av Örgryte öster om nordöstra gränsen för S:t Pauli församling med sträckning österut mot Härlandatjärn; såsom kyrkplats för denna tredje församling förordades »någon punkt i höjdslutningen av Kärralunds villaområde mot nordost åt Munkebäcksgatan, eventuellt någon plats öster om Munkebäcksgatan i slutningen mot denna invid skogen till Källtorps sanatorium». *En fjärde* församling borde bildas av stadsdelen Källtorp norr om Sanatoriegatan, gränsen eventuellt dragen något nordligare, samt dessutom hela den blivande bebyggelsen österut över Munkebäcksgatan mot Torpa—Fräntorp. Gränsen mot norr skulle förslagsvis följa Sofiagatan och Partillevägen. Kyrkplats borde beredas i Härlandaparken. *Den femte* församlingen borde omfatta stadsdelen Bagaregården utom de mindre delar, som tänkts ingå i de ovan nämnda andra och fjärde församlingarna, samt dessutom ett kvarter av stadsdelen Olskroken »öster» (nordost) om Storkgatan. Såsom kyrkplats tänktes »någon punkt» på Bagaregårdshöjden (»Strömmens berg») i trakten av det nuvarande sandtaget, »kanske i slutningen mot Partillevägen och Gustavsplatsen», så att kyrkan finge fritt läge mot väster—norr.

Därest den tänkta (femte) Bagaregårdsförsamlingens befolkning uppdelades på de nya Källtorps (fjärde) och (andra) S:t Pauliförsamlingarna, kunde av Örgryte exempelvis blott Gubberoområdet tilldelas i S:t Pauli församling.

Det sålunda skisserade förslaget saknar icke förtjänster men bygger, som nämnts, på en snabbare folkmängdstillväxt än den av mig antagna samt medtager dessutom av Örgryte församling det s. k. Kärralundsområdet i stadsdelen Torp och större delen av stadsdelen Lunden. Mitt förslag beträffande indelningen av den nuvarande församlingen måste bli mindre långtgående.

Den av kyrkoherde Södergren skisserade gränsregleringen mot Örgryte synes lämplig vad angår stadsdelen Sävenäs, vars folkmängdstal år 1942 utgjorde 2 254 och beräknats till 3 050 år 1945, 3 500 år 1955 och 3 750 år 1970, icke minst med hänsyn till kommunikationslederna (med spårvagns-linjen), vilka förbinda stadsdelens bebyggelse med en tänkt kyrkplats i Härlandaparken. Ej heller synes i och för sig någon väsentlig erinran kunna göras mot den föreslagna gränsen genom stadsdelen Lunden, som i huvudsak följer Ran- eller Överåsbergens krön och, när stadsplanen här blivit genomförd, möjliggör goda förbindelser med S:t Pauli kyrka samt pastorsexpedition och församlingslokaler i dess närhet. Visserligen skulle den i bukter och krokar gående gränsen ej fylla kravet på en lätt urskiljbar församlingsgräns, men avgörande betydelse bör man kanske ej tillägga denna omständighet, om i övrigt förslaget befinnes lämpligen böra genomföras. Den omständig-

heten att de byggnadskvarter, varom här är fråga, ligga nära S:t Pauli kyrka och betydligt mera avlägset i förhållande till Örgryte nya kyrka och församlingshus med pastorsexpedition synes däremot icke böra tillmätas avgörande betydelse. Avstånden äro icke så stora, att man för deras skull måste bryta samhörigheten med Örgryte.

Sämre synes den skisserade gränsen i öster för en blivande S:t Pauli församling vara. Den är icke blott oregelbunden utan den skiljer ock från varandra områden, som naturligt höra ihop på grund av läget väster om Bagaregårdshöjden. En ny församlingsgräns synes snarare böra följa Landerigatan och dess förlängning i Gustavsgatan utefter höjdens västra sida. Och en inom nuvarande Gamlestads församling bildad församling med denna östgräns, söder ut fortsatt i Härlandavägen, Kålltorpsgatan, Kyrkåsgatan och Munkebäcksgatan (Delsjövägen), skulle med utgående från 1942 års förhållanden få en folkmängd på 15 605 personer samt, med undantag av bebyggelsen söder om begravningsplatserna, 15 516 personer. Den ovan berörda norra delen av stadsdelen Lunden hade 12 113 invånare vid 1942 års ingång. Anslutningen av detta område jämte Olskroken och en del av Bagaregården till en kring S:t Pauli kyrka nybildad församling med senast angiven begränsning skulle redan från begynnelsen sammanföra en alltför stor folkmängd till en församling.

Vid sålunda föreliggande förhållanden synes det riktigast att för närvarande icke taga stadsdelen Lunden med i en planerad församlingsbildning under S:t Pauli kyrka. I stället synes till den nya församlingen böra överföras nordligaste delen av stadsdelen Gårda (med Gubberoparken).

Med utgångspunkt från vad sålunda anförts synes en uppdelning på tre församlingar lämplig och följande reglering av Gamlestads församling kunna förordas.

1. *S:t Pauli församling* med S:t Pauli kyrka såsom församlingskyrka omfattar den del av Gamlestads församling, som begränsas i norr av Sävån, i väster av Gullbergsån, i söder av gränsen mot Örgryte församling i Nobelgatan till sydligaste hörnet av Östra begravningsplatsen med Mosaiska begravningsplatsen, därifrån av begravningsplatsens gräns till Kyrkåsplatsen och utefter Kålltorpsgatan i öster, därifrån av en linje dragen i mitten av Härlandagatan, Landerigatan och Gustavsgatan samt i gränsen mot Örgryte församling ut i Sävån.

Det område, som motsvarar en församling med angivna gränser och varingå stadsdelen Olskroken samt del av stadsdelen Bagaregården, hade enligt mantalsskrivningen för år 1942 en folkmängd av 15 516 personer, vilka siffror emellertid antagits hava åren 1945, 1955 och 1970 nedgått till respektive 13 450, 12 400 och 11 550. Med hänsyn härtill synes församlingsområdet lämpligen böra utökas med det väster om kyrkan belägna område

av stadsdelen Gårda, som omfattar Gubberoparken m. m. och i söder avgränsas av Lagerströmsgatan och dess förlängning åt öster (kvarteren 62—70). Folkmängden i denna del utgör enligt 1942 års siffror 3 607 men beräknas för 1945 till 3 300, för 1955 till 3 350 och för 1970 till 3 250, S:t Pauli församlings folk mängd skulle alltså under angiven förutsättning bli 1945 cirka 16 750, 1955 cirka 15 750 och 1970 cirka 14 750 (1942: 19 123).

Den prästerliga organisationen föreslås till kyrkoherde, komminister och kyrkoadjunkt. Kyrkoherde Södergren föreslås att vara kyrkoherde i denna församling. Komministern och kyrkoadjunkten torde efter domkapitlets bestämmande kunna tagas ur den nuvarande organisationen. Församlingshuset vid Redbergsplatsen med pastorsexpedition torde böra få disponeras av denna församling.

Med hänsyn till för ovan omförmälda donationer till församlingen gällande bestämmelser synas de böra tillfalla S:t Pauli församling, med undantag dock för syster Mathildas donationsfond, som synes böra fördelas mellan de tre delförsamlingarna med $\frac{1}{3}$ till vardera.

Frågan huruvida och i vad mån vid en gränsreglering mot Örgryte av ovan angiven innebörd, Örgryte församlings donationer böra komma S:t Pauli församling till del, behandlas nedan under XII.

2. *Härlanda församling* (alternativt — om denna benämning på grund av association med fängelset anses olämplig — *Kålltorps församling*) med kyrkplats inom staden tillhöriga stadsägan 8624 i stadsdelen Kålltorp, den s. k. Härlandaparken mitt emot platsen för Härlanda kyrkoruin,¹ bör omfatta återstoden av Gamlestads församling söder om Sävån (inneslutande huvudparten av stadsdelarna Bagaregården och Kålltorp samt mindre områden av stadsdelarna Lunden och Torp) samt därjämte den del av Örgryte församling, som ligger öster om Gamlestads församling och norr om södra gränsen för stadsdelen Sävenäs. Denna del av Örgryte omfattar hela stadsdelen Sävenäs och en mindre del av stadsdelen Bagaregården kring Gustavsgatan.

Församlingsområdet innesluter enligt mantalsskrivningen för år 1942 16 064 personer, varav i Gamlestads församling 13 418, i Sävenäs 2 254 och i Bagaregårdens Örgrytedel 392. Folkmängden har antagits komma att stiga år 1945 till cirka 19 150, år 1955 till cirka 22 150 och år 1970 till cirka 27 300. Alltså skulle vid utgången av perioden denna församling stå inför frågan om en ny delning.

Den prästerliga organisationen föreslås även här för närvarande till kyrkoherde, komminister och kyrkoadjunkt, de två senare enligt domkapitlets bestämmande uttagna ur den nuvarande organisationen.

¹ Härlanda gamla kyrka, som torde ha tillkommit på 1100-talet, fick år 1528 nedbrytas för att skaffa material till kyrkbygge i Nya Lödöse.

En oundgänglig utgift i sammanhang med en dylik församlingsbildning torde vara uppförande av kyrka. Inom det nu ifrågavarande området finns ingen permanent församlingslokal som kan tjäna detta ändamål. Såsom jag förut erinrat, är det önskligt att utgifterna för kyrkobyggnad i görligaste mån begränsas, och synes det mig tillfredsställande, att fasta sittplatser där kunna beredas för 450 à 500 personer. Kostnaden för en sådan byggnad, inrymmande även pastorsexpedition och andra församlingslokaler, synes icke behöva överstiga 350 000 kronor. Hyresersättning torde böra beredas kyrkoherden och komministern. Man lär vidare få räkna med avlöning av klockase samt organist-kantor.

Såsom ovan under 1. nämnts torde $\frac{1}{3}$ av syster Mathildas donationsfond böra tilläggas den nya församlingen.

3. *Nylöse församling*¹ bör omfatta hela området för Gamlestads nuvarande församling norr om Säveån, alltså stadsdelarna Gamlestaden, Kviberg och Utby samt det från Angered införlivade området. Detta församlingsområde hade vid mantalsskrivningen för 1942 en folkmängd av 11 127 personer, vilken antagits komma att växa till cirka 12 700 år 1945, cirka 14 450 år 1955 och cirka 14 650 år 1970. Den prästerliga organisationen torde till en början kunna inskränkas till kyrkoherde och komminister.

Den lämpligaste kyrkplatsen för en församlingskyrka synes vara det s. k. Gamlestadstorget, intill platsen för den forna stadskyrkan i Nya Lödöse. Emellertid anses på grund av knappheten på öppna platser (lekplatser) svårighet möta att förmå de kommunala myndigheterna att medgiva en sådan ändring av stadsplanen, att kyrka kunde där uppföras. Alternativt synes den staden tillhöriga, väster om Gamlestadstorget belägna tomten nr 7 i kvarteret Sillen om 2628.7 kvm. kunna godtagas såsom kyrkplats. I tredje rummet kommer den av kyrkoherden Södergren föreslagna nya kyrkplatsen vid Artillerigatan inom stadsägan 8660 + 8661 i stadsdelen Kviberg (mitt emot Ryttmästaregatan). Inom det föreslagna församlingsområdet finnas visserligen två kyrkobyggnader, Gamlestadens kapell vid Gamlestadsvägen och i närheten av den föreslagna nya kyrkplatsen (cirka 180 fasta sittplatser) samt Utby kyrka (cirka 200 fasta sittplatser). Gamlestadskapellet tillhör den kyrkliga samfälligheten. Ingendera av dessa lokaler synes dock kunna godkännas såsom församlingskyrka.

Kostnaden för en ny kyrka, förslagsvis med 450 fasta sittplatser samt inrymmande även pastorsexpedition och församlingslokaler, torde kunna beräknas till cirka 350 000 kronor. Möjligen kan för ändamålet bidrag påräknas från Matssonska församlingshusfonden (se ovan) samt något av de industriella företagen inom församlingsområdet.

¹ Nylöse är en i orten av gammalt brukad, redan i 1474 års stadsprivilegier använd kortform för Nya Lödöse.

Den prästerliga organisationen i den nya församlingen synes till en början kunna inskränkas till kyrkoherde och komminister, den senare enligt domkapitlets bestämmande uttagen ur den nuvarande organisationen.

Liksom i den föreslagna Härlanda församling synes hyresersättning böra beredas kyrkoherden och komministern.

Såsom ovan under 1. nämnts torde $\frac{1}{3}$ av syster Mathildas donationsfond böra tilläggas den nya församlingen.

IV. Haga församling.

Såsom ovan nämnts bildades en Haga församling med 1883 års ingång och omfattade då enligt Kungl. Maj:ts brev den 5 maj 1882 området mellan Vallgraven, Domkyrkoförsamlingens gräns, Örgryte församling, Slottsskogsparkens östra gräns, Husargatan till Bergsgatan, sistnämnda gata och Östra Skansgatan över Nya Allén och Pusterviksplatsen till Vallgraven. Till denna Haga församling synes även hava hänförts de genom Kungl. Maj:ts brev den 3 november 1870 från Örgryte församling med staden införlivade områdena av Krokslätt Norgården. Hit lades även de från sistnämnda församling jämlikt Kungl. Maj:ts brev den 21 augusti 1903 fr. o. m. år 1904 införlivade delarna av Stora och Lilla Änggården. Genom 1906 års reglering överflyttades från den förutvarande Haga församling till Domkyrkoförsamlingen Pusterviksplatsen och den inom Haga belägna delen av Nya Allén; större (södra) delen av den gamla Hagaförsamlingens område ingick i den nybildade Annedalsförsamlingen. Å andra sidan överflyttades till den nya Haga församling från den ursprungliga Masthuggsförsamlingen ett område, som begränsades av Skanstorgets södra del, en linje närmast söder om skansen Kronan samt Risåsgatan till Linnégatan (mitt för Prinsgatan) fram till Järntorget och Södra Allégatan till Haga församlings förutvarande gräns vid Östra Skansgatan. Enligt Kungl. Maj:ts brev den 27 april 1906 begränsas den ombildade Haga församling av Haga kyrkogata, gränsen mellan å ena sidan Hagorna samt å andra sidan Annedal och Majornas sjunde rote, Linnégatan, Järntorget och Södra Allégatan samt består av dåvarande Västra, Östra och Nya Haga. Enligt gällande stadsdelsindelning omfattar församlingen stadsdelen Haga med undantag för ett litet obebbyggt område mellan Södra Allégatan och Nya Allén, som tillhör Domkyrkoförsamlingen (jfr I ovan), samt del av stadsdelen Annedal (2 kv. och norra delen av 1 kv.).

Församlingens enskilda donationer för utdelning till församlingens fattiga, beklädnad av konfirmander m. m. uppgingo enligt bokslut den 31 december 1941 till sammanlagt 92 468 kronor 55 öre.

Dessa fonder äro följande:

A. Förvaltade av kyrkorådet:

1. *Josephine och Magnus Möllers minne* (kr. 3 995:25), stiftad genom testamente den 3 november 1911 av läroverksadjunkten N. M. Möller och hans hustru Josephine Möller för att förvaltas av kyrkorådet i Haga församling och, såvitt angår årliga räntan, utdelas till sjuka eller fattiga inom församlingen.

2. *Kyrkoherde E. Klingstedts och hans makas gåva* (kr. 13 758:69), stiftad genom testamente den 18 december 1914 med föreskrift, att den skulle tillfalla Haga församling och förvaltas av dess kyrkoråd, samt att av räntemedlen 50 kr. årligen skulle läggas till kapitalet och återstoden användas till utdelning bland församlingens fattiga, dock att kommunens lagliga försörjningsplikt icke minskades.

3. *Kyrkoherde E. Klingstedts gåva* (kr. 3 021:07), överlämnad till Haga församlings kyrkoråd enligt gåvobrev den 3 juni 1913 med föreskrift, att räntan årligen skall utdelas till fattiga konfirmander i Haga.

4. *Josefina Nikolina Niklassons donationsfond* (kr. 4 873:81), enligt testamente den 13 oktober 1925 överlämnad till Haga församling för att användas till understöd åt hjälpbehövande församlingsmedlemmar; förvaltad av kyrkorådet, enligt vars beslut den 14 maj 1926 den årliga räntan å donationsmedlen skall tills vidare tillfalla arbetet för »Mors vila» i Haga församling.

5. *Berhardina Andersdotters fond* (kr. 608:59), enligt testamente den 2 april 1914 förvaltad av kyrkorådet i Haga församling, med föreskrift att halva räntan årligen skall användas för ungdomsvården i församlingen och den andra hälften årligen utdelas till sjuka eller fattiga inom församlingen.

6. *Änkefru Thérèse Brockmans fond* (kr. 2 113:69), enligt testamente den 20 juni 1930 förvaltad av kyrkorådet i Haga församling och avsedd för stödjande av diakonissverksamheten i församlingen.

7. *Revisor Axel Pehrssons donation* (kr. 4 810:47), enligt testamente den 17 maj 1930 överlämnad till kyrkorådet i Haga församling att användas så, att ränteavkastningen varje år vid jultiden utdelas till några gamla fattiga eller sjuka inom församlingen.

8. *Filip Asklunds donationsfond* (kr. 1 680:30), enligt gåvobrev den 4 oktober 1938 förvaltad av kyrkorådet i Haga församling; avkastningen skall, sedan 1 procent av kapitalet årligen avsatts till fonden, användas för beredande av sommarvistelse åt behövande församlingsbor. (För kapitalet skall eventuellt framdeles inköpas sommarbostad för behövande församlingsbor.)

9. *Fru Johanna Björcks, född Jensen, stiftelse* (kr. 5 019:15), enligt testamente den 11 augusti 1932 överlämnad till Haga församling med föreskrift, att räntan årligen vid jultiden skall utdelas till de mest behövande änkorna i församlingen, samt att kyrkorådet skall förvalta kapitalet och fördela avkastningen.

10. *Fröken Malin Perssons donationsfond för Haga församlings fattiga* (kr. 21 573:92) skall enligt testamente den 16 maj 1929 förvaltas av den person, som församlingens kyrkoråd därtill utser, och användas för de fattigas inom församlingens bästa. Enligt kyrkorådets beslut den 13 september 1940 skall tills vidare $\frac{1}{10}$ av fondens ränta varje år tilläggas kapitalet; de övriga $\frac{9}{10}$ av den årliga räntan skola utdelas till församlingens fattiga på sätt, som för varje år bestämmes av kyrkorådet efter förslag av kyrkoherden.

11. *Målaremästare A. F. Adlers och Fröken Maria Charlotta Olssons gåva* (kr. 9 536:—), enligt testamente den 6 december 1938 överlämnad till kyrkorådet, »att användas till beklädnad och gåvor till fattiga barn, som besöka söndagsskolan och tillhöra Haga församling».

B. Förvaltade av kyrkoherden:

12. *Fröknarna Nathalia och Alida Maijgrens stiftelse för gamla fattiga änkor och ogifta inom Haga församling* (kr. 15 419:90), enligt testamente den 8 mars 1928 överlämnad till kyrkoherden i Haga församling, med föreskrift att årliga räntan skall av honom vid jultiden utdelas till gamla fattiga änkor och ogifta inom församlingen

13. *Fru Selma Stenbecks donation till förmån för ensamstående fattiga damer inom Haga församling* (kr. 5 283:04), enligt testamente den 21 januari 1937 överlämnad till kyrkoherden i församlingen för angivna ändamål.

C. Förvaltade av prästerskapet i församlingen:

14. *Kyrkoherde Filip Lundahls minnesfond* (kr. 774:67), insamlad med angivet syfte att fonden skall »förvaltas under överinseende av församlingens prästerskap», samt att räntan, sedan $\frac{1}{10}$ lagts till kapitalet, skall årligen användas för något ändamål inom det månggrenade kyrkligt-sociala arbetet inom församlingen.

Förutom angivna medel finnes ett kapital av kr. 80 709:64 — icke inräknat i ovan angivna donationsfondssumma — vilket tillhör stiftelsen »Haga församlingshem». Denna stiftelse, som bildades vid sammanträde den 7 januari 1932 av intresserade församlingsmedlemmar, har en styrelse bestående av minst 5 ledamöter, därav Haga församlings kyrkoherde eller den hans tjänst förestår, är självskriven ledamot och ordförande; styrelsen kompletterar sig själv. Enligt stadgarna har stiftelsen »till ändamål att anskaffa, äga och förvalta ett församlingshem inom Göteborgs Haga församling att användas för församlingsarbete i enlighet med Svenska kyrkans ordning och bekännelse i nämnda församling samt att även i övrigt verka för församlingslivets höjande inom församlingen». Stiftelsens förvaltning och räkenskaper granskas årligen av två revisorer, utsedda av Svenska kyrkans diakonistyrelse, vilken prövar fråga om ansvarsfrihet för förvaltningen.

Ovan har under I, med hänsyn till den sjunkande folkmängden, förordats fullständig förening med Domkyrkoförsamlingen av Haga församling. Därast förslaget kommer att genomföras, torde sistnämnda församlings enskilda donationsfonder böra samtidigt med Haga församlings upphörande övergå till Domkyrkoförsamlingen. Det synes givet att, i den mån föreningen icke omöjliggör tillämpningen av de för donationerna gällande dispositionsbestämmelserna, dessa komma att fortfarande äga tillämpning. Donationerna torde, i den mån så befinnes lämpligt och skäligt, fortfarande kunna knytas till det nuvarande församlingsområdet. I dylikt fall torde emellertid detta få ställas utanför tillämpningen av den nuvarande Domkyrkoförsamlingens donationer. Något förslag i frågan framställes därför icke utan

förutsattes, att donationerna ingå till den utvidgade Domkyrkoförsamlingen och att invånarna inom det nuvarande Hagaområdet bliva delaktiga i nämnda församlings donationer. De funktioner, som tillkomma Haga församlings kyrkoherde, prästerskap och kyrkoråd, torde övergå till Domkyrkoförsamlingens motsvarande organ. Vad beträffar stiftelsen Haga församlingshem, torde det ankomma på diakonistyrelsen att meddela nya föreskrifter om stiftelsens ändamål.

Vid sammanslagningen torde klockarebefattningen i Haga församling böra indragas, varför vid inträffande ledighet å tjänsten densamma torde böra tillsättas blott genom förordnande tills vidare.

V. Oskar Fredriks församling.

Den ursprungliga Masthuggsförsamlingen erhöll vid 1882 års reglering följande gränser: Göta älv, Vallgraven, Pusterviksplatsen, därifrån över Nya Allén genom Östra Skansgatan, Bergsgatan, Husargatan och Övra Husargatan, Slottsskogsparkens östra gräns, gränsen mot tillstötande landsförsamlingar (Örgryte och Västra Frölunda), västra gränserna för Slottsskogslägenheterna Margreteberg och Stubbehagen samt Dalen, därifrån Slottsskogsvägen, gränsen för Slottsskogsparken till en gata, som på den av Kungl. Maj:t år 1878 fastställda plankartan över förstaden Majorna m. fl. områden betecknades med bq, vidare samma gata, en å nämnda karta med p betecknad öppen plats, Bangatan, Stigbergstorget, Allmänna vägen och gränsen mellan äldre stadsområdet och förstaden Majorna.

Genom 1906 års reglering utbrötos härur vissa områden till en ny församling och tillades denna ett mindre område från Karl Johans församling, begränsat av Stigbergstorget, Allmänna vägen och Djurgårdsgatan samt Göta älv. Den nybildade församlingen fick behålla benämningen Masthuggsförsamlingen, medan huvuddelen av den gamla församlingen med församlingskyrkan, *Oskar Fredriks kyrka*, benämndes Oskar Fredriks församling. I denna placerades den gamla Masthuggsförsamlingens prästerskap. Av den ursprungliga Masthuggsförsamlingen i övrigt överflyttades ett område till Domkyrkoförsamlingen, ett annat till Haga och ett tredje till den nybildade Annedals församling (jfr I, IV och VII). Oskar Fredriks församling fick vid 1906 års reglering följande gränser: Rosenlundskanalen, Järntorgsgatan, Järntorget, Linnégatan, Linnéplatsen, Karlsrogatan, stadens gräns mot landsbygden, västra gränsen för slottsskogslägenheten Dalen och för Slottsskogsparken, Paradisgatan, Klamparegatan, Rangströmsliden, Masthuggstorget, Västra Sänkverksgatan och Göta älv. Gränsregleringen innebar bland annat, att i församlingen kommo att ingå de delar av Slottsskogen, som förut voro belägna inom Karl Johans församling.

Enligt nuvarande stadsdelsindelning består Oskar Fredriks församling av följande stadsdelar: Olivedal jämte stadsägorna nr 8252, 8157 i stadsdelen Stigberget, större delen av stadsdelen Slottsskogen (jfr VI och X nedan), Säröbanans stationsområde (stadsägan 8438) i stadsdelen Änggården, södra delen av 44 kv. i stadsdelen Kungsladugård, stadsdelen Masthugget utom 12, 13, 24—27 kv. samt angränsande kaj- och hamnområden.

Församlingens enskilda donationer för utdelning till församlingens fattiga, beklädnad av konfirmander m. m. uppgingo enligt bokslutet per 31 dec. 1941 till 187 000 kronor (1942 års kommunalkalender s. 405). För granskning av fonden Henrika Barks minne (kr. 50 305:—), varav kyrkorådet i Oskar Fredriks församling disponerar räntan å 20 000 kronor för att utdela till behövande inom församlingen, tillsätta stadsfullmäktige en revisor jämte suppleant (anf. arb. s. 365).

Såsom ovan nämnts, utgöres den prästerliga organisationen i församlingen av kyrkoherde, två komministrar och en kyrkoadjunkt. Folkmängden utgjorde vid 1942 års ingång 23 289 personer, men har sedan år 1915, då den vid årets utgång var 27 867, befunnit sig i sjunkande. Prognoserna intill år 1970 tyda på fortsatt nedgång (1945: 21 900; 1955: 19 700; 1970: 18 350). Under sådana förhållanden synes delning av församlingen icke böra ifrågakomma. Ej heller lär någon överflyttning till annan församling av något område lämpligen böra ske. Haga församling föreslås, såsom ovan nämnts, till förening med Domkyrkoförsamlingen. För Annedals församling (15 259 inv.) synes kunna påräknas någon folkmängdsökning (se VII nedan), och till den nuvarande Masthuggs församling föreslås överflyttning av en del av Karl Johans församling, varigenom dess folkmängd skulle komma att ligga något ovanför det antagna normaltalet 15 000 (se VI och X nedan).

VI. Masthuggs församling.

Den nya Masthuggs församling skulle enligt 1906 års regleringsbrev begränsas av Göta älv, Västra Sänkverksgatan, Masthuggstorget, Rangströmsliden, Klamparegatan, Paradisgatan, Slottsskogen, Bangatan, Stigbergstorget, Allmänna vägen och Djurgårdsgatan, rakt utdragen till älven. Häri ingick ett från Karl Johans församling överfört område, begränsat av Stigbergstorgets södra del, Allmänna vägen och Djurgårdsgatan norrut till älven. — Enligt nu gällande stadsdelsindelning omfattar Masthuggsförsamlingen stadsdelarna Majornas 4:e rote och Stigberget utom stadsägorna 8252, 8157 (jfr V ovan), ävensom av stadsdelen Masthugget 12, 13, 24—27 kv. jämte angränsande kaj- och hamnområden (jfr V ovan) samt av stadsdelen Slottsskogen stadsägorna 8219 och 8820 (jfr V ovan).

Församlingens enskilda donationer för utdelning till dess fattiga, beklädnad av konfirmander m. m. uppgingo enligt bokslut per 31 december 1941 till 96 596 kronor (1942 års kommunalkalender s. 404).

Den prästerliga organisationen utgöres av kyrkoherde och komminister.

Folkmängden i församlingens nuvarande område utgjorde vid 1942 års ingång 10 953 personer, vilken i 1942 års prognoser antagits hava nedgått år 1945 till cirka 9 600, år 1955 till cirka 8 700 och år 1970 till cirka 7 800. Nedan föreslås (under X), att ett område av Karl Johans församling, som den 1 januari 1942 hade en folkmängd av 6 530 invånare, vilken dock beräknas sjunka till cirka 5 850 år 1945, 5 200 år 1955 och 4 850 år 1970, skall överföras till Masthuggsförsamlingen. Under förutsättning av bifall härtill skulle församlingens folkmängd komma att hålla sig kring det antagna normaltalet, 15 000, åtminstone ett årtionde framåt, och en ökning av den prästerliga organisationen med en kyrkoadjunkt vara motiverad.

VII. Annedals församling.

Annedals församling bildades i följd av 1906 års reglering genom att dess område avskildes från dåvarande Haga och Masthuggs församlingar. Församlingens område begränsas enligt 1906 års kungl. brev av skiljelinjer mellan å ena sidan Hagorna samt å andra sidan Majornas sjunde rote och Annedal, Förenings-, Besvärs- och Muraregatorna, Landala, stadens gräns mot landsbygden, Karlsrogatan, Linnéplatsen och Linnégatan (enligt dåvarande benämningar Majornas sjunde rote och Annedal), varjämte den del av Änggården i Örgryte socken, om vars införlivning med staden fr. o. m. år 1904 förordnats genom Kungl. Maj:ts brev den 30 maj 1902 och den 21 augusti 1903, skulle förenas med församlingen. Till församlingen hava jämlikt Kungl. Maj:ts brev den 14 april 1917 fr. o. m. 1918 års ingång lagts nya delar av Änggården i Örgryte socken. — Enligt nu gällande stadsdelsindelning omfattar församlingen följande stadsdelar och delar därav, nämligen Kommendantsängen, Annedal utom 2 kv. (jfr IV ovan) och norra delen av 1 kv., Änggården utom Säröbanans stationsområde (jfr V ovan), av Landala 30 kv. och västra delen av 31 kv.

Församlingens enskilda donationer för utdelning till församlingens fattiga, beklädnad av konfirmander m. m. uppgingo enligt bokslutet per 31 december 1941 till 25 621 kronor (1942 års kommunalkalender).

Den prästerliga organisationen utgöres av kyrkoherde och två komministrar, av vilka senare den ene skall vid inträffande avgång utbytas mot en kyrkoadjunkt.

Annedals församlings folkmängd utgjorde vid mantalsskrivningen för år 1942 15 259 personer och har i stort sett hållit sig tämligen konstant sedan

1908 (15 629). Det har i prognoserna antagits, att folkmängden inom dess nuvarande område skall hava vuxit år 1945 till cirka 16 050, år 1955 till cirka 17 300 och år 1970 till cirka 17 600. Någon anledning till ändring i indelning eller organisation av församlingen synes icke föreligga.

VIII. Vasa församling.

Församlingen bildades år 1908 i följd av 1906 års reglering av församlingsindelningen genom utbrytning från Domkyrkoförsamlingen. Vasa församling skulle enligt 1906 års kungl. brev begränsas av Vasagatan, Gamla Allén, Vallgraven, Fattighusån, Mölndalsån, stadens gräns mot landsbygden, gränsen mellan Landala och Annedal samt Murare-, Besvärs-, Förenings- och Haga kyrkogatorna. Efter avskiljandet av Johannebergs församling fr. o. m. år 1929 (se nedan under IX) äro Vasa församlings gränser följande: Vasagatan, Gamla Allén, Vallgraven, Fattighusån, Mölndalsån samt en linje dragen från denna norr om bostadskolonierna vid Norra Burgården till Skånegatan och därifrån Skånegatan söderut samt i Berzelii-, Viktor Rydbergs-, Lärare-, Greve-, Karl Gustavs-, Hantverkare- och Landalagatorna, Landalatorget (numera Landalaplatsen), Malmstengatan, Viktoriagatan, Föreningsgatan och Haga kyrkogata till Vasagatan. — Enligt nu gällande stadsdelsindelning omfattar församlingen stadsdelen Vasastaden med undantag av vissa kvarter (jfr I ovan och IX nedan), vissa delar av stadsdelen Heden samt vissa delar av stadsdelen Lorensberg (jfr IX nedan).

Församlingens enskilda donationer för utdelning till dess fattiga, beklädning av konfirmander m. m. uppgingo enligt senaste bokslut till 89 171 kronor (1942 års kommunalkalender).

Den prästerliga organisationen utgöres av kyrkoherde, komminister och kyrkoadjunkt. Folkmängden utgjorde vid mantalsskrivningen för 1942 15 470 personer och har efter senaste församlingsdelningen befunnit sig i sakta sjunkande (1929 16 946). Någon anledning att räkna med någon avsevärd nedgång under 15 000 före 1970 synes å andra sidan ej föreligga (i prognoserna beräknad folkmängd i församlingens område 1945: 15 150, 1955: 14 800, 1970: 14 200). Under sådana förhållanden torde någon anledning till ändring av indelning eller organisation icke föreligga.

IX. Johannebergs församling.

Johannebergs församling avskildes, såsom ovan nämnts, fr. o. m. år 1929 från Vasa församling. Jämlikt Kungl. Maj:ts brev den 8 juni 1928 begränsas Johannebergs församlingsområde norr ut av en linje, dragen från För-

eningsgatans början vid Besvärsgatan till korsningen av Förenings- och Viktoriagatorna. Därifrån går gränsen söder ut genom del av sistnämnda gata till Landalatorget (nu Landalaplatsen) och utmed dess norra sida, därifrån genom delar av Landala- och Hantverkaregatorna till korsningen av Karl Gustavsgatan, vidare sistnämnda gata söderut till korsningen av Grevegatan och genom nämnda gata, Lärare-, Viktor Rydbergs- och Berzeliigatorna samt Norra Burgården norr om därvarande bostadskolonier till Mölndalsån samt därefter i gränsen mot Örgryte församling samt stadsdelarna Gårda, Bö och Krokslätt ävensom gränsen mot Annedals församling (i huvudsak sammanfallande med gränserna för stadsdelarna Änggården och Annedal). Enligt nu gällande stadsdelsindelning omfattar församlingen följande stadsdelar och delar därav: Johanneberg, vissa delar av Heden (jfr VIII ovan), vissa delar av Lorensberg (jfr I och VIII ovan), Landala med undantag för viss del av stadsågan nr 8429 samt slutligen en mindre del av Vasastaden, 11 kv. (jfr I och VIII ovan).

Församlingens enskilda donationer för utdelning till dess fattiga, beklädnad av konfirmander m. m. uppgingo enligt bokslut per 31 december 1941 till 2 910 kronor (1942 års kommunalkalender).

Den prästerliga organisationen utgöres av kyrkoherde, komminister och kyrkoadjunkt.

Folkmängden, som vid utbrytningen fr. o. m. 1929 utgjorde 16 640 personer, har sedan dess i följd av stark tomtexploatering befunnit sig i rask tillväxt och utgjorde vid mantalsskrivningen för 1942 25 760. Stadsplane-kontorets prognoser tyda på en fortsatt ökning: 1945 26 750 och 1955 25 900, men för 1970 en minskning till 25 500. Man kan därför hava skäl överväga, huruvida icke en delning eller avlastning på annat sätt från församlingen skall anses erforderlig. En överflyttning till grannförsamlingarna Annedal eller Vasa, vilka ligga över 15 000, synes emellertid av ovan anförda skäl ej lämplig, och Örgryte församling har den omfattning, att en delning därav måste anses vara i hög grad påkallad.

Om en delning av Johannebergsförsamlingen skulle genomföras, synes denna i huvudsak böra följa Gibraltargatan i hela dess längd; öster om denna föll år 1942 en mantalsskriven folkmängd av 15 754 och väster om denna 10 006 personer. Det har emellertid antagits, att i denna västra del folkmängden visserligen kommer att växa något — år 1945: 11 150 — men därefter sjunka 1955 till 9 800 och 1970 till 9 600. Härtill kommer, att Johannebergs församlingskyrka synes tillräcklig för hela församlingen, samt att kyrkoherden där, Thor Wedlin, meddelat, att några svårigheter hittills icke mött att hålla samman arbetet, icke ens med den nuvarande i förhållande till folkmängden knappa organisationen. Om så skulle befinnas erforderligt, lärer organisationen kunna utökas med en kyrkoadjunkt. En församlingsdelning synes därför för närvarande ej påkallad.

Vid sålunda föreliggande förhållanden har jag icke ansett erforderligt att för närvarande framlägga något förslag om ändring av indelningen för Johannebergs församling. Om det ur stadsplanesynpunkt kan anses lämpligt med någon gränsjustering, kan en sådan åvägabringas utan sammanhang med den föreliggande frågan.

X. Karl Johans församling.

Församlingen tillkom genom sammanslagning av de år 1786 bildade Mariebergs församling och Amiralitetsvarvsförsamlingen, den senare personell. Beslut härom fattades av församlingarna år 1820 och stadfästes av Kungl. Maj:t år 1824.¹ Den nya församlingen kallades först Förenade kustförsamlingen vid Göteborg men fick år 1828 namnet Karl Johans församling. Den bildade annex till Örgryte intill år 1883, då den såsom eget pastorat blev i ecklesiastikt hänseende förenad med Göteborg, dit den i kommunalt, administrativt och judiciellt hänseende överförts år 1868. Vid 1906 års reglering överflyttades i samband med gamla Masthuggsförsamlingens ombildning vissa områden av Karl Johans församling till de nya Oskar Fredriks och Masthuggs församlingar (se ovan under V och VI). Karl Johans församlings gränser skulle enligt 1906 års kungl. brev vara Djurgårdsgatan, rakt utdragen till Göta älv, Allmänna vägen, Stigbergstorget, Bangatan, Slottsskogen, slottsskogslägenheten Dalen, stadens gräns mot landsbygden och Göta älv. — Enligt nu gällande stadsdelsindelning och sedan Nya Varvets församling dit överförts enligt Kungl. Maj:ts brev den 1 januari 1931 omfattar Karl Johans församling följande stadsdelar: Nya Varvet, Sandarna, Kungsladugård med undantag för södra delen av 44 kvarteret (jfr V ovan), Majornas 1:a, 2:a och 3:e rotar jämte en mindre del av stadsdelen Slottsskogen (jfr V ovan).

Den prästerliga organisationen i församlingen består av kyrkoherde, tre komministrar och två kyrkoadjunker.

Förutom församlingskyrkan disponerar församlingen för närvarande det av ägaren till Carnegieska bruket uppförda, år 1857 färdigställda S:ta Birgittas kapell, som är beläget å den fastighetsaktiebolaget D. Carnegie & C:o tillhöriga stadsägan 7895 i stadsdelen Majornas andra rote. Tidigare har innehavet av kapellet reglerats genom ett avtal mellan bolaget och kyrkofullmäktige den 15 november 1919. Genom avhandling den 2 mars 1937, som av kyrkofullmäktige biträtts den 30 mars 1938, har bolaget upplåtit nyttjanderätten till stadsägan med därå uppförd kapellbyggnad till »kyrkoinstitutionen i Göteborg» för tiden till den 15 november 1955. Bolaget har därvid tillika förbundit sig att till kyrkorådet i Karl Johans församling

¹ Se Per Pehrsson, Majornas kyrkokronika (Gbg 1926).

överlämna ränteavkastningen å en bolaget tillhörig donationsfond å 25 000 kronor, skolande sagda ränteavkastning användas till främjande av det frivilliga församlingsarbetet. Kyrkoinstitutionen skall under upplåtelseiden vederbörligen underhålla kapellet samt draga försorg om att gudstjänst hålles därstädes i enlighet med domkapitlets bestämmande, dock minst 30 gånger årligen. Bolaget är skyldigt att, när kyrkoinstitutionens nyttjanderätt till kapellet upphör, inlösa de av institutionen i kapellet införda uppvärmnings- och belysningsanordningar med belopp, som bestämmes av en på visst sätt utsedd värderingsnämnd. Bolaget skall under upplåtelseiden hålla byggnaden vederbörligen brandförsäkrad. Om avtalet icke uppsäges av endera kontrahenten minst ett år före den avtalade nyttjanderättstidens utgång, skall detsamma anses förlängt för 25 år på samma villkor »och så vidare allt framgent».

Den s. k. Mariasalen vid Mariaplan har förhyrts för församlingens räkning, och hållas där högmässor under de flesta sön- och helgdagar.

Den 7 januari 1926 beslöt kyrkorådet i Karl Johans församling hemställa hos kyrkofullmäktige, att fullmäktige ville vidtaga förberedande åtgärder för församlingens delning. Sedan sådan framställning gjorts och yttrande inhämtats av kyrkonämnden, beslöto fullmäktige den 15 september 1926 att uppdraga åt en beredning av sju personer att verkställa utredning av frågan om församlingens delning. Sådan utredning avgavs den 9 juni 1939 (Gbg's kyrkofullm. handl. 1939 nr 15), undertecknad av kyrkofullmäktiges ordförande (tillika vice ordf. i Karl Johans församlings kyrkostämman) handlanden Birger Jansson såsom ordförande, kyrkoherden i Karl Johans församling prosten Per Pehrsson, kyrkoherden i Lundby församling prosten Karl Ahlberg (tillika vice ordförande i kyrkonämnden), folkskolläraren Anders Andreasson, vågföreståndaren Oscar Levin, stadsingenjören Hugo P. Hofflander och komministern i Karl Johans församling Henrik E. Carlson, alla utom Hofflander ledamöter av kyrkofullmäktige. I sitt yttrande anförde beredningen i huvudsak följande:

Med hänsyn till Carl Johans församlings stora folkmängd synes det beredningen uppenbart, att en delning av församlingen bör snarast möjligt komma till stånd.

Vid övervägande av frågan huru en delning av församlingen lämpligast bör ske, har beredningen i första hand tagit under omprövning möjligheten att minska församlingens invånarantal genom överförande av en del av dess område till angränsande Masthuggsförsamlingen, vars folkmängd, såsom ovan upptagits, vid årsskiftet utgjorde blott 11 521 personer och som med hänsyn härtill torde kunna utan större olägenhet utvidgas med en del av Carl Johans församling.

Till grund för frågans bedömande har lagts en av beredningens ledamot, stadsingenjören Hofflander på beredningens uppdrag verkställd utredning angående dels nuvarande invånarantalet och dels beräknade invånarantalet efter full bebyggelse inom dels Masthuggsförsamlingen och dels olika områden av Carl Johans

församling. Utredningen innefattas i en i april 1938 upprättad promemoria jämte tillhörande karta.

Av utredningen framgår, att invånarantalet i Masthuggsförsamlingen i runt tal i början av 1938 utgjorde 12 000 men efter planerad full bebyggelse kan beräknas uppgå till endast 11 200. — Om till Masthuggsförsamlingen överfördes ett angränsande område av Carl Johans församling, begränsat mot denna församling av Kommendörsgatan, del av Oljekvarnsgatan och del av Djurgårdsgatan samt Ekedalsgatan ned till Sundshagsgatan, skulle enligt promemorian den sålunda utvidgade Masthuggsförsamlingens folkmängd komma att ökas med 5 600 personer till 17 600 och efter full bebyggelse utgöra 17 800 personer.

Därest åter det område, som fränskildes Carl Johans församling och tillades Masthuggsförsamlingen, ökades så att gränsen mot Carl Johans församling droges i Styrmansgatan, Klareborgsgatan, Godhemsgatan ner till Ekedalsgatan samt del av sistnämnda gata, skulle Masthuggsförsamlingens folkmängd ökas med sammanlagt 13 300 personer till 25 300 och efter full bebyggelse uppgå till 28 800 personer.

Vid genomförande av det förra alternativet skulle Carl Johans församlings nuvarande folkmängd alltså minskas till omkring 43 800 personer och vid gränsens dragande i Styrmansgatan till omkring 36 000.

Visserligen kan den starka ökningen av Masthuggsförsamlingens folkmängd, som tillämpning av det senare alternativet skulle medföra, vara ägnad att ingiva betänkligheter, men, då å andra sidan en så kraftig avlastning från Carl Johans församling som möjligt är önskvärd, anser beredningen sig böra förorda detta alternativ.

Enär folkmängden i Carl Johans församling även efter fränskiljandet av det större området kan beräknas uppgå till över 36 000 personer, och, såsom förut nämnts, församlingens invånarantal på grund av fortsatt bebyggelse kan förväntas alltjämt hastigt tillväxa, synes det emellertid beredningen ofrånkomligt, att även återstoden av församlingen delas. Härvid torde det återstående församlingsområdet lämpligen kunna delas i en nordöstlig församling inneslutande Carl Johans kyrka och alltjämt benämnd Carl Johans församling och en sydvästlig, förslagsvis benämnd Älvsborgs församling efter Älvsborgs inom församlingsområdet fordom belägna fäste och stad, med gränsen mellan församlingarna dragen i Älvsborgsgatan, dock med sådan jämkning att Sancta Birgittas kapell komme att ligga inom Älvsborgs församling, Mariagatan fram till Slottsskogsgatan, sistnämnda gata fram till Ekedalsgatan samt i del av sistnämnda gata fram till Godhemsgatan.

Vid sådan delning, här nedan benämnd alternativ II, skulle enligt stadsingenjören Hofflanders promemoria nybildade Carl Johans församling komma att erhålla 19 000 invånare och efter full bebyggelse 32 300 samt Älvsborgs församling respektive 16 600 och 29 400. Härigenom skulle vinnas den jämnaste fördelningen av folkmängden på sistnämnda båda församlingar och den utvidgade Masthuggsförsamlingen, och det framtida invånarantalet i varje församling skulle, om också betydande, dock icke bliva allt för stort.

Om man däremot inskränker sig till att från Carl Johans församling överföra det ovan angivna mindre området till Masthuggsförsamlingen och uppdelade återstoden av Carl Johans församling i två församlingar med gränsen mellan dem förslagsvis dragen i Frigången, Slottsskogsgatan fram till Ekedalsgatan samt därifrån i sistnämnda gata, detta delningsförslag nedan benämnt alternativ I, skulle enligt promemorian Masthuggsförsamlingen såsom förut nämnts, erhålla 17 600

invånare och vid full bebyggelse 17 800, Carl Johans församling respektive 20 700 och 37 300 samt Älvsborgs församling respektive 22 600 och 35 400. Båda dessa sistnämnda församlingar skulle alltså vid full bebyggelse erhålla en större folkmängd än som kan ur församlingssynpunkt anses lämplig.

Beredningen anser för den skull en uppdelning av Carl Johans församling enligt alternativ II avgjort vara att föredraga.

Beredningens ledamot, komministern Carlson har inom beredningen förordat sådan uppdelning av Carl Johans församling, att endast det här ovan angivna, öster om Kommendörsgatan belägna mindre området av församlingen överfördes till Masthuggsförsamlingen samt att återstoden av Carl Johans församling delades i tre församlingar, förslagsvis benämnda Carl Johans församling med Carl Johans kyrka, Kungsladugårds församling med kyrka å tomt vid Svalebogatan och Sannaförsamlingen med Sancta Birgittas kapell som kyrka. Carl Johans församling skulle i huvudsak begränsas av Kommendörsgatan, Oljekvarngatan, Koopmansgatan, Klareborgsgatan, Godhemsgatan, Ekedalsgatan och Slottsskogsgatan. Sannaförsamlingen skulle omfatta den västligaste delen av nuvarande Carl Johans församling samt begränsas mot nybildade Carl Johans och Kungsladugårds församlingar av Slottsskogsgatan och Mariagatan och Kungsladugårds församling skulle omfatta återstoden av den nuvarande Carl Johans församling. En var av utvidgade Masthuggsförsamlingen samt de tre inom Carl Johans församling nybildade församlingarna beräknades fullbyggd erhålla omkring 20 000 invånare.

Beredningen finner väl det av komminister Carlson förordade förslaget vara ur kyrklig synpunkt synnerligen fördelaktigt, men, då det i ekonomiskt avseende måste komma att ställa sig avsevärt dyrare än det av beredningens majoritet omfattade — i vilket avseende särskilt må framhållas att Birgittas kapell icke, såsom i förslaget förutsatts, torde kunna antagas bliva av Kungl. Maj:t godkänd såsom församlingskyrka — finner beredningen sig icke kunna biträda ifrågasatt förslag.

Slutligen hava beredningens ledamöter, folkskolläraren Andreasson och vågföreståndaren Levin visserligen biträtt det av beredningens majoritet förordade förslaget såvitt anginge överförande till Masthuggsförsamlingen av det ovan angivna öster om Styrmansgatan belägna större området av Carl Johans församling men i avgiven reservation förklarat sig anse, att med ytterligare delningsåtgärder borde anstå i avbidan på ifrågasatt införlivning med Göteborgs stad av Västra Frölunda församling och för att ej ytterligare föregripa en blivande reglering av stadens samtliga församlingars gränser.

Häremot må först erinras, att Carl Johans församling även efter fränskiljande av nyssnämnda område komme att hysa en folkmängd, uppgående till mer än 36 000 personer samt att det kan med säkerhet antagas, att detta invånareantal till följd av den livliga byggnadsverksamheten inom församlingen skulle komma att snabbt tillväxa. Redan på grund härav måste ett uppskov med församlingens ytterligare delning komma att medföra avsevärda olägenheter. Härtill kommer, att det ännu icke är avgjort, att Västra Frölunda församling skall införlivas med staden samt att, även om så sker, det näppeligen skulle kunna anses lämpligt att med denna församling införliva delar av Carl Johans församling eller omvänt att i samband med en ytterligare delning av Carl Johans församling med någon av de nybildade församlingarna införliva delar av Västra Frölunda. Denna församling har för närvarande omkring 12 000 invånare och med hänsyn till församlingens stora yttinnehåll och struktur, i det församlingen

omfattar såväl ren landsbygd som betydande områden med stadsbebyggelse, torde i varje fall församlingen icke böra ökas genom införlivning av nya stadsområden.

Vidkommande frågan om en allmän reglering av stadens samtliga församlingars gränser, så har den av kyrkofullmäktige för sådant avseende år 1931 tillsatta beredningen efter en del förberedande utredningsarbete låtit med den vidare utredningen anstå, sedan domkapitlet i stiftet hos chefen för ecklesiastikdepartementet anhållit om frågans utredning genom statsmyndighetens försorg. Framställningen har ännu icke föranlett något beslut, men departementschefen har uttryckt sitt intresse för en dylik utredning. Det torde under alla förhållanden kunna med visshet antagas, att denna omfattande och svårbehandlade fråga icke på lång tid kan vinna sin lösning, och beredningens majoritet anser det med fog kunna antagas, att den av beredningen föreslagna separata regleringen av Carl Johans församling icke kan inverka föregripande eller menligt på frågan om regleringen av församlingsindelningen i övrigt, enär enligt beredningens mening i stort sett en uppdelning av Carl Johans församling efter andra linjer än de av beredningen förordade icke lämpligen kan äga rum. Att under sådana förhållanden låta anstå med ytterligare delning av Carl Johans församling i avbidan på en allmän reglering av församlingsgränserna synes beredningen icke böra ifrågakomma.

Därest delning av Carl Johans församling i enlighet med beredningens förslag kommer till stånd, skulle Carl Johans kyrka självfallet bliva församlingskyrka för den nybildade Carl Johans församling, varemot inom Älvsborgs församling skulle behöva uppföras ny kyrka. — Visserligen skulle enligt beredningens förslag Sancta Birgittas kapell komma att ligga inom församlingen, och borde kunna under en övergångstid användas som församlingskyrka, men, även fränsett den omständigheten att kyrkoinstitutionen innehar kapellet endast med nyttjanderätt och för begränsad tid, torde kapellet på grund av sin ringa storlek — det rymmer endast omkring 300 sittplatser — icke kunna bliva godkänt såsom församlingskyrka. Med hänsyn till sitt läge i en utkant av den ifrågasatta församlingen, lämpar det sig ej heller till församlingskyrka.

Såsom lämplig plats för en blivande kyrka har av stadsingenjören Hofflander anvisats stadsågan nr 8723 i hörnet mellan Fridhemsgatan och Svalebogatan, vilken plats utmärkts å bilagd karta.

Beredningen har emellertid ej närmare undersökt frågan om det lämpligaste läget för en ny kyrka, utan torde utredningen av denna fråga liksom uppgörandet av förslag i övrigt rörande kyrkans uppförande böra uppdragas åt en särskild för detta ändamål tillsatt beredning.

Vad härefter angår den prästerliga organisationen inom de tre nybildade församlingarna, må till en början erinras om att enligt de för prästerskapet i nuvarande Carl Johans och Masthuggets församlingar gällande lönerегleringsresolutionerna av den 16 september 1932 för närvarande äro anställda, i Carl Johans församling kyrkoherde, tre komministrar och två kyrkoadjunkter samt i Masthuggsförsamlingen kyrkoherde och en komminister. Då vid årsskiftet folkmängden i Carl Johans församling utgjorde 49 453 personer och i Masthuggsförsamlingen 11 521, kommer alltså på varje prästman i Carl Johans församling över 8 000 personer men i Masthuggsförsamlingen endast omkring 5 750. — Medeltalet för samtliga Göteborgs församlingar utgör en präst på 6 400 invånare. Då redan detta medeltal ställer sig högt vid jämförelse med förhållandena i rikets övriga församlingar, är uppenbarligen antalet prästmän i Carl Johans församling alldeles för litet.

Vid den av beredningen föreslagna församlingsregleringen skulle, såsom förut nämnts, vardera av nybildade Carl Johans och Älvsborgs församlingar komma att erhålla respektive 19 000 och 16 000 invånare samt den utvidgade Masthuggsförsamlingen 25 300.

Enligt beredningens mening bör i de nyreglerade församlingarna vara anställda, i vardera av Carl Johans och Älvsborgs församlingar kyrkoherde och två komministrar samt i Masthuggsförsamlingen kyrkoherde, två komministrar och en kyrkoadjunkt, varvid alltså sammanlagda nuvarande antalet präster i Carl Johans och Masthuggets församlingar skulle ökas med en kyrkoherde och två komministrar, men minskas med en kyrkoadjunkt.

Proportionen mellan antalet präster och invånareantalet i varje församling skulle då bli, för Carl Johans församling 1:6 300, för Älvsborgs församling 1:5 500 och för Masthuggsförsamlingen 1:6 300.

Vid bifall till beredningens förslag i nu ifrågasvarande avseende skulle lämpligen en av de nuvarande tre komministrarna i Carl Johans församling förflyttas till Älvsborgs församling, varjämte den ena av de båda kyrkoadjunktstjänsterna i Carl Johans församling skulle överflyttas till Masthuggsförsamlingen och den andra indragas. Nuvarande kyrkoherden i Carl Johans församling skulle givetvis förbli kyrkoherde i den nybildade församlingen med samma namn och kyrkoherdetjänsten i Älvsborgs församling alltså nytillsättas.

På grund av vad sålunda i huvudsak anförts hemställde beredningen att kyrkofullmäktige måtte i ärendet besluta:

I. att ingå till Kungl. Maj:t med underdånig anhållan, det Kungl. Maj:t täcktes i nåder förordna:

a) att från Carl Johans församling skall avskiljas och med Masthuggsförsamlingen förenas ett till sistnämnda församling gränsande område, som i väster begränsas av Styrmansgatan, Klareborgsgatan och Godhemsgatan ner till Ekedalsgatan samt i söder av del av sistnämnda gata;

b) att återstoden av Carl Johans församling skall uppdelas i två församlingar, benämnda Carl Johans församling och Älvsborgs församling;

c) att blivande Carl Johans församling skall begränsas av Styrmansgatan, Klareborgsgatan, Godhemsgatan ner till Ekedalsgatan, sistnämnda gata fram till Slottsskogsgatan, denna gata fram till Mariagatan, sistnämnda gata ner till Älvsborgsgatan, denna gata fram till Oscarsgatan, sistnämnda gata fram till Klippgatan, del av Klippgatan, Frigången och Göta älv;

d) att blivande Älvsborgs församling skall begränsas av Frigången ner till Klippgatan, del av Klippgatan, Oscarsgatan fram till Älvsborgsgatan, sistnämnda gata ner till Mariagatan, denna gata fram till Slottsskogsgatan, del av sistnämnda gata och av Ekedalsgatan fram till Sundshagsgatan, därifrån av Carl Johans församlings nuvarande gräns mot Oscar Fredriks församling ner till stadens gräns mot Västra Frölunda församling och vidare av sistnämnda gräns samt av Göta älv;

e) att nybildade Älvsborgs församling skall, så snart ske kan, förses med ny kyrka samt att för tiden intill dess ny kyrka blivit uppförd Sancta Birgittas kapell skall användas såsom församlingens kyrka;

f) att i vardera av nybildade Carl Johans och Älvsborgs församlingar skola vara anställda kyrkoherde och två komministrar samt i utvidgade Masthuggsförsamlingen kyrkoherde, två komministrar och en kyrkoadjunkt;

g) att de båda kyrkoadjunktsbefattningarna i nuvarande Carl Johans församling skola indragas;

h) att av de nuvarande ordinarie prästerliga befattningshavarna i Carl Johans församling kyrkoherden och två komminister skola alltjämt vara anställda i nybildade Carl Johans församling, men den tredje komministern förflyttas till nybildade Älvsborgs församling;

i) att vad som i kungl. kungörelsen den 10 december 1920 angående särskild ordning vid tillsättning av vissa prästerliga tjänster stadgats i fråga om tillsättning av kyrkoherde- och komministerjänst i nuvarande Carl Johans församling skall gälla jämväl beträffande tillsättande av motsvarande befattningar i nybildade Carl Johans och Älvsborgs församlingar; samt

k) att här ovan föreslagna ändringar i församlingsindelningen skola gälla och tillämpas från och med den 1 januari 1942; och

II. att för avgivande av förslag till erforderliga åtgärder för uppförande av församlingskyrka i nybildade Älvsborgs församling tillsätta en särskild beredning.

I särskild avfattad reservation anförde ledamöterna av beredningen O. Levin och A. Andreasson följande.

Med hänvisning till vår vid beredningens sammanträde den 27 februari innevarande år avgivna reservation vilja undertecknade anföra följande.

Det kan anses så gott som fastslaget, att Västra Frölunda församling inom den allra närmaste tiden kommer att införlivas med Göteborg. På grund av denna församlings storlek och struktur, i det församlingen omfattar dels ren landsbygd, dels flera från varandra skilda områden med stadsliknande bebyggelse, kan det med största sannolikhet förväntas, att krav på församlingens delning skall framkomma mycket snart efter införlivningen med Göteborg. En eventuellt ytterligare uppdelning av västra delen av Carl Johans församling utöver vad i beredningens förslag under punkt I a) upptagits bör enligt vårt förmenande ske i samband med en sådan uppdelning av de införlivade områdena.

Vi vilja ytterligare understryka det förhållandet, att sedan 1931 finnes en av kyrkofullmäktige tillsatt beredning angående reglering av församlingsgränserna, vilken ännu ej slutfört sitt uppdrag. Dessutom har domkapitlet i stiftet hos chefen för ecklesiastikdepartementet anhållit om att frågan om reglering av stadens församlingsgränser utredes genom statsmyndigheternas försorg. Då departementschefen uttryckt sitt intresse för en dylik utredning, förmena vi, att en nu företagen uppdelning av Carl Johans församling utöver vad i punkt I a) i beredningens förslag upptages, skulle väsentligen föregripa en allmän reglering av församlingsgränserna.

På grund härav anse vi oss endast kunna biträda beredningens hemställan till kyrkofullmäktige i stycket I a) i föreliggande skrivelse.

Sedan beredningens utlåtande av kyrkofullmäktige remitterats till kyrkonämnden, avgav denna yttrande den 16 januari 1940 (kyrkofullm. handl. 1940 nr 1) och anförde därvid bland annat.

Med anledning av vad reservanterna sålunda anført vill kyrkonämnden framhålla, att det ingalunda torde vara uteslutet, att en avsevärd tid kommer att förflyta, innan frågan om Västra Frölundas införlivning med staden blir slutligen

avgjord samt att även om en införlivning skulle komma till stånd, det torde dröja åtskilliga år, innan frågan om denna församlings delning blir aktuell. Församlingen har ju för närvarande blott omkring 12 000 invånare. På sätt beredningen framhållit, torde det dessutom med hänsyn till församlingens stora yttnehåll samt karaktären av dess bebyggelse med omväxlande ren landsbygd och större områden med stadsbebyggelse icke vara anledning antaga, att en blivande delning av församlingen skulle komma att beröra Carl Johans församling. Med hänsyn till sistnämnda församlings avskilda läge i förhållande till stadens övriga församlingar, läser ej heller en eventuell allmän reglering av församlingarnas gränser — vars genomförande för övrigt torde taga mycket lång tid i anspråk — kunna anses vara av någon betydelse för frågan om Carl Johans församlings delning. I detta sammanhang må framhållas, att beredningens minoritet ju är enig med majoritetens om lämpligheten att redan nu reglera den angränsande Masthuggsförsamlingen genom att till densamma överföra en betydande del av Carl Johans församling. Kyrkonämnden delar beredningens uppfattning, att i stort sett en uppdelning av Carl Johans församling efter andra linjer än de av beredningen föreslagna icke lämpligen kan ifrågakomma.

På sätt förut nämnts skulle Carl Johans församling även efter genomförande av den föreslagna införlivningen av en del av församlingens område med Masthuggsförsamlingen komma att hysa en folkmängd om mer än 36 000 personer och även om på grund av nu rådande kris på hyresmarknaden en stagnation i folkökningen ägt rum, torde med allt skäl kunna antagas att, sedan lugnare förhållanden inträtt, den tidigare snabba tillväxten av församlingens invånareantal kommer att fortsätta. Härför talar ej minst den omständigheten att för närvarande på grund av den ekonomiska krisen ett mycket stort antal lägenheter i nyuppförda hus inom församlingen stå outhyrda vilka kunna förväntas bli uthyrda, så snart bättre tider inträtt.

Vid angivna förhållanden och då även ett befolkningstal för församlingen av 36 000 måste anses alldeles för stort, finner kyrkonämnden i likhet med beredningen frågan om Carl Johans församlings delning böra i sin helhet lösas utan ytterligare uppskov; och får kyrkonämnden tillstyrka, att delningen sker i enlighet med beredningens förslag. Kyrkonämnden biträder jämväl vad beredningen föreslagit i fråga om nybildade Älvsborgs församlings förseende med församlingskyrka, den prästerliga organisationen i nybildade Carl Johans och Älvsborgs församlingar samt den utvidgade Masthuggsförsamlingen ävensom tidpunkten för den föreslagna nya församlingsindelningens ikraftträdande.

Nämndens hemställan, som överensstämde med beredningens, beslöts med 7 röster mot 5; minoriteten yrkade bordläggning av ärendet.

K y r k o f u l l m ä k t i g e biföllo den 27 mars 1941 (Kyrkofullm. prot. nr 1) nämndens förslag, dock att årtalet 1942 under punkt I k) skulle ersättas med årtalet 1944. I enlighet härmed avläts framställning till Kungl. Maj:t.

Domkapitlet, länsstyrelsen och kammarkollegiet förordade i avgivna yttranden, utan att taga ställning till förslaget, att handlingarna skulle överlämnas till utredningsmannen i nu ifrågavarande ärende, och Kungl. Maj:t beslöt den 19 juni 1942 i enlighet härmed.

De prognoser för folkmängdsutvecklingen, som legat till grund för ovan nämnda förslag till delning av Karl Johans församling, hava räknat med en befolkningsökning inom det nuvarande församlingsområdet av ända till 79 300 personer. Dessa siffror hava i stadsplanekontorets senaste beräkningar (år 1942) för tiden intill år 1970 nedskrivits till 52 300. Det är givet, att en sådan ändring i väsentlig mån förändrat förutsättningarna för det framlagda förslaget. Det har därför synts mig påkallat att redan på grund härav underkasta frågan en förnyad omprövning. Härtill kommer ock, att de principer, jag ovan uppställt för regleringsfrågans bedömande i dess helhet, föranleda i viss mån andra slutsatser än beredningen kommit till vid sin handläggning av frågan.

Det må härvid förutskickas, att fastighetsaktiebolaget D. Carnegie & Co på förfrågan huruvida bolaget, under förutsättning att kapellet erhöle karaktär av församlingskyrka för en nybildad församling, vore villigt överlåta äganderätten till kapellfastigheten, den 25 november 1942 meddelat, att för det område, vari stadsägan inginge, ännu icke föreläge stadsplan eller ens några närmare riktlinjer för en sådan. Under dessa omständigheter vore bolaget hänvisat att tills vidare ställa sig avvaktande, till dess en reglering av området komme till stånd, och vore icke för närvarande berett att överlåta äganderätten till fastigheten.

Med de utgångspunkter i avseende å folkmängdstillväxten kommitterade utgått ifrån, samt de principer, som ovan uppställts för församlingsindelningen i staden, skulle, till synes, en tillfredsställande definitiv lösning av den aktuella indelningsfrågan för Karl Johans och Masthuggs församlingar förutsetta en tredelning av den förra församlingen, kombinerad med en överflyttning av ett område i öster till Masthuggs församling. Jag är ense med komministern Carlson såväl härutinnan som däri, att i sådant fall en av de nya församlingarna, den södra, borde ha kyrka i stadsdelen Kungsladugård och den andra, den västra, borde åtminstone tills vidare få S:ta Birgittas kapell till kyrka. Även i avseende å områdesbestämningen har jag varit böjd att i huvudsak acceptera Carlsons förslag.

I det förändrade läge, vari frågan numera kommit, sedan stadsplanekontorets folkmängdsprognoser föreligga, har jag emellertid funnit anledning till ej oväsentliga reservationer. Vad först beträffar *det område, som skulle överflyttas till Masthuggs församling*, anser jag, under erinran om vad jag ovan anfört under VI, skäl föreligga för utökning av detta utöver komminister Carlsons förslag med området mellan Kommendörs-, Oskars-, Kaptens- och Amiralitetsgatorna. Det sålunda utökade överflyttningsområdet hade enligt mantalsskrivningen för år 1942 6 530 invånare, vilket tal beräknats hava nedgått år 1945 till 5 850, år 1955 till 5 200 och år 1970 till 4 850. Då en sådan reglering skulle höja Masthuggsförsamlingens folkmängdstal enligt siffrorna vid 1942 års ingång till 17 483 personer och den kommande

utvecklingen icke med någon säkerhet kan överskådas, synes, även om den utökade församlingens folkmängd, såsom antagits (jfr VI ovan), kommer att sjunka så lågt som till 12 650 år 1970, försiktigheten bjuda att icke dit överföra större del av Karl Johans församlingsområde än nu angivits. Detta hindrar givetvis icke att längre fram ytterligare ett område av Karl Johans församling förenas med Masthuggs församling.

Vad beträffar *området för den minskade Karl Johans församling*, vilken skulle bibehålla Karl Johans kyrka såsom församlingskyrka, skulle, under nu antagen förutsättning och med accepterande i övrigt av komminister Carlsons förslag, detta område begränsas i norr av Göta älv, i öster av Masthuggs församling, i söder av mittlinjen i Ekedalsgatan samt i väster av mittlinjen i Slottsskogsgatan, Jægerdorffsplatsen, Karl Johansgatan och Frigången ut i Göta älv. Detta område har enligt mantalsskrivningen för 1942 19 092 invånare, vilket tal enligt prognoserna kan väntas hava stigit år 1945 till 21 800, år 1955 till 24 100 och år 1970 till 24 150. I området ingå Majornas 1:a rote samt större delen av Majornas 2:a och 3:e rotar. Den prästerliga organisationen torde begynnelsevis kunna inskränkas till kyrkoherde, komminister och kyrkoadjunkt, de två senare enligt domkapitlets bestämmande uttagna ur den nuvarande organisationen. Det förutsättes här att kyrkoherden i den nuvarande Karl Johans församling prostén Pehrsson kvarstår i den minskade församlingen.

Vad angår områdesbestämningen för *de två av komminister Carlson föreslagna nya församlingarna* torde förslagsställaren ha i sak avsett att Kungsladugårds församlings gränser skulle gå i Älvsborgsvägen, Hönögatan, Fridhemsgatan, Mariagatan, Mariaplan, Slottsskogsgatan och Ekedalsgatan till nordöstra hörnet av Kungsladugårdskolonien samt i övrigt följa gränserna mot Västra Frölunda och Oskar Fredriks församlingar (inneslutande större delen av stadsdelen Kungsladugård och en mindre del av stadsdelen Sandarna), samt att Sanna (S:ta Birgitta) församlings gränser skulle i norr följa Göta älv, därifrån mot öster och söder ovan angivna gränser för en nybildad Kungsladugårds församling och därifrån åt väster gränsen för Västra Frölunda församling (inneslutande mindre delar av Majornas 1:a och 2:a rotar samt av stadsdelen Kungsladugård, större delen av stadsdelen Sandarna och hela stadsdelen Nya Varvet).

En sålunda begränsad Kungsladugårds församling skulle med utgångspunkt från 1942 års mantalsskrivning få en folkmängd av 10 387 personer, vilket tal enligt prognoserna skulle hava år 1945 vuxit till cirka 10 450 men åren 1955 och 1970 sjunkit till respektive cirka 9 450 och 9 300. En Sanna församlings motsvarande folkmängdssiffror skulle kunna beräknas till respektive 13 508, 12 500, 12 700 och 14 000. Områden av dylik storleksordning torde knappast, i varje fall icke Kungsladugårdsförsamlingen, kunna anses fylla förutsättningarna för självständiga församlingsbildningar i Göte-

borg. Med hänsyn härtill har jag ansett mig böra förorda, att området för de planerade två nya församlingarna tills vidare bildar en församling i avvaktan på lämplig tidpunkt för dennas uppdelning i två.

Storleken av den sålunda föreslagna nya Kungsladugårds församling synes i och för sig påkalla en kyrkobyggnad som kan rymma 650 à 700 fasta sittplatser och förty utesluta möjligheten att S:ta Birgittakapellet skall kunna godkännas såsom församlingskyrka. Ej heller dettas läge är lämpligt för en församling av föreslagen omfattning. Passande plats för ny kyrka torde däremot, såsom kommitterade ansett, den Göteborgs stad tillhöriga stadsägan nr 8723 inom stadsdelen Kungsladugård erbjuda. Då det emellertid finnes anledning antaga, att Birgittakapellet kan även för framtiden disponeras för sitt ändamål, torde den nya kyrkan icke behöva byggas större än som ovan förutsatts beträffande de föreslagna Härlanda och Nylöse församlingar (450 à 500 fasta sittplatser). Namnet å den nya församlingen synes icke, såsom av kyrkofullmäktige föreslagits, böra bliva Älvsborgs församling. Oavsett den omständigheten att de historiska skälen för namnsättningen icke synas alldeles bindande — flera befästningsverk med namnet Älvsborg, belägna på olika ställen, ha ju funnits — är namnet för närvarande taget i bruk för Älvsborgs municipalsamhälle i Västra Frölunda socken. En användning av namnet för en församling, som icke till någon del sammanfaller med municipalsamhället, skulle kunna leda till olägliga förvecklingar. Då man torde få antaga, att en blivande församlingskyrka kommer att ligga inom stadsdelen Kungsladugård, synes *Kungsladugårds församling* bliva ett lämpligare namn.

Huruvida och när en delning av en sådan församling kan komma att inträffa synes i viss mån vara avhängigt av utvecklingen inom grannförsamlingen Västra Frölunda. Därest denna införlivas med Göteborgs stad, kan det tänkas, att stadens markområden i Västra Frölunda bliva föremål för exploatering för bostadsbebyggelse, och att folkmängdstillväxten föranleder antingen en överflyttning till Kungsladugårdsförsamlingen av väster om Nya Varvet belägna tätbebyggda områden samt i samband därmed delning av den sålunda utökade församlingen eller ock en ny församlingsbildning inom Västra Frölunda kring Hagens kapell och överflyttning till en sådan församling av stadsdelen Nya Varvet. Vid genomförande av sistnämnda alternativ torde delningsfrågan för Kungsladugårdsförsamlingens del få ställas på en obestämd framtid.

Den prästerliga organisationen i den nya Kungsladugårdsförsamlingen synes böra bestämmas till kyrkoherde, två komministrar och en kyrkoadjunkt, de tre senare enligt domkapitlets bestämmande uttagna ur den nuvarande organisationen. Kyrkoherden och komministrarna torde böra erhålla hyresersättning. Man lär vidare få räkna med avlöning åt klockare samt organist-kantor.

För nuvarande Karl Johans församling avsedda *enskilda donationer och därmed likartade medel* äro följande (uppgift 1942):

A. Under kyrkorådets förvaltning (kr. 201 677: 54).

1. *Roempkeska donationen* (kr. 1 375: 63), stiftad genom testamente den 2 maj 1835 av Johanna M. Roempke med föreskrift, att kapitalet skall tillhöra Karl Johans kyrka med skyldighet att för alltid svara för Roempkeska gravens underhåll, samt att årliga räntan utdelas till fyra personer inom församlingen.

Fonden torde såsom knuten till Karl Johans kyrka och med hänsyn till kyrkans förpliktelse bära kvarstanna hos Karl Johans minskade församling.

2. *Sandbergska donationen* (kr. 90 045: 50), stiftad av G. Sandberg genom testamente till grundfond för »en bildningsskola för fattiga arbetares barn, av vilken fond räntan må användas till skolans vidmakthållande». Fonden förvaltas av en särskild styrelse, vari kyrkoherden är ordförande. Då syftemålet ännu icke realiserats, lägges årliga räntan till kapitalet. Avkastningen går enligt beslut av Kungl. Maj:t till slöjdundervisningen vid h. allm. läroverket i Majorna.

Fonden synes, såsom avsedd för ett från församlingen relativt fristående ändamål, lämpligen kunna kvarstå under Karl Johans kyrkoråds förvaltning.

3. *David Carnegies donationsfond* (kr. 29 976: 35), stiftad jämlikt testamente av D. Carnegie den 28 november 1887 genom gåva i september 1890 av aktiebolaget D. Carnegie & C:o å kr. 25 000:— med föreskrift, att årliga avkomsten skall användas till avlönande av en av kyrkorådet anställd diakonissa för fattiga sjuka i församlingen och till i sammanhang därmed nödiga utgifter, samt att, om kyrkorådet ej längre vill åtaga sig nämnda uppdrag, fonden skall återställas till AB. D. Carnegie & C:o (jfr s. 72 ovan).

Med hänsyn till att givarens industriella företag varit och fortfarande äro belägna inom området för den föreslagna Kungsladugårds församling, synes fonden bära övergå till denna församling.

4. *Hedvig Mollbergs minne* (kr. 1 377: —), stiftad genom gåva till Karl Johans församling den 10 mars 1908 av arvingarna till folkskollärarinnan Hedvig Mollberg med föreskrift, att av räntan erforderligt belopp anslås för underhåll av Hedvig Mollbergs grav på Västra begravningsplatsen, att återstoden av räntemedlen, på sätt av vederbörande förste lärare bestämmes, användes till beklädning av fattiga skolbarn i församlingen, samt att fonden skall, därest Karl Johans församling delas, tillfalla den församling, inom vilken skolhuset vid Koopmansgatan eller dess eventuella motsvarighet är beläget.

Vid bifall till mitt förslag, enligt vilket den vid Koopmansgatan belägna Karl Johansgatan skulle falla inom den minskade Karl Johans församling, torde fonden bära bibehållas av denna.

5. *Margaretas fond* (kr. 1 313: 34), stiftad genom gåva den 9 januari 1912 av Hilda Laura Brattberg till kyrkorådet med föreskrift, att årliga räntan skall användas till att bereda en sömmerska tillfälle att under sommartiden vistas på landet eller i skärgården.

Då fonden för att kunna fylla sitt ändamål icke lämpligen kan delas, synes den böra bibehållas av den minskade Karl Johans församling.

6. *Paganders donationsfond* (kr. 54 043: 20), stiftad genom gåva den 7 februari 1918 till Karl Johans församling med föreskrift, att ränteavkastningen skall i poster om minst 50 kronor utdelas till fattiga äldre hederliga personer, företrädesvis kvinnor, samt att, om Karl Johans församling delas eller någon del därav utbrytes, fonden skall odelad förvaltas av kyrkorådet i den församling, som har Karl Johans kyrka till församlingskyrka. Vidare har stadgats att de, som bo inom området för den nuvarande Karl Johans församling, skola äga rätt till understöd, och att därvid bör tillses, att om möjligt en rättvis fördelning göres mellan den nuvarande församlingens olika delar.

Med hänsyn till donationsbestämmelserna lär fonden böra bibehållas av Karl Johans minskade församling.

7. *Makarna J. A. Sjöbloms barnbeklädnadsfond* (kr. 8 256: 36), stiftad år 1929 av makarna Sjöblom. Av fondens ränteavkastning skall årligen 10 procent läggas till kapitalet. Återstoden av ränteavkastningen skall årligen användas till inköp av kläder och fotbeklädnad åt välartade, mindre bemedlade skolgossar från tredje klassen av folkskolan i Karl Johans församlings västra del, vilka icke äro berättigade till understöd av fattigvården.

Med hänsyn till donationsändamålet synes fonden böra tilläggas den föreslagna Kungsladugårds församling, inom vars område den västra folkskolan, den s. k. Sannaskolan, är belägen.

8. *Jubileumsgåvan 1926* (kr. 1 192: 30), stiftad genom gåva å 1 000 kr. av »okänd givare». Donationen skall av kyrkorådet såsom fristående fond förvaltas under namn av Jubileumsgåvan 1926. Årliga avkastningen utdelas, utom 10 procent som lägges till kapitalet, till en behövande inom församlingen.

Då fonden icke lämpligen kan delas, synes den böra bibehållas av den minskade Karl Johans församling.

9. *Syskonen Ahrenbergs fond* (kr. 11 798: 04), stiftad genom gåva år 1932 av arvingarna till byråinspektören S. T. Ahrenberg. Medlen skola förvaltas av kyrkorådet i Karl Johans församling, och av dess avkastning skall enligt gåvobrevet 10 procent tilläggas fonden och återstoden vid jultiden, efter församlingssystrarernas förslag och genom deras försorg, utdelas åt »församlingens fattiga, som utmärka sig genom hederlig vandel». I händelse av församlingens delning bör fonden fördelas lika mellan de genom delningen uppkomna församlingarna och med fonderna och räntorna förfäres såsom ovan nämnts.

I enlighet med gåvobestämmelserna torde fonden böra lika fördelas mellan den minskade Karl Johans församling och den nybildade församlingen.

10. *Teresia Brockmans fond* (kr. 2 199: 82), stiftad genom testamente av änkefru Teresia Amalia Brockman och överlämnad till kyrkorådet år 1942. Är avsedd till stödjande av diakonissverksamheten inom Karl Johans församling. Kyrkorådet beslöt den 7 januari 1942, att avkastningen av den ursprungligen till 2 000 kr. uppgående fonden skulle överlämnas till diakonissverksamhetens vänner

inom Karl Johans församling, och att kapitalet skulle fonderas och ställas under revision av kyrkofullmäktige.

Då närmare bestämmelser icke synas vara meddelade, synes fonden böra uppdelas i förhållande till folkmängden i Karl Johans minskade församling och den nybildade församlingen.

B. Förvaltade av diakonissverksamhetens vänner i Karl Johans församling (kr. 27 107: 64).

11. *Augusta Börjessons minne* (kr. 2 107: 64), insamlad av prosten och kyrkoherden Per Pehrsson under jubileumsåret 1917, skall förvaltas i enlighet med för »diakonissverksamhetens vänner i Karl Johans församling i Göteborg» gällande stadgar.

Då medlen icke tillkomma församlingen såsom sådan, torde det ankomma på sagda sammanslutning att fatta beslut, i vad mån en församlingsdelning kan giva anledning till särskilda bestämmelser angående verksamhetens omfattning och därmed fondens disposition.

12. *Rudolf och Katarina Stendahls minnesfond* (kr. 20 000: —), stiftad år 1929 av änkefru H. Stendahl genom gåva till »Diakonissverksamhetens vänner».

Av skäl som ovan under 11. anförts torde beslut angående fondens disposition ankomma på ovannämnda sammanslutning.

13. *Gustaf Werners fond* (kr. 5 000: —), stiftad år 1930 genom gåva av direktören Gustaf Werner till Diakonissverksamhetens vänner. Avkastningen skall användas till diakonissornas allmänna verksamhet.

Av skäl, som ovan under 11. anförts, torde beslut angående fondens disposition ankomma på ovannämnda sammanslutning.

C. Under annan förvaltning (kr. 176 597: 64).

14. *Mors vila* (kr. 110 743: 93), en stiftelse bildad år 1922 för att bereda vila och vederkvickelse åt behövande husmödrar inom Karl Johans församling. Kapitalet har insamlats av prosten Pehrsson under jubileumsåret 1917 för att användas i enlighet med stadgar, som den 18 maj 1922 stadfästes av Svenska kyrkans diakonistyrelse. Enligt stadgarna förvaltas medlen av stiftelsens styrelse. I denna är kyrkoherden i Karl Johans församling eller hans ställföreträdare ordförande, en ledamot utses av Karl Johans församlings kyrkoråd och en av styrelsen för Diakonissverksamhetens vänner i Karl Johans församling samt de båda övriga av stiftelsens styrelse. I händelse av församlingens delning skall stiftelsens verksamhet fortfarande komma den församling tillgodo, som bildas kring Karl Johans kyrka.

Av skäl, som angivits under 11. ovan, torde eventuellt beslut angående fondens disposition ankomma på styrelsen efter godkännande av diakonistyrelsen.

15. *F. d. tjänarinnan Anna Andersdotters donationsfond* (kr. 3 822: 47), stiftad genom testamente av Anna Andersdotter med föreskrift, att fonden skall »övertagas och förvaltas av prästerskapet i Carl Johans församling i Göteborg att efter bästa sätt använda medlen till fattiga barns vård» i församlingen.

Fonden synes med hänsyn till sitt relativt ringa belopp icke lämpligen böra delas utan böra bibehållas vid den minskade Karl Johans församling.

16. *Kungsladugårds kyrkostiftelse* (kr. 40 929:21). Stiftelsen har sitt ursprung i en år 1934 bildad förening, »Kungsladugårds kapellförening», med syfte att åstadkomma en kapellbyggnad i stadsdelen Kungsladugård samt sedermera åt en särskild stiftelse överlåta hopsamlade medel för kapellbygget m. m. År 1936 bildades, med upplösning av föreningen, »Kungsladugårds kapellstiftelse», vars stadgar den 26 november 1936 fastställdes av diakonistyrelsen. Enligt stadgarna har stiftelsen, numera benämnd »Kungsladugårds kyrkostiftelse», till ändamål att uppföra och såsom ägare innehava och förvalta en genom stiftelseintressenternas offervillighet och frivilliga medel i övrigt tillkommen kapellbyggnad inom stadsdelen Kungsladugård av Karl Johans församling i Göteborg. Kapell- eller kyrkobyggnaden är avsedd framför allt såsom gudstjänstrum i enlighet med svenska kyrkans ordning men skall därjämte inrymma lokaler för kyrkligt församlingsarbete, avsett att väcka, vidmakthålla och stärka det kyrkliga livet inom Kungsladugård. Intressenterna, som betala en årsavgift av 2 till 10 kronor eller ock en engångsavgift av minst 100 kronor, äga ej del i stiftelsens tillgångar liksom de ej svara för dess skulder. Stiftelsen förvaltas av en styrelse, som består av kyrkoherden i Karl Johans församling eller hans ställföreträdare såsom självskrivnen ledamot och ordförande, av församlingens i tjänst varande präster och dessutom av samma antal å ordinarie sammanträde i november för 4 år bland intressenterna valda lekmannaledamöter. Revisorer utses av intressenterna för ett år i sänder. Därest stiftelsen skulle upplösas, skall dess behållna egendom överlämnas till diakonistyrelsen eller det kyrkliga organ, som vid dennas eventuella upphörande kommer att övertaga dess funktioner, för att användas för ett med stiftelsens ursprungliga syfte närliggande ändamål i Karl Johans församling, eller, i händelse av dess delning, den församling, som i huvudsak innesluter stadsdelen Kungsladugård. Beslut om ändring av eller tillägg till stiftelsens stadgar eller om stiftelsens omorganisation eller upplösning fattas av intressenterna med 4/5 majoritet på två på varandra följande sammanträden och underställes diakonistyrelsen för prövning och fastställelse.

Det torde kunna förutsättas, att i händelse av beslut om nybildning av församling eller församlingar, omfattande stadsdelen Kungsladugård, stiftelsens intressenter komma att fatta beslut om dess upplösning samt överlämnande av dess medel till uppförande av församlingskyrka i Kungsladugård. Yttrande härom torde inhämtas från intressenterna.

17. I församlingen finnes en stiftelse, benämnd »Karl Johans ungdomshem», som enligt bokslut per den 31 december 1941 hade 45 229 kr. 70 öre i tillgångar, varav en fastighet värd 40 000 kr., och 25 479 kr. 67 öre i skulder, varför en kapitalbehållning av 19 750 kr. 3 öre förelåg. Stiftelsen, vars ändamål är att äga och förvalta den egendom, som genom köp förvärvas för eller genom gåva överlämnas till den kyrkliga ungdomsvården inom Karl Johans församling, står enligt stadgarna under överinseende av Svenska kyrkans diakonistyrelse, som äger vaka över att den uppfyller sitt nämnda ändamål. Styrelsen består av fem ledamöter, därav församlingens kyrkoherde såsom självskrivnen ledamot och ordförande eller annan inom församlingen tjänstgörande prästman, som han i sitt ställe därtill förordnar. Så länge sammanslutningarna »Majornas kyrkliga ung-

domsförbund» och »Karl Johanskamraterna» äga bestånd, skall minst en från vardera föreningen tillhöra styrelsen. Med angivna begränsning kompletterar styrelsen sig själv.

Det lär i händelse av församlingsdelning ankomma på stiftelsens styrelse att fatta beslut om dess framtida verksamhet och disposition av dess tillgångar, vilket beslut bör underställas diakonistyrelsen.

18. *Karl Johans söndagsskolefond*, som i december 1942 utgjorde ett belopp av kr. 1 352:—, har bildats genom avsättning under årens lopp av bidrag från enskilda. Den förvaltas av församlingens söndagsskoleråd, som består av minst 6 personer jämte den präst, som leder söndagsskolan, såsom självskriven ordförande. Enligt uppgift av komminister Carlson är fonden avsedd att vid församlingsdelning delas »lika mellan församlingarna». Härmed torde väl avses, att område, som överflyttas till annan församling, icke skall komma ifråga.

Majornas skolbarnshem synes utgöra en kommunal inrättning, som icke är att betrakta såsom Karl Johans församling tillhörig (se Göteborgs kommunalkalender 1942 s. 330).

Med hänsyn till vad sålunda förekommit föreslår jag följande.

Till *Masthuggs församling* överflyttas från Karl Johans församling ett område, vars gräns i norr följer Oskarsgatans mittlinje, i väster Kaptensgatans, Amiralitetsgatans, Kommendörsgatans, Oljekvarnsgatans och Djurgårdsgatans mittlinjer korsar Djurgårdsplatsen samt följer Ekedalsgatans och Sundshagsgatans mittlinjer till gränsen för stadsdelen Kungsladugård samt denna gräns, tills den träffar gränsen för Oskar Fredriks församling.

Från Karl Johans församling avskiljes en ny församling kallad *Kungsladugårds församling* och omfattande ett område, som begränsas i norr av gränsen för Lundby församling i Göta älv samt därifrån av mittlinjen i Frigången, Karl Johansgatan, Jægerdorffsplatsen, Slottsskogsgatan och Ekedalsgatan, tills denna linje möter gränsen för det till Masthuggs församling överflyttade området, därifrån av denna gräns mot söder till gränsen mot Oskar Fredriks församling samt därifrån av gränsen mot denna församling och mot Västra Frölunda församling.

Med till den nuvarande Karl Johans församlings disposition stående enskilda donationer och därmed likställda medel förfares, på sätt ovan angivits.

Det torde ankomma på beslut av den kyrkliga samfällighetens organ och domkapitlet att meddela beslut rörande dispositionen för gudstjänstämål av S:ta Birgittas kapell och den s. k. Mariasalen.

XI. Lundby församling.

Lundby församling, som härrör från medeltiden, var vid Göteborgs stads tillkomst annex till Tuve socken, som blev prebende först åt rektor vid den år 1630 inrättade Göteborgs trivialskola och senare åt teologie lektorn

vid Göteborgs gymnasium. År 1639 erhöles tillstånd att flytta »prästabordet» från Tuve till Lundby, som därefter kom att anses för moderförsamling. Från och med den 1 maj 1928 skildes Tuve från Lundby och utgör numera tillsammans med Backa ett pastorat. Enligt beslut år 1877 uppfördes i Lundby ny församlingskyrka, som invigdes år 1886, och år 1896 förklarade Kungl. Maj:t, att prebendeegenskapen skulle upphöra. År 1906 införlivades socknen i kommunalt, administrativt och judiciellt hänseende med Göteborgs stad. År 1925 invigdes en ny gudstjänstlokal i församlingen, Brämaregårdens kapell. Jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 18 mars 1932 införlivades Lundby församling i kyrkligt hänseende med staden fr. o. m. 1935.

Enligt gällande stadsdelsindelning omfattar församlingen följande stadsdelar: Lundbyvassen, Lindholmen, Rambergsstaden, Brämaregården, Kvillebäcken, Tolered, Biskopsgården, Kyrkbyn, Sannegården, Bräcke, Färjestaden, Rödjan, Arendal och en liten del av Tingstadsvassen (västra delen av frihamnsområdet).

Den prästerliga organisationen utgöres av kyrkoherde, två komministrar och en kyrkoadjunkt. Prästgård enligt ecklesiastik boställsordning är anordnad för kyrkoherden på förutvarande kyrkoherdebostället Lundby prästgård vid Lundby gamla kyrka, för en komminister (f. n. O. S. Nygren) i Rambergsstaden väster om nedan förordade gräns för ny församling samt för en komminister (f. n. J. E. Darell) i Brämaregården vid kapellet där.

Lundby församlings folkmängd uppgick vid mantalsskrivningen för 1942 till 29 277 och torde befinna sig i stigande — prognoserna upptaga för 1945 37 850, för 1955 50 250 och för 1970 54 650 invånare. Vid sådant förhållande synes förutsättning föreligga för en församlingsdelning. Härvid må erinras, att församlingen, förutom den gamla och nya kyrkan, disponerar över en för gudstjänst invigd byggnad i församlingens östra del nämligen *Brämaregårdens kapell*, där såväl högmässor som andra gudstjänster regelbundet uppehållas.

Den del av församlingen, som geografiskt och i kommunikationshänseende är anknuten till kapellet, utgöres av stadsdelarna Brämaregården, Kvillebäcken, Lundbyvassen, västra delen av Tingstadsvassen samt östra delen av Rambergsstaden och hela Lindholmen. Beträffande gränsen för en ny församling har jag ansett mig böra förorda ett förslag (alt. A) av stadsingenjören Hofflander år 1942 uppgjort i samråd med kyrkoherden i Lundby församling prosten Ahlberg. Enligt detta förslag skulle gränsen delvis avslutas till en ny genomgående trafikled från norr till söder, Wieselgrensgatan, som upptagits i ett av stadsfullmäktige den 11 juni 1942 godkänt, av Kungl. Maj:t den 27 november samma år fastställt stadsplaneförslag. Enligt Hofflanders förslag skulle i den nya församlingen ingå huvudsakliga delen av stadsdelarna Kvillebäcken och Brämaregården, stadsdelen Rambergsstaden med undantag för området väster om Ramberget (med den huvudsakliga be-

byggelsen), stadsdelarna Lindholmen och Lundbyvassen i deras helhet samt den ovan omnämnda delen av Tingstadsvassen. Den nya församlingsgränsen skulle enligt Hofflanders förslag från gränsen mot Tuve församling följa västra gränsen av stadsöområdet nr 6662 mot Prästvågen, den blivande Wieselgrensgatan över stadsägorna nr 6652 och 6657 samt östra gränsen av stadsägorna nr 4854, skära över stadsägorna nr 7977, följa östra gränsen av stadsägorna nr 4852, 4851 och 1981, skära över stadsägorna nr 7699 och samfällda området litt. jj, följa östra gränsen av stadsägorna nr 2002, skära över stadsöområdet nr 2026, följa östra gränsen av stadsägorna nr 5214 och 5215, samfällda området litt. afd samt stadsägorna nr 5216, 5217, 5321 och 5322, skära över allmänna vägen litt. su och stadsägorna nr 12597, följa östra gränsen av stadsägorna nr 2868 och 2869, skära över samfällda området litt. mb och stadsöområdet nr 2696, följa östra gränsen av stadsägorna nr 2739 och 2736, skära över stadsägorna nr 8256, följa östra gränsen av stadsägorna nr 2735, 2732 och 2731, skära över stadsöområdena nr 4201 och 1962, följa gränsen mellan samfällda områdena litt. ajg och adö, södra gränsen av såväl samfällda området litt. ajg, stadsägorna nr 7042 och 7041, samfällda området litt. ajd som stadsägorna nr 7040 och 7196 fram till östra gränsen av stadsöområdet nr 1022 + 1023, följa östra gränsen av stadsöområdena nr 1022 + 1023, 1019 + 1020, 4204, 1156, 1164, 2996 och 884, följa Rambergsvägen och Inlandsgatan, därefter följa gränsen mellan stadsägorna nr 6803 och 6795, skära över stadsägorna nr 12588 och 6794, följa allmänna vägen litt. sx, Herkulesgatan kallad, sedan följa gränsen mellan å ena sidan stadsägorna nr 6792 och å andra sidan stadsägorna nr 4086, 4085 och 12578 samt slutligen skära Sannegårdshamnen ut i älven. Folkmängden inom detta östliga församlingsområde utgjorde vid mantalsskrivningen för 1942 15 582 personer, och den återstående församlingens mantalsskrivna folkmängd var 13 696.¹

Den nya församlingen, vilken torde bära benämnas *Brämaregårdens församling* och erhålla Brämaregårdens kapell såsom församlingskyrka, skulle enligt stadsplanekontorets prognoser få en folkmängd år 1945 av 17 750, år 1955 av 21 050 och år 1970 av 20 700.

Inom återstoden av församlingen har enligt prognoserna folkmängden nämnda år antagits komma att utgöra respektive 20 100, 29 200 och 33 750. En ny delningsfråga kan därför, om prognoserna hålla streck, bli aktuell före år 1955.

Lundby församlings enskilda donationer representera enligt bokslut per 31 december 1941 ett sammanlagt kapitalvärde av 164 392 kronor 54 öre.

¹ Enligt mantalsskrivningen för år 1943 äro motsvarande folkmängdstal 15 774 och 14 155.

Donationerna äro följande:

1. *Lundby barnhem* med ett kapitalvärde den 31 december 1941 av 31 181 kr. 64 öre (varav fastighet kr. 25 200:—, inventarier 2 000:— och kassabehållning kr. 3 981:64), jämte ett belopp av 10 000 kronor, skänkt till Lundby församling genom donationsbrev den 25 mars 1913 av John A. Gahm och Emilia Gahm, född Wennermark. Barnhemsfastigheten skall enligt brevet ägas av Lundby nuvarande församling och, om församlingen delas, av den församling inom vilken egendomen är belägen, och får, om Lundby församling införlivas med Göteborg i kyrkligt avseende, icke överlämnas till den kyrkliga kommunen utan skall alltid stanna i församlingens ägo. Den får icke avyttras, och skall, om någon del genom expropriation frånhändes församlingen, lösesumman läggas till det done-rade kapitalet och behandlas såsom detta. Fastigheten, som är belägen vid Gamla Lundbygatan, skall användas till barnhem och såsom sådant å församlingens vägnar förvaltas av dess kyrkoråd genom särskild styrelse och förvaltningen granskas av kyrkans revisorer. Avkastningen av kapitalet, som sedermera ökats genom nya gåvor och den 31 december 1941 utgjorde 100 200 kronor samt bokföres under namnet *John och Emilia Gahms fond*, skall användas till barnhemmets drift och underhåll.

Med donationsbestämmelserna synes närmast stämma överens, att såväl barnhemmet som fonden stanna hos den gamla församlingen.

2. *G. E. Ros' fond*, stiftad av Maria Ros, Carl Ros och Gustaf Ros genom donationsbrev den 18 juli 1917, behållning enligt bokslut per 31 december 1941 10 000 kronor, är avsedd att användas så, att avkastningen disponeras för vården av Gustaf Emanuel Ros' grav å Lundby nya kyrkogård samt resten av avkastningen för Lundby barnhem med samma bestämmelser, som meddelats i Gahmska donationsbrevet 1913. Skulle barnhemmets verksamhet upphöra, skall överskottet av avkastningen av kyrkorådet användas till fattigas understöd inom Lundby efter kyrkorådets beprövande, dock alltid så, att den legala fattigvårdens förpliktelser ej minskas.

Fonden torde böra odelad behållas av den gamla församlingen.

3. *Johannes och Rudolf Svenssons fond*, behållning enligt bokslut per 31 december 1941 10 516 kr. 38 öre, stiftad genom testamente av Johannes Svensson i Lindholmen den 24 november 1906 med föreskrift, att fonden skall förvaltas av kyrkorådet samt av dess räntor eller andra inkomster hälften användas för att bereda tillfälle till vård å anstalt för skrofulösa eller eljest till vistelse å landet (skollovskolonier) för i behov därav varande barn från Lundby församling och den andra hälften läggas till kapitalet intill dess därigenom och genom andra gåvor och donationer ett hem kan anordnas, där barn från Lundby församling, som äro i behov därav, må kunna erhålla full vård och uppfostran i likhet med vad som äger rum vid Göteborgs stads barnhus. När ett sådant barnhem kan varda inrättat, må fondens hela avkastning användas till dess underhåll. Barn från Lindholmens 1:a, 2:a och 3:e rotar skola äga företräde till åtnjutande av förmån från donationen.

Då stadsdelen Lindholmen i sin helhet skulle ingå i Brämaregårdens församling torde fonden böra tilläggas denna församling.

4. *Maria Elisabet Anderssons fond*, behållning enligt bokslut per 31 december 1941 960 kronor, stiftad genom testamente den 20 april 1900 av Maria Elisabet Andersson för vården av hennes mans och styvsons gravar samt, i den mån räntemedlen ej åtgå härför, för utdelning vid julhögtiden till någon fattig behövande, helst från den s. k. gamla församlingen.

Då fonden väsentligen är en gravfond, knuten till den i den gamla församlingen belägna kyrkogården, torde fonden böra behållas av denna församling.

5. *Jonas och Gustaf Eichwurzels fond*, behållning enligt bokslut per 31 december 1941 1 413 kronor, stiftad genom testamente den 7 augusti 1897 av Gustaf Eichwüzel med föreskrift, att fonden skall förvaltas av pastor i Lundby församling samt årliga räntan årligen av honom fördelas bland ålderstigna fattiga arbetare eller deras hustrur och barn inom Lundby »kommun», vilka gjort sig kända för ett sedligt och hedrande leverne.

Då fonden icke är knuten till någon viss del av den nuvarande församlingen, synes den böra fördelas mellan den gamla och den nybildade församlingen i förhållande till folkmängden vid församlingsdelningens genomförande.

6. *P. M. Rydholms gravkassa*, behållning enligt bokslut per den 31 december 1941 321 kronor 19 öre, tillkommen genom insamling för gravvård år 1928 och avkastningen avsedd att disponeras för underhåll och vård av prosten P. M. Rydholms grav på Lundby nya kyrkogård.

Fonden, som helt är en gravfond, knuten till den kring nya kyrkan belägna kyrkogården, torde böra behållas av denna församling.

7. *Fru Ingeborg Eketräs fond*, behållning enligt bokslut per 31 december 1941 3 211 kronor 13 öre, stiftad genom testamente den 29 april 1922 av makarna Joh. Petrelli och Ingeborg Petrelli, f. Eketrä, i Djursholm. Av årliga avkastningen av fonden, ursprungligen å 3 000 kronor, skall så mycket som motsvarar 1 procent av kapitalet läggas till detta och resten tilldelas någon behövande efter kyrkoherdens bestämmande.

Av skäl, som anförts beträffande Eichwurzelska fonden, synes nu i ifrågasvarande fond böra fördelas mellan den gamla och den nybildade församlingen i förhållande till folkmängden vid församlingsdelningens genomförande.

8. *Fru Ada Josefina Lindbloms donation*, behållning enligt bokslut per 31 december 1941 4 572 kr. 3 öre, stiftad genom testamente den 19 december 1934 av änkefru Ada Josefina Lindblom med föreskrift, att fonden skall förvaltas av kyrkorådet i Lundby församling, samt att av räntan 50 kr. årligen skola avsättas för vård och underhåll av testatrix' grav å Lundby nya kyrkogård och återstoden varje juli utdelas av diakonissor »till i Lundby varande äldre personer».

Då fonden delvis är en gravfond, knuten till kyrkogården i Lundby, samt enligt uttrycklig föreskrift skall förvaltas av kyrkorådet i Lundby församling, synes densamma böra behållas av Lundby gamla församling, med skyl-

dighet dock för kyrkorådet att vid den årliga utdelningen taga hänsyn till behov av understöd även i Brämaregårdens församling.

9. *Victoria Sævrins donation*, behållning enligt bokslut per 31 december 1941 2 017 kronor 17 öre, stiftad genom testamente den 1 juni 1933 av Victoria Sævrin för att användas till främjande av den kyrkliga söndagsskoleverksamheten i Lundby församling.

Av skäl, som anförts beträffande den Eichwurzelska fonden, synes nu ifrågavarande fond böra fördelas mellan den gamla och den nya församlingen i förhållande till folkmängden vid församlingsdelningens genomförande.

I *Lundby minskade församling* torde böra tills vidare vara anställda kyrkoherde, komminister och kyrkoadjunkt. Det förutsättes, att prosten Ahlberg kvarstår såsom kyrkoherde och komministern Nygren såsom komminister i församlingen. De nuvarande prästgårdarna vid gamla kyrkan och i Rambergsstaden lära komma att disponeras för kyrkoherden och komministern.

Vid bifall till vad ovan föreslagits i fråga om fördelningen av de enskilda donationerna skulle Lundbyförsamlingen behålla Lundby barnhem med John och Emilia Gahms fond, G. E. Ros' fond, Maria Elisabet Anderssons fond, P. M. Rydholms gravkassa och Fru Ada Josefina Lindbloms donation, den senare med visst förbehåll i avseende å utdelningen av understöd, samt i proportion till folkmängden del av Jonas och Gustaf Eichwurzels fond, Fru Ingeborg Eketräs fond och Victoria Sævrins donation.

I *Brämaregårdens församling* synes den prästerliga organisationen böra för närvarande inskränkas till kyrkoherde, komminister och kyrkoadjunkt. Det förutsättes, att komministern Darell indelas till tjänstgöring i församlingen. Den åt en komminister upplåtna prästgården vid Brämaregårdens kapell, vilken omfattar 6 rum, jungfrukammare, badrum och kök samt disponeras av Darell, synes böra vid dennes avgång bli prästgård för kyrkoherden under det en ny komminister torde böra beredas hyresersättning. Intill dess så kan ske, torde kyrkoherden få uppbära hyresersättning.

Vid bifall till vad ovan föreslagits ifråga om fördelningen av de enskilda donationerna skulle Brämaregårdens församling erhålla Johannes och Rudolf Svenssons fond samt i proportion till folkmängden del av Jonas och Gustaf Eichwurzels fond, Fru Ingeborg Eketräs fond och Victoria Sævrins donation.

XII. Örgryte församling.

Församlingen härrör liksom Lundby från den äldre medeltiden och blev på 1600-talet annex till Domkyrkoförsamlingen. År 1712 blev Örgryte åter eget pastorat, vartill också hörde Majorna, som sedermera bildade Karl Johans församling; denna förenades, såsom förut nämnts, år 1883 i kyrk-

ligt hänseende med Göteborg såsom eget pastorat. Jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 12 juni 1908 förenades vissa delar av Kålltorps skifteslag m. m. i Örgryte från och med år 1909 med Göteborgs stad och Gamlestads församling.

Den gamla medeltidskyrkan i Örgryte, som numera väsentligen användes för aftongudstjänster och såsom vigselkyrka, upphörde att vara huvudkyrka, då den norr därom nyuppförda Örgryte nya kyrka år 1890 invigdes.

Enligt gällande stadsdelsindelning omfattar församlingen följande stadsdelar: Lunden med undantag för ett mindre, obebyggt område, som ingår i Gamlestads församling, Gårda, Bö, Krokslätt, Kallebäck, Skår, Torp med undantag för ett mindre, bebyggt område, som ingår i Gamlestads församling, Delsjön, Sävenäs, en mindre, obebyggd del av Kålltorp och en mindre, bebyggd del av Bagaregården.

Den prästerliga organisationen utgöres av kyrkoherde, två komministrar och två kyrkoadjunker. Prästgårdar enligt ecklesiastik boställsordning åtnjutas av kyrkoherden å Örgryte prästgård i stadsdelen Lunden (7 rum, jungfrukammare, kök m. m.), av en komminister (f. n. Th. Kärrby) vid Framnäs-gatan 23 i stadsdelen Krokslätt (6 rum, jungfrukammare, kök m. m.) samt av en komminister (f. n. S. Aronius) vid Alelundsgatan 3 i den del av stadsdelen Gårda, som skulle bli kvar i Örgryte (6 rum, jungfrukammare, kök m. m.).

Med den sociala struktur, som utmärker en stor del av församlingen, kan arbetsbördan för prästerskapet antagas vara relativt lättare än i grannförsamlingen, Gamlestads församling. Då emellertid folkmängden i Örgryte vid mantalsskrivningen för år 1942 uppgick till 44 095 personer, synes anledning föreligga till antagandet, att en församlingsdelning är av behovet påkallad. I sammanhang härmed må erinras, att församlingen disponerar över två kyrkor, Örgryte nya kyrka med 960 och Örgryte gamla kyrka med cirka 350 fasta sittplatser. Aftongudstjänster hava hållits i Kallebäcks skola, Torpaskolan (Sävenäs) och Buråsskolan (Krokslätt). En förening har bildats för insamling av medel till kyrka i Krokslätt, för vilket ändamål hittills insamlats ett belopp av något över 31 000 kronor (se nedan).

Örgryte församling kan, geografiskt sett, sägas bestå av fyra delar. Den första delen, som omfattar stadsdelen Lunden samt delar av stadsdelarna Torp och Bö norr om Delsjöbäcken och Delsjövägen, har sin högsta punkt 82 m. över stadens nollplan¹ söder ut på Ran- och Överåsbergens krön strax norr om Örgryte gamla kyrka. Från krönet stupar församlingsområdet brant ned åt väster mot Gubberoparken och stadsdelen Gårda mellan berget och Mölndalsån, mot öster sjunker det jämnare åt Östra begravningsplatsen och Kålltorp i Gamlestads församling, åt söder mot Delsjöbäcken (35 m. över nollplanet). Den andra, södra delen av församlingen, som omfattar stadsdelarna Krokslätt,

¹ Detta ligger cirka 10 meter under medelvattenståndet i saltsjön.

Kallebäck och Skår samt de söder om Delsjöbäcken och Delsjövägen belägna delarna av stadsdelarna Bö och Torp, stiger från 15 m. över nollplanet vid Mölndalsån till 110 m. i stadsdelen Krokslätt och från 35 m. vid Delsjöbäcken till 60 m. vid Härlandatjärn och 148 m. vid gränsen mot Partille socken i öster samt till 80—120 m. kring Delsjöarna i söder. Den tredje, östra delen norr om Härlandatjärn och Finngösabäcken mellan Gamlestads och Partille församlingars områden, omfattar stadsdelen Sävenäs och stiger från 25 m. i norr utefter Säveån och Partillevägen mot Kålltorp till 75 m., i söder mot Härlandatjärn och Finngösabäcken till 54 m. och i öster mot Partille till 117 m. över nollplanet. Den fjärde delen, mellan Ran- och Överåsbergen i öster och Mölndalsån i väster, bildar stadsdelen Gårda.

Den tredje delen av församlingen (Sävenäs), vars naturliga kommunikationer med församlingskyrkan och pastorexpeditionen gå över Gamlestads församling, hade vid mantalsskrivningen för 1942 en folkmängd av 2 254 och beräknas hava år 1945 uppnått ett folkmängdstal av cirka 3 050, år 1955 cirka 3 500 och år 1970 cirka 3 750. Denna församlingsdel kan därför icke antagas under överskådlig tid erhålla förutsättningar att bilda egen församling. Av sådan anledning och av skäl, som ovan anförts under Gamlestads församling, har jag ansett denna stadsdel jämte Örgrytedelen av stadsdelen Bagaregården lämpligen böra förenas med östra delen av den nuvarande Gamlestadsförsamlingen till en ny församling, kallad Härlanda församling.

Såsom ovan närmare utvecklats under II och III bör den fjärde församlingsdelen (Gårda) med undantag för dess sydligaste del fördelas mellan Kristine församling och den föreslagna S:t Pauli församling.

Av de två återstående delarna av Örgryte församling har den andra (södra) en folkmängd, som vid mantalsskrivningen för 1942 uppgick till 15 460 personer. Med nuvarande kommunikationer ligger denna församlingsdels naturliga centrum ungefär vid Almedals järnvägsstation i närheten av den punkt, där stadsdelarna Krokslätt, Skår och Kallebäck sammanträffa. Å andra sidan äro förbindelserna till den första församlingsdelens kommunikationscentrum, S:t Sigfridsplatsen, samt kyrkor och pastorexpedition goda. Det synes ur arbetssynpunkt lämpligt, att denna församlingsdel avskiljes till egen församling med Örgryte gamla kyrka såsom församlingskyrka. Såsom ovan under II nämnts, torde till församlingen böra hänföras jämväl sydligaste delen av stadsdelen Gårda med en folkmängd enligt 1942 års mantalsskrivning av 2 117 personer. Totala folkmängden för den nya församlingen enligt dessa siffror skulle alltså bli 17 577 personer. Namnet föreslås till *S:t Sigfrids församling* efter kyrkans läge vid S:t Sigfridsplatsen och anknytning till S:t Sigfridslegenden. Enligt stadsplanekontorets prognoser skulle folkmängden komma att stiga till omkring 22 150 år 1945, 33 600 år 1955 och 38 200 år 1970, vilket, om prognoserna hålla streck, kan påkalla en ny församlingsdelning.

Den första delen av Örgryte församling har, såvitt kunnat utrönas, enligt mantalsskrivningssiffrorna för år 1942 en folkmängd av 13 409 personer. En ytterligare ökning till cirka 18 650 år 1945, 20 850 år 1955 och 21 700 år 1970 har man räknat med i stadsplanekontorets prognoser, måhända i överkant. Under sådana förhållanden synes ytterligare delning av församlingen icke behöva ifrågakomma före 1970. Församlingens namn synes kunna bibehållas oförändrat.

Den nuvarande Örgryte församlings enskilda fonder för välgörande ändamål m. m. uppgingo enligt bokslutet per 31 december 1941 till ett sammanlagt kapital av 153 033 kronor 5 öre och utgöras av följande fonder.

1. *J. A. Haugstens donation*, behållning kronor 37 368:29, stiftad genom testamente den 11 januari 1924 av komministern Johan Albin Haugsten med föreskrift, att av räntan årligen en tiondel skall läggas till kapitalet, tills detta vuxit till minst 45 000, högst 50 000 kronor, samt att av årliga disponibla räntan en mindre del skall användas till att hålla testators gravplats å Örgryte nya kyrkogård i värdigt skick men den återstående eller huvuddelen till understöd åt församlingens fattiga och nödställda ävensom till främjande av den kyrkliga ungdomsvården inom församlingen. Härom skall församlingens prästerskap äga att i samråd med diakonissan eller församlingssystemer eller, om mer än en sådan är anställd, med samtliga dessa närmare bestämma. Skulle Örgryte församling delas, skall enligt testamentet fonden fördelas mellan de sålunda uppkomna församlingarna i proportion till invånarantalet. Vid delningen skall dock av fonden först skäligt vederlag för vården av gravplatsen tilläggas den församling, inom vars område gravplatsen är belägen. Fördelning av fondens tillgångar skall däremot icke äga rum, om någon del av församlingen lägges till annan redan befintlig församling.

2. *Espersens donation*, behållning kronor 1 107:04, stiftad genom testamente den 20 oktober 1906 av änkefru Sara Lovisa Espersen och tillagd Örgryte kyrka med föreskrift, att av räntan genom kyrkorådets försorg Espersenska familjegraven (å Örgryte nya kyrkogård) väl underhålls och vårdas. Skulle räntan överstiga vad som erfordras till gravens vård och underhåll, äger kyrkorådet befogenhet att använda överskottet till välgörande ändamål av ett eller annat slag.

3. *J. G. Grönvalls donation*, behållning kronor 9 271:71, stiftad genom testamente den 9 maj 1908 av översten Carl Grönvall och hans hustru Marie Louise Grönvall å ursprungligen 5 000 kronor med föreskrift, att årliga avkastningen av dessa 5 000 kronor skulle delas i två lika delar. Den ena delen skall årligen vid jultid användas till premier eller belöningar åt mindre bemedlades barn i folkskolan, vilka genom flit och gott uppförande anses förtjäna uppmuntran. Den andra delen skall användas till underhåll av J. G. Grönvalls familjegrav å Örgryte gamla kyrkogård samt dennas förseende vid jul, påsk, pingst och midsommar med en enkel krans av blommor och grönt. Vad av denna senare hälft årligen blir över skall, som en motvikt till penningvärdets fall, sammansparas till en kapitalökningsfond. När denna fond stigit till 500 kronor, lägges den till den ursprungliga fonden, varefter med årliga avkastningen förfares som ovan nämnts. För varje gång därefter som ytterligare 5 000 kronor hopsparats förfares på samma sätt. Skulle Örgryte socken införlivas med Göteborg eller eljest »administrativt» undergå förändring, skall

fonden städse o delad för sig förvaltas och på föreskrivet sätt användas.

4. *Anna M. Wennerholms minnesfond*, behållning kronor 368:—, stiftad år 1929 genom gåva av 200 kronor med föreskrift att fonden skall förvaltas av Örgryte församlings prästerskap med kyrkoherden i denna församling som ordförande. Räntan å grundkapitalet samt eventuella gåvor skola läggas till kapitalet till dess fonden vuxit till 1 000 kronor, varefter halva räntan skall användas till gåva åt kvinnlig konfirmand i Örgryte församling, högst 50 kronor. När fonden vuxit till 5 000 kronor, äger Örgryte församlings prästerskap rätt att, sedan nämnda gåva utbetalats, vid jultid disponera resten av räntan till välgörande ändamål inom församlingen.

5. *Örgryte församlings diakonifond*, uppkommen genom försäljning av en församlingen enskilt tillhörig tomt och för sitt ändamål avsatt av församlingen, behållning kronor 104 918:01. Enligt av Kungl. Maj:t den 17 maj 1940 fastställt reglemente skall fonden förvaltas av Örgryte kyrkoråd samt tillgångarna placeras på sätt som föreskrives i 8 § lagen om kommunal fondbildning. Årliga avkastningen skall användas för diakonissornas arbete bland sjuka och behövande inom församlingen och, i den mån medlen räcka till, jämväl till beredande av sommarvila åt församlingsmedlemmar, som av diakonissorna finnas vara i behov av sådan hjälp och icke på annat sätt kunna erhålla den. Skulle Örgryte församling komma att delas, skall fonden fördelas på de uppkomna församlingarna i proportion till deras folkmängd vid delningen.

Förutom de nu nämnda fonderna, som utgöra ovan angivna kapitalsumma av kronor 153 033 kronor 5 öre, härröra från församlingen två fonder, Santessonska donationsfonden (kronor 11 553:37) och »Torpa Persegårds expropriationsfond» (kronor 1 613:89), vilka äro *prästlönetillgångar* och vilkas avkastning årligen upptages på inkomstsidan i den kyrkliga samfällighetens budget.

Utom dessa fonder finnas, enligt pastorsämbetets uppgift, åtskilliga fonder, vilkas avkastning uteslutande användes för *underhåll av donatorernas gravar*. De flesta av dessa donationer äro sammanförda till en »Villkorliga donationers fond», vilken den 31 december 1941 uppgick till 62 270 kronor 65 öre.

Slutligen finnes en på frivillig väg insamlad *fond för kapellbyggnad i Krokslätt*, vilken vid senaste årsskiftet uppgick till 31 494 kronor 3 öre.

I den *minskade Örgryte församling*, som med tillämpning av vad ovan föreslagits skulle få en begynnelsefolkmängd av över 15 000 personer (1942 13 409), synes den prästerliga organisationen tills vidare böra bestämmas till kyrkoherde, komminister och kyrkoadjunkt. Det förutsättes, att kyrkoherden i den nuvarande församlingen, prosten Setterwall, och komministern Aronius kvarstå i den minskade församlingen. Domkapitlet torde böra bestämma, vilken av de båda kyrkoadjunkterna som skall kvarstå i den minskade församlingen. Några särskilda utgifter för denna församling i samband med delningen lära icke vara att vänta. Den nuvarande prästgården för kyrkoherden, som är belägen i stadsdelen Lunden, torde fortfarande få disponeras för

sitt ändamål. Den i 34 kvarteret av stadsdelen Gårda belägna komministersprästgården (adressnummer Alelundsgatan 3) ligger inom det område, som enligt vad ovan anförts, skulle ingå i den nybildade S:t Sigfrids församling. Den torde så länge nuvarande innehavaren, komministern Aronius (f. 1893; utn. 1936), kvarstår vid tjänsten, lämpligen böra utgöra komministersprästgård för Örgryte församling men därefter prästgård för kyrkoherden i S:t Sigfrids församling. Inom denna skulle alltså, inberäknat komministersprästgården i Krokslätt (adressnummer Framnäs-gatan 23), finnas två prästgårdar enligt ecklesiastik boställsordning. Emellertid kan man räkna med, att inom stadsdelarna Krokslätt, Kallebäck och Skår framdeles bildas en ny församling, varefter en var av de tre delförsamlingarna skulle kunna disponera över en prästgård.

S:t Sigfrids församling, som med tillämpning av vad ovan anförts skulle omfatta stadsdelarna Krokslätt, Kallebäck och Skår i deras helhet samt stadsdelarna Bö och Torp söder om Delsjövägen ävensom Gårda söder om Tomte-gatan och Alelundsgatan samt gränsen mellan tomterna 5 och 6 i 33 kvarteret, skulle få en begynnelsefolkmängd av över 20 000 (1 januari 1942 17 577) personer. Den prästerliga organisationen torde begynnevis böra bestämmas till kyrkoherde, komminister och kyrkoadjunkt. Komministern Kärby, som är bosatt inom Krokslätt i komministersprästgården där (Framnäs-gatan 23), synes böra tillhöra S:t Sigfrids församling, och lär domkapitlet böra bestämma, vilken av de båda kyrkoadjunkterna i den nuvarande församlingen, som skall tillhöra den nybildade.

Att Örgryte gamla kyrka är belägen på Delsjövägens norra sida samt att den icke har mer än 350 fasta sittplatser synes icke böra utgöra något hinder för att den tillsvidare blir församlingskyrka. Därest framdeles Krokslätt utbrytes till egen församling, lär dess läge bliva väl lämpat för den då återstående församlingen. Församlingsgränsen kan läggas så, att kyrkans område tillägges församlingsområdet (med en krök norr om Delsjövägen).

Utrymme för pastorsexpedition och församlingshem synes böra beredas i förhärda lokaler. Hyresersättning torde under komminister Aronius' tjänstetid böra utgå till kyrkoherden men därefter komministersprästgården vid Alelundsgatan bliva prästgård för kyrkoherden.

Man lär vidare få räkna med avlöning av klockare samt organist-kantor, enligt gällande regler jämte rörligt tillägg och kristillägg.

Av den odelade församlingens ovan omförmälda fonder torde följande med hänsyn till sitt ändamål böra delas, under det de övriga bibehållas vid den minskade församlingen. (För Anna M. Wennerholms minnesfond kan detta motiveras med att dess kapitalbehållning icke ännu på lång tid lär medgiva användning till mera än en konfirmandgåva.)

J. A. Haugstens donation. Enligt donationsbestämmelserna skall vid delning av församlingen fonden fördelas »mellan de sålunda uppkomna församlingarna i proportion till invånaretalet», sedan först ett kapital avsatts såsom vederlag för vården om donators gravplats. Med fondens uppgift i övrigt att »lämna understöd åt församlingens fattiga och nödställda ävensom till främjande av den kyrkliga ungdomsvården inom församlingen» samt bestämmelserna i 6 och 36 §§ lagen om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastik indelning synes det bäst stämma överens, att det nämnda vederlaget, vilket synes kunna uppskattas genom domkapitlets försorg, tillägges Örgryte minskade församling samt återstoden av fonden fördelas efter folkmängdstalen vid regleringens genomförande mellan Örgryte och S:t Sigfrids församlingar. De delar av församlingen, som enligt förslaget skulle överföras till Kristine och Gamlestads församlingar, synas med hänsyn till fondbestämmelserna icke böra komma i åtanke.

Örgryte församlings diakonifond synes med hänsyn till sitt ursprung och ändamål böra fördelas på enahanda sätt som den föregående.

Fonden för kapellbyggnad i Krokslätt torde, av skäl som icke behöva utvecklas, böra i sin helhet tillkomma S:t Sigfrids församling för avsett ändamål.

Genomförandet av föreslagna ändringar i församlingsindelningen.

I den mån ovan föreslagna indelningsändringar påkalla uppförande av nya kyrkobyggnader, synes det önskvärt, att de icke träda i kraft innan kyrka påbörjats eller färdigstälts, i varje fall icke innan eventuellt erforderligt tillstånd härtill utverkats samt beslut fattats härom och byggnadsritningar blivit fastställda. Givetvis bör också erforderlig byggnadstomt ha ställts till förfogande. De fall av detta slag, som ovan berörts, återfinnas under III och X ovan och avse de föreslagna Härlanda och Nylöse församlingar respektive den föreslagna Kungsladugårds församling. Dylika förberedande åtgärder torde däremot icke behöva försena genomförande snarast möjligt av de under I, II, III och IV, XI och XII avsedda sammanslagningen av Domkyrkoförsamlingen och Haga församling, utbrytningarna av de föreslagna Brämaregårdens och S:t Sigfrids församlingar, uppdelning av stadsdelen Gårda mellan de nuvarande Kristine och Gamlestads församlingar samt S:t Sigfrids församling ävensom överflyttning av visst område från den nuvarande Karl Johans församling till Masthuggs församling.

I ärendets nuvarande läge inskränker jag mig emellertid till att förorda ett beslut i princip om reglering av indelningen i enlighet med vad ovan anförts och förutsätter, att frågan om tiden för beslutets ikraftträdande kan bedömas först sedan yttranden avgivits av vederbörande.

Allmänna frågor.

I den mån Kungl. Maj:t meddelar beslut i enlighet med ovan framställda förslag om reglering av församlingsindelningen, torde bestämmelser böra meddelas angående

- 1) ikraftträdandet av den nya indelningen,
- 2) den prästerliga organisationen och lönerreglering för de prästerliga tjänsterna,
- 3) uppläggande av nya kyrkoböcker och vad därmed sammanhänger,
- 4) kyrkbyggen och lokaler för pastorsexpeditioner, eventuellt angående provisoriska anordningar för sådant ändamål,
- 5) besättande av nyinrättade prästerliga tjänster och vad därmed sammanhänger.

Ändring i lagen om kyrkofullmäktige och kyrkonämnd i Göteborg synes icke påkallad. Vad beträffar sammansättningen av kyrkofullmäktige äro dessa utsedda församlingsvis, och synes fördenskull lämpligen nyval böra äga rum, i den mån församlingsdelning blir genomförd.

Fråga om utseende av andra än prästerliga befattningshavare i de nybildade församlingarna regleras av bestämmelserna i lagen om ordning och villkor för ändring i kommunal och ecklesiastik indelning (40 §).

Såsom ovan nämnts stadgades i Kungl. Maj:ts brev den 5 maj 1882, att prästerna i Göteborg skulle vara skyldiga att underkasta sig den förändring i lönevillkor och tjänstgöring, som kunde bliva en följd av möjligen skeende ändring i den då fastställda församlingsindelningen. Denna bestämmelse, som med hänsyn till sin allmänna avfattning synes gälla varje framdeles inträffande ändring i församlingsindelningen, torde vara tillämplig å varje nu tjänstgörande präst i Göteborg, men icke ha avsett att sätta ur kraft den allmänna regeln, att ordinarie prästman icke *bör*, oavsett huru det därutinnan förhåller sig med hans legala förpliktelse, mot sitt bestridande åläggas förflyttning till pastorat, vari icke ingår någon del av hans gamla pastorat. Bestämmelsen i Kungl. Maj:ts brev den 27 april 1906, att den, som nämnda dag blivit innehavare av prästerlig beställning inom Göteborgs stads område, är skyldig att underkasta sig den förändring i lönevillkor och tjänstgöring samt den förflyttning till angränsande eller nybildad församling inom staden, som kan bliva en följd av möjligen skeende ändringar i församlingsindelningen,

går uppenbarligen längre och gäller såsom förut nämnts, samtliga nuvarande ordinarie tjänstnehavare utom komministern i Oskar Fredriks församling Fredrik Elmgren-Warberg. Den av mig förordade församlingsindelningen skapar emellertid icke behov av förflyttning av ordinarie tjänstnehavare utom området för hans gamla församling.

Det synes närmast stå i överensstämmelse med karaktären av de för Göteborgs stads gamla församlingar (utom Lundby och Örgryte) gällande särskilda bestämmelser i avseende å tillsättningen av prästerliga tjänster, att dessa bestämmelser bliva tillämpliga även å de nybildade församlingar, som till folkmängden huvudsakligen härröra ur nämnda gamla församlingar, alltså för Nylöse, Härlanda och Kungsladugårds församlingar, men däremot ej å Brämaregårdens och S:t Sigfrids församlingar.

Folkmängd i Göteborgs stads territoriella församlingar 1906—1943.

	1906	1916	1926	1936	1941	1942	1943
Domkyrkoförsamlingen ..	39 462 ¹	15 949	14 258	11 319	9 680	9 645	9 678
Kristine församling	11 299	12 069	11 700	10 170	9 912	9 862	9 695
Gamlestads församling ..	12 065	17 544	27 771	34 433	39 850	40 061	40 557
Haga församling		13 905	12 271	10 169	9 086	9 104	9 244
Oskar Fredriks församling		27 843	25 159	25 361	23 367	23 289	23 380
Masthuggs församling ...	58 636 ²	13 257	11 870	11 404	10 890	10 953	11 100
Annedals församling		17 573	16 827	15 402	15 365	15 259	15 424
Vasa församling	— ³	30 629	32 442	16 257	15 273	15 470	15 554
Johannebergs församling .	— ³			19 958	25 279	25 760	25 882
Karl Johans församling ..	19 009	20 938	30 294	45 492	49 569	49 542	49 755
Lundby församling	12 379	16 473	21 154	24 114	28 921	29 277	29 929
Örgryte församling	16 119 ⁴	20 757 ⁴	22 981	32 152	43 383	44 095	44 332
Summa	152 850	186 180	226 727	256 231	280 575	282 317	284 530
	(inkl. Örgryte 168 969)	(inkl. Örgryte 206 937)					

¹ Innefattar de nuvarande Domkyrko-, Vasa- och Johannebergsförsamlingarna.

² Häri ingår ej folkmängden i den del av Karl Johans församling som från och med 1908 förenades med Masthuggs församling.

³ Folkmängden inräknad i Domkyrkoförsamlingens siffror.

⁴ Tillhörde icke staden.

	Transport	208 150	
Brämaregården	12 750		
Kvillebäcken	2 000		
av Tingstadsvassen	—		
Arendal	450	37 850	
<i>Örgryste fsg</i>			
Gårda	11 500		
av Lunden	14 000		
	Transport	246 000	

	Transport	246 000	
av Bagaregården	550		
Sävenäs	3 050		
av Källtorp	—		
Delsjön	—		
av Torp	2 850		
Bö	8 350		
Skår	2 950		
Kallebäck	2 600		
Krokslätt	8 100	53 950	
		Transport	299 950

1955.

<i>Domkyrkofsgn</i>			
Inom Vallgraven	4 250		
av Haga	—		
Pustervik	100		
av Vasastaden	2 050		
av Lorensberg	1 350	7 750	
<i>Kristine fsg</i>			
av Tingstadsvassen	50		
Nordstaden	1 750		
Gullbergsvassen	650		
Stampen	4 300	6 750	
<i>Gamlestads fsg</i>			
Angered	250		
Utby	4 100		
Gamlestaden	7 050		
Kviberg	3 050		
Olskroken	7 300		
av Bagaregården	11 450		
av Källtorp	14 550		
av Torp	100		
av Lunden	—	47 850	
<i>Haga fsg</i>			
av Annedal	500		
av Haga	6 700	7 200	
<i>Oskar Fredriks fsg</i>			
Olivedal	16 000		
av Slottsskogen	—		
av Kungsladugård	100		
av Masthugget	3 600	19 700	
	Transport	89 250	

	Transport	89 250	
<i>Masthuggs fsg</i>			
Stigberget	7 800		
Majornas 4 rote	500		
av Masthugget	400		
av Slottsskogen	—	8 700	
<i>Annedals fsg</i>			
Kommendantsängen ...	5 900		
av Annedal	5 200		
Änggården	6 200	17 300	
<i>Vasa fsg</i>			
av Heden	4 200		
av Lorensberg	4 050		
av Landala	—		
av Vasastaden	6 550	14 800	
<i>Johannebergs fsg</i>			
av Vasastaden	100		
av Lorensberg	2 250		
Johanneberg	13 200		
av Landala	8 000		
av Heden	2 350	25 900	
<i>Karl Johans fsg</i>			
Majornas 1 rote	8 700		
» 2 rote	3 150		
» 3 rote	17 550		
av Kungsladugård	17 550		
Sandarna	4 200		
Nya Varvet	300		
av Slottsskogen	—	51 450	
	Transport	207 400	

	Transport	207 400	
<i>Lundby fsg</i>			
Rödjan	50		
Färjestaden	500		
Bräcke	2 100		
Biskopsgården	350		
Tolered	6 300		
Kyrkbyn	7 950		
Rambergstaden	5 900		
Sannegården	1 550		
Lindholmen	2 200		
Lundbyvassen	950		
Brämaregården	15 400		
Kvillebäcken	6 500		
av Tingstadsvassen	—		
Arendal	500	50 250	
	Transport	257 650	

	Transport	257 650	
<i>Örgröte fsg</i>			
Gårda	10 900		
av Lunden	15 500		
av Bagaregården	600		
Sävenäs	3 500		
av Källtorp	—		
Delsjön	—		
av Torp	6 450		
Bö	8 750		
Skår	5 750		
Kallebäck	6 250		
Krokslätt	9 950	67 650	
			325 300

1970.

<i>Domkyrkofsgn</i>			
Inom Vallgraven	3 850		
Pustervik	100		
av Haga	—		
av Vasastaden	1 950		
av Lorensberg	1 850	7 250	

<i>Kristine fsg</i>			
av Tingstadsvassen	50		
Nordstaden	1 450		
Gullbergsvassen	400		
Stampen	4 000	5 900	

<i>Gamlestads fsg</i>			
Angered	250		
Utby	4 600		
Gamlestaden	6 750		
Kviberg	3 050		
Olskroken	6 700		
av Bagaregården	12 050		
av Torp	150		
av Källtorp	16 150		
av Lunden	—	49 700	

<i>Haga fsg</i>			
av Annedal	550		
av Haga	6 400	6 950	
	Transport	69 800	

<i>Oskar Fredriks fsg</i>			
Olivedal	15 000		
av Slottsskogen	—		
av Kungsladugård	100		
av Masthugget	3 250	18 350	

<i>Masthuggs fsg</i>			
Stigberget	7 100		
Majornas 4 rote	500		
av Masthugget	200		
av Slottsskogen	—	7 800	

<i>Annedals fsg</i>			
Kommendantsängen	5 200		
av Annedal	5 000		
Änggården	7 400	17 600	

<i>Vasa fsg</i>			
av Heden	4 250		
av Lorensberg	3 900		
av Vasastaden	6 050		
av Landala	—	14 200	

<i>Johannebergs fsg</i>			
av Vasastaden	100		
av Lorensberg	2 150		
	Transport	127 750	

	Transport	127 750	
Johanneberg	13 200		
av Landala	7 750		
av Heden	2 300	25 500	

Karl Johans fsg

Majornas 1 rote	9 000		
» 2 rote	3 200		
» 3 rote	16 900		
av Kungsladugård	17 000		
Sandarna	5 900		
Nya Varvet	300		
av Slottsskogen	—	52 300	

Lundby fsg

Rödjan	50		
Färjestaden	500		
Bräcke	2 100		
Biskopsgården	400		
Tolered	9 800		
Kyrkbyn	8 950		

Transport 205 550

	Transport	205 550	
Ramsbergsstaden	5 950		
Sannegården	1 500		
Lindholmen	2 200		
Lundbyvassen	950		
Brämregården	15 100		
Kvillebäcken	6 650		
av Tingstadsvassen	—		
Arendal	500	54 650	

Örgryte fsg

Gårda	10 650		
av Lunden	15 800		
av Bagaregården	650		
Sävenäs	3 750		
av Källtorp	—		
Delsjön	—		
av Torp	8 400		
Bö	9 350		
Skär	7 000		
Kallebäck	6 900		
Krokslätt	11 050	73 550	

333 750

**Folkmängd i Göteborg 1940 och 1941 jämte prognos 1945,
1955 och 1970.**

Stadsdel	1940	1941	1945	1955	1970
1. Inom Vallgraven	6 459	6 106	5 250	4 250	3 850
2. Nordstaden	2 803	2 738	2 400	1 750	1 450
3. Gullbergsvass	1 695	1 616	1 400	650	400
4. Stampen	5 374	5 505	5 100	4 300	4 000
5. Heden	7 331	7 102	6 750	6 550	6 550
6. Lorensberg	7 892	7 754	7 700	7 650	7 400
7. Johanneberg	11 253	11 956	12 850	13 200	13 200
8. Krokslätt	7 823	8 519	8 100	9 950	11 050
9. Landala	8 536	8 521	9 300	8 000	7 750
10. Vasastaden	8 805	8 644	8 800	8 700	8 100
11. Pustervik	180	149	150	100	100
12. Masthugget	5 019	4 743	4 650	4 000	3 450
13. Stigberget	10 039	9 873	8 750	7 800	7 100
14. Olivedal	19 218	19 038	17 500	16 000	15 000
15. Haga	8 635	8 446	7 900	6 700	6 400
16. Kommendantsängen	6 945	6 709	6 500	5 900	5 200
17. Annedal	6 994	6 944	6 400	5 700	5 550
18. Änggården	2 350	2 352	3 800	6 200	7 400
19. Slottsskogen	—	—	—	—	—
20. Majornas 1:a rote	5 854	5 712	7 050	8 700	9 000
21. Majornas 2:a rote	3 085	3 056	2 900	3 150	3 200
22. Majornas 3:e rote	18 939	18 774	17 800	17 550	16 900
23. Majornas 4:e rote	588	603	500	500	500
24. Kungsladugård	20 125	19 923	19 550	17 650	17 100
25. Sandarna	1 315	1 779	3 050	4 200	5 900
26. Nya Varvet	364	325	350	300	300
27. Rödjan	?	41	50	50	50
28. Färjestaden	?	564	550	500	500
29. Bräcke	2 225	2 246	2 200	2 100	2 100
30. Biskopsgården	?	427	400	350	400
31. Tolered	2 033	2 000	3 850	6 300	9 800

Stadsdel	1940	1941	1945	1955	1970
32. Kyrkbyn	3 050	3 126	5 200	7 950	8 950
33. Rambergsstaden	2 820	2 919	5 200	5 900	5 950
34. Sannegården	2 003	2 205	1 800	1 550	1 500
35. Lindholmen	2 602	2 601	2 400	2 200	2 200
36. Lundbyvassen	1 113	1 010	1 000	950	950
37. Brämregården	10 340	10 499	12 750	15 400	15 100
38. Kvillebäcken	?	838	2 000	6 500	6 650
39. Tingstadsvassen	59	53	50	50	50
40. Gamlestaden	8 385	7 802	7 100	7 050	6 750
41. Kviberg		565	1 850	3 050	3 050
42. Bagaregården	8 331	8 245	9 850	12 050	12 700
43. Olskroken	9 222	9 193	7 600	7 300	6 700
44. Gårda	11 750	12 419	11 500	10 900	10 650
45. Lunden	10 155	10 518	14 000	15 500	15 800
46. Källtorp	11 577	11 565	12 050	14 550	16 150
47. Sävenäs	2 337	2 328	3 050	3 500	3 750
48. Delsjön	?	24	0	0	0
49. Torp	?	693	2 900	6 550	8 550
50. Bö	7 140	7 098	8 350	8 750	9 350
51. Skår	?	1 037	2 950	5 750	7 000
52. Kallebäck	?	747	2 600	6 250	6 900
53. Utby	2 499	2 447	3 500	4 100	4 600
54. Arendal	?	424	450	500	500
Summa		280 521	299 700¹	325 050¹	333 500¹

Göteborg den 28 augusti 1942.

U. Åhrén.

¹ Å prognoskartorna är för det ej i stadsdel ingående f. d. Angeredsområdet angiven en folkmängd av 250 personer. E. S.

Förslag till bestämmelser.

Från tid, som Kungl. Maj:t vill framdeles bestämma, skola utan ändring i den bestående kyrkliga samfälligheten mellan Göteborgs stads församlingar följande ändringar av församlingsindelningen i Göteborg träda i kraft:

1. Med Domkyrkoförsamlingen förenas Haga församling till en församling, skolande såväl Domkyrkan som Hagakyrkan vara församlingskyrkor i den sålunda ökade Domkyrkoförsamlingen.

För Domkyrkoförsamlingen och Haga församling avsedda donationer och andra medel skola vara gemensamma men de för dem meddelade bestämmelser fortfarande, i den mån så kan ske, lända till efter rättelse. De uppgifter, som åvila kyrkoherden i Haga församling, övergå, i den mån ej Kungl. Maj:t annorlunda förordnar, på kyrkoherden i den ökade Domkyrkoförsamlingen.

Klockartjänsten i Haga församling skall, sedan indelningsändringen trätt i kraft, vid innehavarens avgång indragas. Därest tjänsten blir ledig, skall den intill nämnda tidpunkt uppehållas medelst vikarie med rätt för denne att åtnjuta samtliga med tjänsten förenade löneförmåner.¹

2. Till Kristine församling överflyttas från Örgryte församling det område av stadsdelen Gårda, som begränsas i norr av Lagerströmsgatans mittlinje och dess förlängning i väster och öster samt i söder dels av Tomteгатans mittlinje och dess förlängning i väster, dels ock av nämnda linjes förlängning i Alelundsgatan över Carlbergsgatan och i gränslinjen mellan tomterna nr 5 och 6 i 33 kvarteret.

3. Den nuvarande Gamlestads församling delas i tre församlingar, vardera utgörande ett pastorat, nämligen: *S:t Pauli församling*, omfattande den del av den nuvarande församlingens område, som begränsas i norr av Säveåns mittlinje, i väster av Gullbergsåns mittlinje, i söder av gränsen mot Örgryte församling, till dess denna lämnar Nobelgatan, samt därifrån av en linje, dragen till sydligaste hörnet av Östra begravningsplatsen med Mosaiska begravningsplatsen, därifrån av begravningsplatsens gräns till Kyrkåsplatsen och utefter Källtorpsгatan i öster samt därifrån av en linje dragen i mitten av Härlandagatan, Landerigatan och Gustavsgatan samt i gränsen mot Örgryte församling ut i Säveån; *Härlanda församling* omfattande resten av den nuvarande församlingens område söder om Säveån; *Nylöse församling* omfattande den nuvarande församlingens område norr om Säveåns mittlinje.

Från Örgryte församling överflyttas till S:t Pauli församling den del av stadsdelen Gårda, som ligger norr om ovannämnda till Kristine församling överförda område, och till Härlanda församling stadsdelen Sävenäs samt den del av stadsdelen Bagaregården, som ingår i Örgryte församling.

S:t Pauli kyrka skall vara församlingskyrka för S:t Pauli församling. För Härlanda och Nylöse församlingar skola nya kyrkor av den kyrkliga samfälligheten uppföras, för den förra i stadsdelen Källtorp och för den senare i stadsdelen Gamlestaden å platser och i enlighet med ritningar, som Kungl. Maj:t vill framdeles bestämma.

De för den nuvarande Gamlestads församling avsedda donationer och andra

¹ *Alternativ till punkt 1:* Med Domkyrkoförsamlingens förenas Haga församling såsom annex till ett pastorat, i följd varav kyrkoherdetjänsten i sistnämnda församling skall indragas och domprosten vara kyrkoherde i båda församlingarna.

medel skola tillkomma S:t Pauli församling med undantag för Syster Matildas donationsfond, som skall lika fördelas mellan de tre församlingarna.

4. Från Karl Johans församling överflyttas till Mästhuggs församling det till denna församling gränsande område, som i norr begränsas av Oskarsgatans mittlinje samt i väster av Kaptensgatans, Amiralitetsgatans, Kommendörsgatans, Oljekvarnsgatans, Djurgårdsgatans, Djurgårdsplatsens, Ekedalsgatans och Sundshagsgatans mittlinjer till gränsen för stadsdelen Kungsladugård samt av denna gräns till gränsen mot Oskar Fredriks församling.

Från Karl Johans församling utbrytes vidare till ny församling och pastorat under namn av *Kungsladugårds församling* ett område, som begränsas i norr i Göta älv av Lundby församlings gräns samt i öster av en därifrån dragen linje, som går mitt i Frigången över Karl Johansgatan och Jægerdorffsplatsen samt mitt i Slottsskogsgatan och Ekedalsgatan, tills denna linje möter gränsen för det ovan nämnda till Masthuggs församling överflyttade området, samt därifrån följer denna gräns mot Oskar Fredriks församlings område och därefter gränsen mot denna församling och mot Västra Frölunda församling.

Av de för den nuvarande församlingen avsedda fonder skola David Carnegies donationsfond och makarna J. A. Sjöbloms barnbeklädnadsfond överlämnas till Kungsladugårds församling. Syskonen Ahrenbergs fond samt Karl Johans söndags-skolefond skola delas lika mellan Karl Johans minskade församling och Kungsladugårds församling. Andelarna i den senare fonden skola, i den mån särskilt söndagsskoleråd finnes, förvaltas av detta, men eljest av vederbörande kyrkoråd. Teresia Brockmans fond skall mellan båda församlingarna delas i förhållande till folkmängden vid delningens ikraftträdande. De för fondernas användning meddelade bestämmelser skola i övrigt fortfarande gälla.

För Kungsladugårds församling skall ny kyrka av den kyrkliga samfälligheten uppföras å stadsågan nr 8723 i stadsdelen Kungsladugård i enlighet med ritningar, som Kungl. Maj:t vill framdeles pröva.

5. Från Lundby församling utbrytes till ny församling och pastorat under namn av *Brämaregårdens församling* församlingens östra del, avgränsad av en linje som från gränsen mot Tuve församling följer västra gränsen för stadsågan nr 6662 mot Prästvågen, den blivande Wieselgrensgatan över stadsågorna nr 6652 och 6657 samt östra gränsen av stadsågan nr 4854, skär över stadsågan nr 7977, följer östra gränsen av stadsågorna nr 4852, 4851 och 1981, skär över stadsågan nr 7699 och samfällda området litt. jj, följer östra gränsen av stadsågan nr 2002, skär över stadsågoområdet nr 2026, följer östra gränsen av stadsågorna nr 5214 och 5215, samfällda området litt. afd samt stadsågorna nr 5216, 5217, 5321 och 5322, skär över allmänna vägen litt. su och stadsågan nr 12597, följer östra gränsen av stadsågorna nr 2868 och 2869, skär över samfällda området litt. mb och stadsågoområdet nr 2696, följer östra gränsen av stadsågorna nr 2739 och 2736, skär över stadsågan nr 8256, följer östra gränsen av stadsågorna nr 2735, 2732 och 2731, skär över stadsågoområdena nr 4201 och 1962, följer gränsen mellan samfällda områdena litt. ajg och adö, södra gränsen av såväl samfällda området litt. ajg, stadsågorna nr 7042 och 7041, samfällda området litt. ajd som stadsågorna nr 7040 och 7196 fram till östra gränsen av stadsågoområdet nr 1022 + 1023, följer östra gränsen av stadsågoområdena nr 1022 + 1023, 1019 + 1020, 4204, 1156, 1164, 2996 och 884, följer mittlinjen av Rambergsvägen och Inlandsgatan, därefter följer gränsen mellan stadsågorna nr 6803 och 6795, skär över stadsågorna nr 12588 och 6794, följer mittlinjen av allmänna vägen litt. sx, Herkulesgatan kallad, sedan följer gränsen mellan å ena sidan stadsågan nr 6792 och å andra sidan stadsågorna nr 4086, 4085 och 12578 samt slutligen skär Sannegårdshamnen ut i älven.

Av de för den nuvarande församlingen avsedda donationsfonder skall Johannes och Rudolf Svenssons fond överlämnas till Brämaregårdens församling. Jonas och Gustaf Eichwurzels fond, fru Ingeborg Eketräs fond och Victoria Sævrins donation skola mellan båda församlingarna delas i proportion till folkmängden vid delningens ikraftträdande. De för fondernas användning meddelade bestämmelser skola i övrigt fortfarande gälla. Vid utdelning av understöd från Ada Josefina Lindbloms donation skall hänsyn tagas även till behov inom Brämaregårdens församling.

Brämaregårdens nuvarande kapell skall vara församlingskyrka för Brämaregårdens församling.

6. Från Örgryte församling utbrytes en ny församling, tillika pastorat, under namn av *S:t Sigfrids församling*. Denna skall omfatta dels stadsdelarna Krokslätt, Kallebäck och Skår, dels de områden av stadsdelarna Bö och Torp som ligga söder om Delsjövägens mittlinje, tills denna träffar S:t Sigfridsplan, och därifrån söder om en linje, dragen till nordöstra hörnet av Örgryte gamla kyrkplats (stadsägan 10951) samt därifrån i Danska vägens mittlinje, tills denna träffar gränsen för stadsdelen Gårda, dels ock av denna stadsdel den del, som icke, enligt vad ovan föreskrivits, skall överflyttas till Kristine och S:t Pauli församlingar.

Fonden för kapellbyggnad i Krokslätt skall tillkomma S:t Sigfrids församling. Örgryte församlings diakonifond skall mellan Örgryte minskade församling och S:t Sigfrids församling delas i proportion till folkmängden vid delningens ikraftträdande. Av J. A. Haugstens donation skall, sedan ett av domkapitlet bestämt belopp avsatts såsom vederlag för vård av donators gravplats, återstoden fördelas efter angivna grund. De för fondernas användning gällande bestämmelser skola i övrigt fortfarande gälla.

Örgryte gamla kyrka skall vara församlingskyrka för S:t Sigfrids församling.

7. Kungl. Maj:t vill, efter anmälan av kammarkollegiet, meddela beslut angående antalet prästerliga befattningshavare och lönereglering för dessa i Domkyrkoförsamlingen samt Kristine, S:t Pauli, Härlanda, Nylöse, Masthuggs, Karl Johans, Kungsladugårds, Lundby, Brämaregårdens, Örgryte och S:t Sigfrids församlingar.

I den mån följande befattningshavare kvarstå vid sina tjänster skola kyrkoherden i Gamlestads församling V. Södergren vara kyrkoherde i S:t Pauli församling samt kyrkoherdarna i Karl Johans församling Per Pehrsson, i Lundby församling K. A. Ahlberg och i Örgryte församling C. G. Setterwall samt komministerna i Lundby församling O. S. Nygren och i Örgryte församling S. G. Aronius kvarstå i respektive minskade församlingar, komministern i Lundby församling J. E. Darell tjänstgöra i Brämaregårdens församling och komministern i Örgryte församling Th. Kärrby tjänstgöra i S:t Sigfrids församling. Beträffande övriga prästerliga befattningshavare, som beröras av ändringarna i indelningen, har domkapitlet att meddela beslut, vilka församlingar de skola tillhöra.

8. Det skall åligga vederbörande pastorsämbeten att besörja uppläggande av kyrkoböcker för de nybildade församlingarna och överföring av befolkningen i överflyttade områden till kyrkoböckerna för deras nya församlingar samt den kyrkliga samfälligheten att bestrida därmed förenade kostnader och att tillhandahålla lokaler för pastorsexpeditioner i de nybildade församlingarna.

9. De för tillsättning av kyrkoherde- och komministerstjänst i Göteborg, utom Örgryte och Lundby församlingar, gällande föreskrifter skola äga tillämpning ifråga om motsvarande befattningar i S:t Pauli, Härlanda, Nylöse och Kungsladugårds församlingar, under det i fråga om Brämaregårdens och S:t Sigfrids församlingar skall gälla vad som är stadgat om tillsättning av prästerliga befattningar i allmänhet.

**Fördelning av 1942 års folkmängd (enligt mantalsskrivning 1941)
i överensstämmelse med den föreslagna ändrade indelningen.**

Domkyrkoförsamlingen	18 749
Kristine församling	16 728
S:t Pauli församling	19 123
Härlanda församling	16 064
Nylöse församling	11 127
Oskar Fredriks församling	23 289
Masthuggs församling	17 483
Annedals församling	15 259
Vasa församling	15 470
Johannebergs församling	25 760
Karl Johans församling	19 092
Kungsladugårds församling	23 895
Lundby församling	13 696
Brämaregårdens församling	15 582
Örgryte församling	13 409
S:t Sigfrids församling	17 577

Summa 282 303¹

¹ Slutsumman utvisar ett underskott av 14 personer i förhållande till tabellen i bilaga 1. Denna skillnad torde bero på bristande exakthet i någon eller några av de uppgifter, som ligga till grund för indelningsförslaget. Felet synes dock icke vara av någon nämnvärd betydelse för sakfrågans bedömande.

Tablå

över den prästerliga organisationen för närvarande och efter en genomförd församlingsreglering enligt det framlagda förslaget, under förutsättning att regleringen genomföres år 1945.

Nuvarande organisation och indelning					Föreslagen organisation och indelning			
Kyrkoh.	Komm.	Kyrko-adj.	Beräk- nad folk- mängd 1945		Beräk- nad folk- mängd 1945	Kyrkoh.	Komm.	Kyrko- adj.
1	2	1	8 900	Domkyrkoförsamlingen ...	17 450	1	2	1
1	1	—	8 550	Haga församling				
1	1	—	8 950	Kristine församling	15 200	1	1	1
				S:t Pauli församling	16 750	1	1	1
1	3	2	41 700	Härlanda (Källtorps) för- samling	19 150	1	1	1
				Nylöse församling	12 700	1	1	—
1	2	1	21 900	Oskar Fredriks församling	21 900	1	2	1
1	1	—	9 600	Masthuggs församling ...	15 450	1	1	1
1	2 ¹	—	16 050	Annedals församling	16 050	1	2 ¹	—
1	1	1	15 150	Vasa församling	15 150	1	1	1
1	1	1	26 750	Johannebergs församling .	26 750	1	1	1
				² Karl Johans församling ..	21 800	1	1	1
1	3	2	50 600	Kungsladugårds församling	22 950	1	2	1
				Lundby församling	20 100	1	1	1
1	2	1	37 850	Brämregårdens församling	17 750	1	1	1
				² Örgryte församling	18 650	1	1	1
1	2	2	53 950	S:t Sigfrids församling ...	22 150	1	1	1
12	21	11	299 950		299 950	16	20	14

¹ En komminister skall vid inträffande ledighet utbytas mot en kyrkoadjunkt.

² En del av det mot folkmängden svarande området överflyttas till annan eller andra församlingar.

Kostnadsberäkning (merkostnad)

för genomförande av föreslagen reglering av församlingsindelningen i Göteborg (upprättad med ledning av den kyrkliga samfällighetens utgifts- och inkomststat för år 1943 och under förutsättning att den föreslagna regleringen genomföres på en gång).

Första utgiftsåret.

A. Gamlestads församling.

1. Kyrkobygge, inberäknat församlings- och pastorsexpeditionslokaler samt inventarier, i *Härlanda* församling.

Engångskostnad 350 000: —, bestridd medelst 30-årigt amorteringslån; annuitet efter årsränta av 3.5 procent 19 030: —
Bränsle, eldning, belysning, städning och sotning av lokalerna samt renhållning å tomt, förslagsvis 10 000: —

2. Kyrkobygge, inberäknat församlings- och pastorsexpeditionslokaler samt inventarier, i *Nylöse* församling.

Engångskostnad kronor 350 000: —; en 30-årig annuitet efter 3.5 procent 19 030: —
Bränsle, eldning, belysning, städning och sotning av lokalerna samt renhållning å tomt m. m., förslagsvis .. 10 000: —

3. Löner, provisoriska tillägglöner, lönetillägg i anledning av nådårsrättens upphörande, uppvärmningsbidrag, reseanslag och hyresersättningar till två nya kyrkoherdar, förslagsvis 30 300: —

4. Löner till 2 klockare och 2 organister-kantorer jämte rörliga löne- och kristillägg av 23 procent
(10 459.90 × 2) 20 920: —

5. Löner och arvoden till kyrkobetjäning vid 2 nya kyrkor (2 kyrkovaktmästare, eldare och extra betjäning), förslagsvis 12 000: —

6. Löner till skrivbiträden å 2 pastorsexpeditioner à kronor 2 650: — jämte rörliga löne- och kristillägg à kronor 609: 50, varvid anslaget av kronor 1 500: — till extra skrivhjälp å nuvarande pastorsexpeditionen synes kunna bortfalla 5 019: —

7. Anskaffande och uppläggning av kyrkoböcker, förslagsvis 9 000: —

Transport 135 299: —

Transport 135 299:—

8. Andra förbrukningsartiklar för två nya församlingar (oblater, kommunionvin, annonser, trycksaker, blanketter, elektrisk kraft till orgel och klockor) à kronor 1 500:—, varvid förutsättes, att posten »annonser, trycksaker, blanketter» för den nuvarande Gamlestads församling (kronor 2 500:—) kan nedsättas med kronor 1 000:— 2 000:—
9. Hymn- och koralkörer i 2 församlingar à kronor 4 000:— 8 000:— 145 299:—

Anm. Någon ny församlingsdiakonissa torde ej påkallas av församlingsdelningen. Tjänstgöringsdistrikten för de tre nuvarande diakonissorna sammanfalla i hufvudsak med de föreslagna delförsamlingarna.

Anslagen till »diverse och oförutsett», för närvarande kronor 3 000:—, samt till församlingsvården i den odelade församlingen, för närvarande kronor 3 000:—, torde kunna uppdelas mellan delförsamlingarna.

B. Kristine församling.

Arvode, provisoriskt tilläggsarvode samt ersättning för bostad och vivre till en kyrkoadjunkt 6 700:—

C. Masthuggs församling.

D:o d:o till en kyrkoadjunkt 6 700:—

D. Karl Johans församling.

1. Kyrkbygge, inberäknat församlings- och pastorsexpeditiionslokaler samt inventarier, i *Kungsladugårds* församling, varvid beräknas ett bidrag från *Kungsladugårds* kyrkostiftelse av kronor 40 000:—; förslagsvis kronor 310 000:— en 30 års-annuitet å amorteringslån efter 3½ procent 16 855:—
- Bränsle, eldning, belysning, städning och sotning m. m. av lokalerna samt renhållning å tomt m. m., förslagsvis 5 000:—
2. Lön, provisorisk tilläggslön och lönetillägg i anledning av nådårsrättens upphörande, uppvärmningsbidrag, reseanslag och hyresersättning till kyrkoherden i *Kungsladugårds* församling 15 200:—
3. Löner jämte rörliga löne- och kristillägg till klockare och organist-kantor, förslagsvis 10 460:—
4. Avlöning till kyrkobetjäning vid nya kyrkan (kyrko- vaktmästare, eldare och extra betjäning), förslagsvis 6 000:—

Transport 66 915:— 145 299:—

	Transport	66 915:—	145 299:—
5.	Lön jämte rörligt löne- och kristillägg till skrivbiträde å pastorsexpeditionen i Kungsladugårds församling kronor 3 260, varvid anslaget till extra skrivhjälp å nuvarande pastorsexpeditionen, kronor 1 500:—, synes kunna bortfalla	1 760:—	
6.	Anskaffande och uppläggning av kyrkoböcker i Kungsladugårds församling, förslagsvis	5 000:—	
	Överföring till Masthuggs församlings kyrkoböcker, förslagsvis	1 000:—	
7.	Andra förbrukningsartiklar (oblater, kommunionvin, annonser, trycksaker, blanketter, elektrisk kraft till orgel och klockor) kronor 2 500:—, varvid förutsättes att posterna kommunionvin samt annonser, trycksaker och blanketter för den nuvarande Karl Johans församling kunna nedsättas med tillhoppa kronor 1 000:—	1 500:—	
8.	Hymn- och koralkörer i Kungsladugårds församling ..	4 000:—	80 175:—

Anm. Då för närvarande tre församlingsdiakonissor äro anställda i Karl Johans församling, torde genom lämplig disposition av deras arbete Kungsladugårds församling kunna beredas biträde av en eller två av dessa, varför något nytt löneanslag för ändamålet icke beräknas.

Anslagen till »diverse», för närvarande kronor 3 500:—, och till församlingsvårdens främjande, likaledes kronor 3 500, torde kunna uppdelas mellan del-församlingarna.

E. Lundby församling.

1.	Hyra av församlings- och pastorsexpeditionslokaler i Brämaregårdens församling med bränsle, eldning, belysning, städning och sotning av dessa lokaler, förslagsvis	3 000:—
2.	Lön, provisorisk tilläggs-lön och lönetillägg i anledning av nådårsrättens upphörande, uppvärmningsbidrag, reseanslag och hyresersättning till kyrkoherden i Brämaregårdens församling, förslagsvis	15 200:—
3.	Arvode, provisoriskt tilläggsarvode samt ersättning för bostad och vivre till en kyrkoadjunkt	6 700:—
4.	Löner jämte rörliga löne- och kristillägg till klockare och organist-kantor i Brämaregårdens församling kronor 10 459:90, varvid anslaget till organisten i det nuvarande kapellet (kronor 1 462:70) torde bortfalla	8 997:—

(Lön till vaktmästaren vid Brämaregårdens kapell jämte arvoden till orgeltrampare, Eldare och extra betjäning beräknas bliva oförändrade.)

Transport	33 897:—	225 474:—
-----------	----------	-----------

	Transport	33 897:—	225 474:—
5.	Lön jämte rörligt löne- och kristillägg åt skrivbiträde å Brämaregårdens pastorsexpedition	3 260:—	
6.	Anskaffande och uppläggning av kyrkoböcker i Brämaregårdens församling, förslagsvis	5 000:—	
7.	Andra förbrukningsartiklar för Brämaregårdens församling (oblater, kommunionvin, annonser, trycksaker, blanketter m. m)	950:—	
8.	Hymn- och koralkör i Brämaregårdens församling ..	4 000:—	47 107:—

Anm. Då för närvarande tre församlingsdiakonissor äro anställda i Lundby församling, torde genom lämplig disposition av deras arbete Brämaregårdens församling kunna beredas biträde av en eller två av dessa, varför något nytt löneanslag för ändamålet icke erfordras.

Anslagen till »diverse», för närvarande kronor 3 000:—, och till främjande av församlingsvården i Lundby församling, för närvarande kronor 1 600:—, torde kunna uppdelas mellan delförsamlingarna; det senare synes lämpligen böra höjas med

400:—

F. Örgryte församling.

1.	Hyra av församlings- och pastorsexpeditionslokaler för S:t Sigfrids församling med bränsle, eldning, belysning, städning och sotning av dessa lokaler, förslagsvis	3 000:—	
2.	Lön, provisorisk tilläggslön och lönetillägg i anledning av nådårsrättens upphörande, uppvärmningsbidrag, reseanslag och hyresersättning till kyrkoherden i S:t Sigfrids församling, förslagsvis	15 200:—	
3.	Löner jämte rörliga löne- och kristillägg till klockare och organist-kantor i S:t Sigfrids församling	10 460:—	
4.	Lön till kyrkovaktmästare vid gamla kyrkan (S:t Sigfrids kyrka), inberäknat rörligt löne- och kristillägg 3 874:50, varvid arvodet till nuvarande biträdande kyrkovaktmästaren, kronor 1 000:—, torde kunna bortfalla	2 874:—	
5.	Avlöning till extra betjäning vid kyrkan, förslagsvis	2 500:—	
6.	Lön jämte rörligt löne- och kristillägg till skrivbiträde å S:t Sigfrids pastorsexpedition	3 260:—	
7.	Anskaffande och uppläggning av kyrkoböcker i S:t Sigfrids församling samt överflyttning till Kristine och S:t Pauli församlingars kyrkoböcker, förslagsvis	6 300:—	
8.	Andra förbrukningsartiklar i S:t Sigfrids församling (oblater, kommunionvin, annonser, trycksaker och blanketter), förslagsvis kronor 1 500:—	1 500:—	
9.	Hymn- och koralkör i församlingen	4 000:—	49 494:—
	Summa kronor	322 075:—	

Anm. Då för närvarande två församlingsdiakonissor äro anställda i Örgryte församling, torde S:t Sigfrids församling kunna beredas biträde av en utav dessa, under det den andra kvarstår i Örgryte minskade församling.

Anslagen till »diverse», för närvarande kronor 2 500:—, och till främjande av församlingsvärderna i den nuvarande Örgryte församling, för närvarande kronor 2 500:—, torde kunna uppdelas mellan delförsamlingarna.

G. Genom total *sammanslagning av Domkyrkoförsamlingen och Haga församling* skulle, sedan denna organisatoriskt genomförts, vinnas besparing av följande poster:

Lön, provisorisk tilläggs-lön och lönetillägg i anledning av nådårsrättens upphörande, uppvärmningsbidrag och reseanslag åt kyrkoherden i Haga	10 620:—	
Värdet av fri bostad för denne	4 500:—	
Lön, provisorisk tilläggs-lön och lönetillägg i anledning av nådårsrättens upphörande, uppvärmningsbidrag och reseanslag åt en komminister	10 610:—	
Klockarens lön jämte rörligt löne- och kristillägg	5 043:—	
Lön till skrivbiträde å pastorsexpeditionen	2 400:—	
Pastorsexpeditionens belysning och städning	600:—	
Konfirmandlokalens belysning och städning	600:—	34 373:—

Anm. Det förutsättes, att behov föreligger att bibehålla den nuvarande församlingsdiakonissan i Haga.

Total årlig merkostnad för den genomförda organisationen per år 287 702:—

Därest Haga blir annex till Domkyrkoförsamlingen, torde blott de tre första posterna under G eller tillhopa kronor 25 730:— bliva besparade, varför den totala årliga merkostnaden skulle uppgå till 296 345:—

Då skatteunderlaget för den kyrkliga samfälligheten enligt 1942 års taxering utgör skatte-kronor 5 706 678:17 kan merbelastningen per skatte-krona ej ens vid ett omedelbart genomförande av ovan skisserade regleringsplan antagas medföra högre ökning av uttaxering än 6 öre per skatte-krona, hänsyn därvid även tagen till en avskrivning av 8 procent. En dylik ökning i uttaxeringen skulle med angiven utgångspunkt ge en summa av kronor 315 007:—.

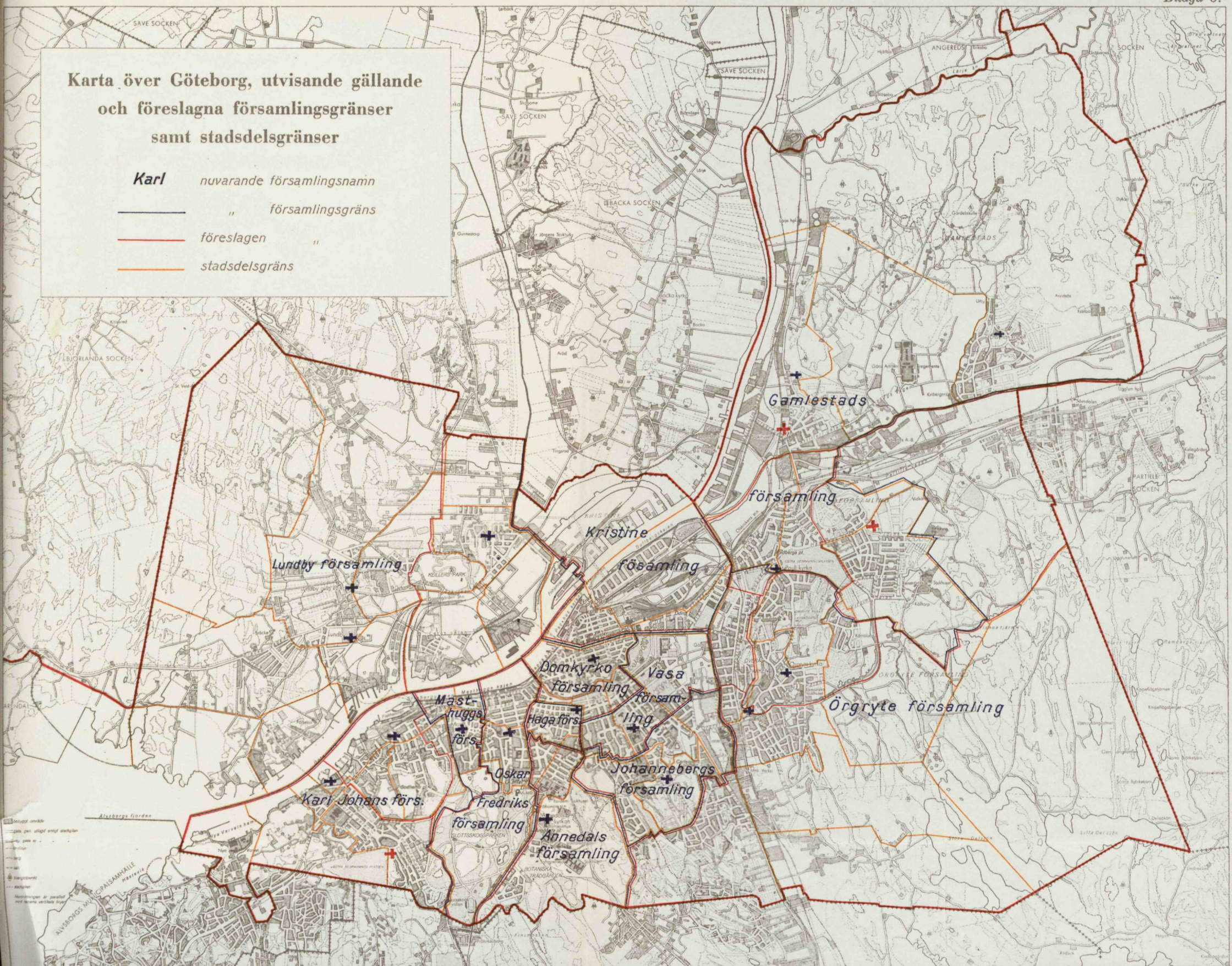
Den under december 1942 beslutade uttaxeringen för 1943 års utgifter, 68 öre per skatte-krona, innebar en sänkning av närmast föregående uttaxeringsbeslut med 6 öre per skatte-krona, varför man vid en församlingsreglering enligt nu föreliggande förslag skulle återgå till 1942 års nivå.

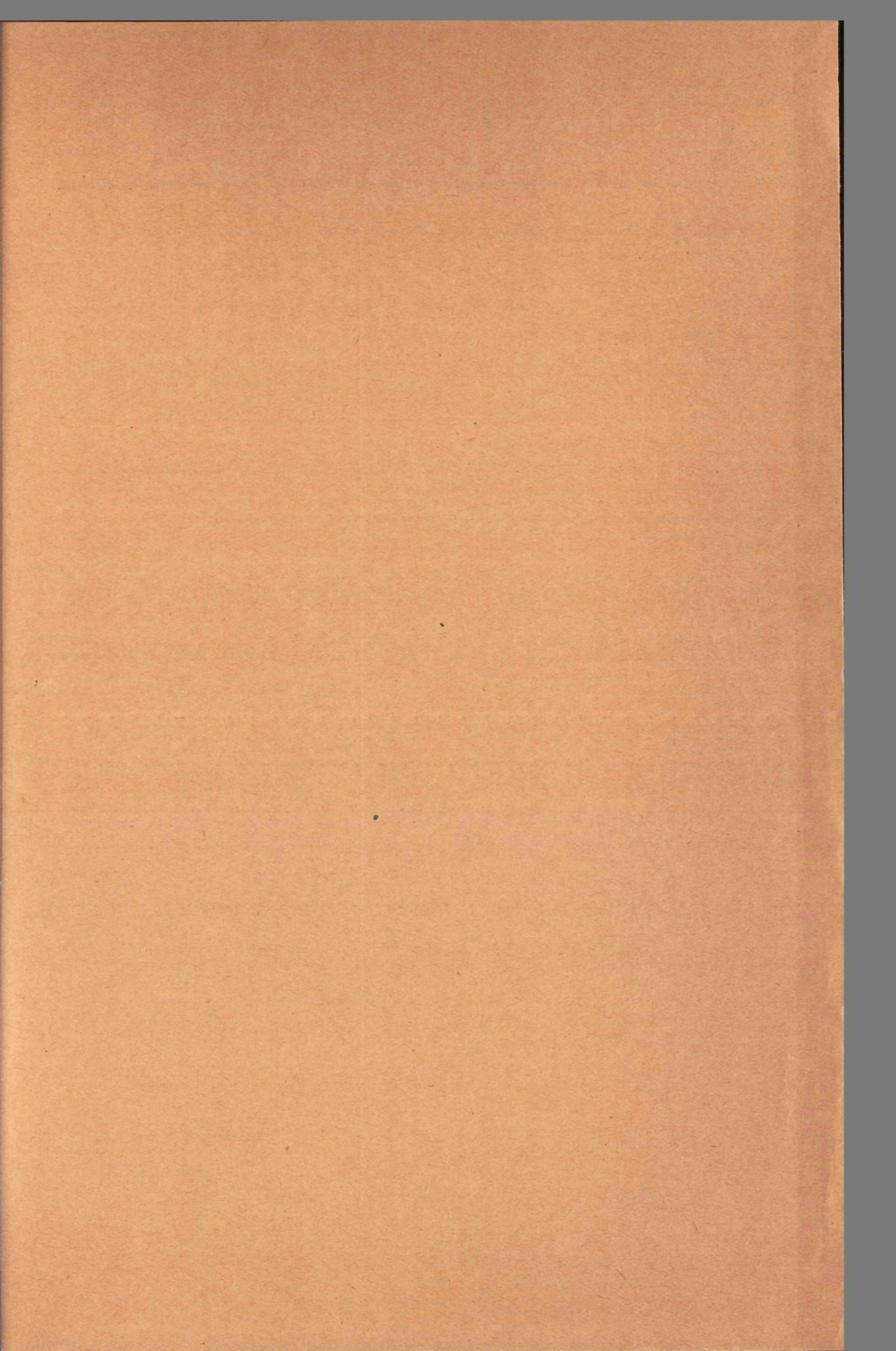
Uttaxeringen för kyrkliga behov i hela riket har i medeltal utgjort under år 1942 1 krona 18 öre per skattekrona och under perioden 1931—35 1 krona 9 öre per skattekrona mot respektive 74 och 55 öre i Göteborg.

Under det *andra utgiftsåret* för den ändrade organisationen skulle, med oförändrat skatteunderlag, merkostnaden nedgå med summan av ovan upptagna poster för anskaffande och uppläggning av kyrkoböcker samt överföring till kyrkoböcker, kronor 26 300:—, varför skulle återstå att uttaxera respektive kronor 295 775:—, 261 402:— och 270 045:—. Härav skulle möjligen kunna följa en begränsning till 5 öre av höjningen i uttaxeringen per skattekrona. (Skatteunderlaget enligt 1943 års taxering utgör hittills 6 494 081: 89 skattekronor.)

Karta över Göteborg, utvisande gällande och föreslagna församlingsgränser samt stadsdelsgränser

- Karl** nuvarande församlingsnamn
- " församlingsgräns
- föreslagen "
- stadsdelsgräns

Statens offentliga utredningar 1943

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Flyttningsersättningsakkunniga. Betänkande med förslag till författningar ang. ersättning för flyttningskostnad. [2]
Utredning och förslag ang. pappersformaten inom statsförvaltningen. [6]
Betänkande med förslag till lag om redovisningsmedel m. m. [24]
Betänkande med förslag ang. den statliga statistikens organisation m. m. [28]

Kommunalförvaltning.

1940 års civila byggnadsutredning. Betänkande 1. Förslag till ändringar i Kungl. Maj:ts byggnadsstadga samt till föreskrifter rörande planläggning och utförande av byggnad för vissa vårdanstalter och folkandepolikliniker. [10]
Stadsplaneutredningen 1942. 2. Förslag till vissa ändringar i byggnadsstadgan. [30]

Statens och kommunernas finansväsen.

1941 års familjebeskattningsakkunniga. Betänkande med förslag till ändrade grunder för familjebeskattningen. [3]
Besparingsberedningens slututlåtande. [13]
Undersökning av taxeringsutfallet beträffande jordbruksfastighet å landsbygden vid 1938 års allmänna fastighetstaxering. [23]

Politi.

Utredning rörande polismäns anslutning till politiska yttringsriktningar m. m. [5]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Betänkande ang. levnadskostnadsindex. [8]
Utredning och förslag ang. statsbidrag till daghem och lekskolor m. m. [9]
Utredning och förslag ang. statsbidrag till social hemhjälpverksamhet. [15]
Utredning och förslag ang. planmässigt sparande för familjebildning och statens bostättningslån. [18]
Statsmakterna och folkhushållningen under den till följd av stormaktskriget 1939 inträdda krisen. Del 8. Tiden juli 1941—juni 1942. [25]

Hälsa- och sjukvård.

Betänkande med förslag ang. omorganisation av rättsmedicinalväsendet i riket. [20]
Betänkande rörande sinnessölvårdens organisation med hänsyn till erforderliga åtgärder för beredande av skolundervisning åt bildbara sinnesslöa barn. [29]

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binäringar.

Ladugårdsbyggnadsakkunniga. Meddelande nr 1. Djurstallars planering, värmehushållning och ventilation. [26]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Utredning rörande skogsnäringens ekonomiska läge
förslag till åtgärder för höjande av näringens bär-
8. Skogsbrukets transportfrågor: Vagnar och järnväg
Betänkande ang. åtgärder mot spekulation i vattenkra-

Industri.

Utredning rörande den tekniskt-vetenskapliga for-
gens ordnande. 4. Förslag till åtgärder för textiltor-
gens ordnande. [11] 5. Förslag till åtgärder för järn-
metallforskningens ordnande. [16] 6. Förslag till åtgär-
der för den geotekniska forskningens ordnande. [22]

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Betänkande med författnings- och organisationsförsl-
genomförande av ett förstatligande av den allm-
våghållningen på landet m. m. [1]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

1940 års skolutrednings betänkanden och utredninga-
laga 1. Hygieniska förutsättningar för skolarbete
Bilaga 2. Den psykologiska forskningens nuva-
ståndpunkt i fråga om den psykiska utvecklingen
barn och ungdom m. m. [19]
Tillströmningen till de fria fakulteterna och arbetsf-
landena närmast efter avlagd examen samt militärt
göringens inverkan på universitets- och högskol-
domens studier och ekonomiska förhållanden. [17]
Utredning med förslag ang. reglering av den territ-
församlingsindelningen i Göteborg. [31]

Försvarsväsen.

Betänkande med förslag till statliga åtgärder för stöd
av den privata motorlösa flygningens och mode-
ningens utveckling. [12]
Betänkande med förslag till reglering av det militä-
vodesväsendet. [21]
Betänkande med förslag till lag om folkskyddsväs-
(folkskyddslag) m. m. [27]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.